

MAGYAR
NYOMDÁSOK
ÉVKÖNYVE

KIADJA

A BUDAPESTI KÖNYVNYOMDÁSOK TÁRSAS KÖRE

SZERKESZTI

ÁCS MIHÁLY

1889

NEGYEDIK ÉVFOLYAM

BUDAPEST

FRANKLIN-TÁRSULAT KÖNYVNYOMDÁJA

IV. EGYETEM-ÚTCZA 4. SZ.

R
2

A.M.V. MUZEUM
KÖNYV-
TÁRA

21. 810 / 4

R
1964

OLVASÓINKHOZ.

Negyedízben lépünk e könyvecskével Magyarország nyomdászai elé; ugyanegy célból, ugyanazon törekvéssel: elősegíteni szaktársaink művelődését.

Volt-e eredménye, bár kisebb mértékben is, eddigi fáradságunknak? Feleljenek e kérdésre, a kik az általános tespedésben, — melyben, elég sajnós, szakmánk munkásai is jóformán leledzenek — kivételt képezve, vállalatunk eddigi évfolyamait, mint komolyabb törekvést, figyelemmel kísérték.

Hogy e megfigyelésből származó bírálat ránk nézve inkább kedvező lehet, bizonyítja az érdeklődés, melyvel vállalatunk iránt úgy a fővárosi, mint a vidéki nyomdászok viseltetnek, s bizonyítja ebből kifolyólag, előfizetőink folytonos szaporodása.

Működésünknek rúgóját nem képezi se anyagi haszon, se a dicsőség keresése, legalább oly értelemben nem, mint azt a legtöbbször értelmezik. Dolgozótársak és szerkesztő, ismereteiket s fáradságukat áldozatul hozzák a közjó oltárára; s ha marad a nyomdai és egyéb nélkülözhetetlen költségek után valami tiszta haszon, az szükségben levő szaktársaink javára vagy közművelődési célok előmozdítására szolgál.

A mennyire ily kis terjedelmű vállalatnál lehetséges, iparkodtunk a jelen évfolyamban is oly tartalmat összeállítani, hogy az a különböző igényeket kielégítse. Köszönetet kell itt mondanom az egyes beküldőknek, szíves közreműködésükért; fáradságukért az lesz a legnagyobb méltánylat, ha oktatósaikat és jó tanácsaikat a szaktársak minél hívebben követik. Szól ez kivált az «Egészségi Káté» szabályaira, melyek közülünk valóban sokakra ráférnek, s a melyek nagy részben könnyen is követhetők.

Szükségesnek találom itten néhány szóval mellékletünkről megemlékezni. Kiegészítésül a «Társas Kör múlt évi pályázata» című cikkhez szolgáljon, hogy az első díjjal kitüntetett pályamű készítője SCHWEIGER NÁNDOR úr, a Franklin-Nyomda accidenz-szedője, a másodiké SPITZ ADOLF úr, a Brózsá-Nyomdának szintén accidenz-szedője. Azt hiszszük, hogy úgy a melléklet mint általában az egész «Évkönyv» kiállítása a szakmánk fejlődése iránt érdeklődő, komolyabb gondolkozású nyomdász-olvasókra oly kellemes hatással leend, mint a mily kellemes ránk nézve az a tudat, hogy olvasóinknak ily sikerült typographiai alkotással szolgálhatunk. Fogadják e helyütt az előállító nyomda intézői is, szíves készségükért forró köszönetünket.

S most, a midőn e könyvecske negyedik évfolyamát hazánk nyomdászainak átnyújtánám, kérem őket, tartsák meg becsületes törekvésű, közhasznót célzó vállalatunk iránt továbbra is rokonszenvük és pártfogásuk eddigi mértékét.

Ács Mihály.

A SZEDŐ A MUNKÁNÁL.

Az alábbi sorokat fiatal szedőinknek, a tanulóéveiket betöltött ifjaknak és az előhaladott intelligens tanoncoknak írom. Némi útmutatást óhajtok nyújtani fiatal szaktársaimnak azon teendők helyes keresztülvitelére nézve, melyek hivatásukban föladataikat képezik. Jóllehet e czikk kidolgozásánál nem tartottam magamat a megszokott s elcsépelet régi chablonokhoz, mégis új dolgokat nem fognak benne találni szíves olvasóim, sőt nem kétlem, hogy mindazt, a mi itt ki van fejtve, már rég tudják. De mindazonáltal nem vélek fölösleges munkát teljesíteni, ha a szedő fontosabb teendőit fölsorolva, rámutatok az ezen teendők körül fölmerülni szokott szabálytalanságokra és rossz szokásokra. Mert hosszú nyomdász pályámon volt alkalmam tapasztalni, hogy különben jó munkásoknak elismert szedők, egyik-másik rossz szokás vagy némely szabály figyelmen kívül hagyása folytán, számtalanszor kellemetlen helyzetbe jutottak, sőt előmenetelükben is gátolva voltak.

Föl fogom sorolni, a szedőnek föladatai teljesítése közben mit kell tennie s mit nem kell tennie; a szíves olvasók közül pedig kiki, azon tan alapján, hogy: «ismerd meg tenmagadat» — meg fogja találni

a mit magára nézve figyelemre méltónak és követendőnek tart.

A magatartás. Kezdjük meg tehát a munkát. Álljunk a szekrényhez. Már az mindjárt fontos kérdés, hogy miként álljunk a szekrény mellett? Testtartásunk legyen egyenes, mint a katonáé. A lábak a sarkaknál össze, a lábfejek széjjel álljanak. Nem szabad a test súlyát hol az egyik, hol a másik lábra helyezni, még kevésbé oldalt hajolni, vagy az egyik lábat fölemelve, valami kihúzott fiókra vagy más zsámolyfélére helyezni. Mert jöllehet ez pillanatra látszólag könnyebbülést, pihenést enged a testnek, de következményeiben annál rosszabb, mert fárasztóbb. Legkevésbé fárasztó az egyenes testtartás, midőn a test súlya egyformán nehezül a számára rendelt támoszpokra: a lábakra.

A fogás. A betűt a szekrény rekeszeiből kivenni, s helyesen a szedővasba tenni, ezt nevezzük nyomdász-nyelven fogásnak (Griff). Nagyon egyszerű dolog, de a munka előhaladására nézve kiválóan fontos. A szedővasat balkezünkbe fogjuk. Mielőtt a szekrény rekeszébe nyúlunk, szemünknek már eleve rá kell tapadnia arra a betűre, melyet ki akarunk venni, és aztán jobbkezünk mutató- és hüvelykujjával csakis a kiszemelt betűt és nem mást, ragadjuk meg, és pedig a fejénél; útközben, míg a szedővashoz érünk vele, ha netalán nem volna signatúrával fölfelé fordítva — a miről már előbb a kiszemelés alkalmával meggyőződünk — a harmadik, a középső ujj segítségével megfordítjuk a betűt és úgy teszszük a szedővasba, a hol balkezünk hüvelykujja fölemelkedik és átveszi az új jövevényt. Ez eljárás a mily egyszerű, ép oly egyszerűen kell végrehajtani. Testtartásunk, mint fentebb kifejtettük, legyen egyenes,

nyugodt. Nem szabad hajlongani se jobbra, se balra, se előre, se hátra; a jobb kéznek, midőn a betűt a szekrényből a szedővasba viszi, mindig a lehető legrövidebb útat kell megtennie, sem ívet, sem cikk-cakkot nem szabad útközben leírnia, mert mind ez nemcsak fölösleges, hanem időrabló s fölötte fárasztó is. A szedővasat tartó balkéz minden érkező új betű felé egy kissé közeledik, hogy annak útját lehetőleg megrövidítse. Leggyorsabban szed és legkitartóbb a munkában, a ki nyugodtan, egyenes vonalban viszi a betűt rendeltetési helyére. Ámbár fölületes látszatra lassabban megy a munka, de valójában a ki így dolgozik, az mindenkor fáradság nélkül le fogja győzni azt a rossz szokású szedőt, a ki kézzel-lábbal hadonáz, folytonosan izeg-mozog, arcza verejtékével erőlködik, munka végeztével pedig kimerülten keresi föl nyugvóhelyét.

Kézirat-olvasás. Sok szedőnek az a szokása, hogy a kéziratot nagyon apró részletekben, egy-két szavonkint, olvassa és szedi. E szokásnak az a rossz következménye, hogy a szem a kézirat és szekrény közt folyton révedez, a szedő nem képes megérteni a mit szed, s munkája gépiessé és unalmassá válik. Úgy kell a kéziratot olvasni, hogy emlékünkbé vésünk egy egész mondatot, vagy legalább egy mondatrészt, a mennyit elménkben megtartani bírunk, s mi alatt ezt szedjük, szemünket nem kell többé a kéziratra függesztenünk, a mi nagy előny, mert mint föntebb kifejtettük, van a szemnek elég dolga a «fogás»-nál, az egyes betűk szemrevételénél. Azonkívül szükséges a mondatonkint való olvasás, mert különben nem vagyunk képesek a *pontozatokat* kellőkép fölrakni, pedig tudvalevő dolog, hogy ezzel a legtöbb szerző igen pongyolán bánik kéziratában,

de az intelligens szedőtől méltán megkövetelhetjük, hogy a pontozatokat helyesen fölrakni képes legyen. És csak így tudjuk meg is érteni, a mit szedünk, mi által a munka kellemessé és szórakoztatóvá lesz, és távol marad minden kölletlen munka rendes kísé-
rője — az unalom.

De legnagyobb haszna van a szedőnek a mondatonkint való olvasásból azért, mert így nemcsak megérti a mit szed, hanem annak nagy része emlékéhez is tapad, és tekintve, hogy pályánk folyamán mennyi tudományos, tanulságos és hasznos munka megy kezünkön keresztül, *ez a modor önképzésünk és művelődésünknek kiapadhatatlan forrásává lesz.*

Még egy jelentékeny dologra óhajtok itt figyelmeztetni, a mi szintén a kézirat-olvasás fejezete alá tartozik. Egy régi jó szokás kezd már mai napság egészen veszendőbe menni. A *tenakulum* és *divisorium* a mai nemzedék előtt csaknem ismeretlen fogalom. A kézirat-tartó volt az, mely két részből állott. Az egyik részt, a *tenakulumot*, bele kellett szúrni a szekrény egyik oldal- vagy közép-párkányába, mely így álló oszlopot képezett, a másik rész, a *divisorium*, egy kétágú csíptető volt, melylyel a kéziratot az oszlopra feltűzték, s a szedő mindig azon sor vagy mondat előtt tartotta mutató gyanánt a *divisoriumot*, melyet szedett, azt szükség szerint mindig lejebb-lejebb tolva. Ma, — daczára annak, hogy e hasznos eszköznek újabb, czélszerűbb válfaját találták föl, melylyel nem kell a szekrényt át meg át szurkálni, hanem a rekeszek közé lehet azt erősíteni és azonkívül minden irányba fordítani — a szedő csak egyszerűen a szekrényre teszi kéziratát, a mi bizony elég bajt okoz neki, midőn vagy a szél lefujja, vagy maga veri le onnan, vagy pedig betűt

kell alóla kivennie stb. effélék. Azért legjobb volna a tenakulumhoz a javított kézirat-tartó alakjában visszatérni, mi a szedést biztosabbá tenné, mivel bizonyosra vehetjük, hogy a «temetések» és «lakodalmak» jelentékenyen megritkúlnának.

A kizárás. A sorok kizárása úgy történik, hogy midőn egy-egy sor megtelt, ha az kelleténél rövidebb, a szavak közé addig rakunk vékony hézagpótlókat, míg a sor a szedővas falai közt megáll, vagy viszont ha a sor végén egy-két betű kiszorul, a szavak közötti zárulékokból annyit cserélünk ki vékonyabb darabokkal, míg a kiszorult betűk a sorban elférnek. A gyakorlott és lelkiismeretes szedő pontos egyformasággal fogja a sorokat kizárni, úgy hogy azok se túlságosan feszesek, se gyöngék ne legyenek, a szóközökbe is egyenlően fog beosztani, és az így dolgozó szedőről nem fogják elmondhatni a napjainkban oly sűrűen fölhangzó panaszt, hogy «nem tud kizárni!» A kizárás időközeit nagyon hasznosan lehet avval kitölteni, hogy a szedett sort szemünkkel átfutjuk s a talált hibáktól megtisztogatjuk. A ki ehez hozzászokik, az a korrekturánál nagyon sok kellemetlenségtől és idővesztéségtől kiméli meg magát, és azonfölül gondos munkás és korrekt szedő hírébe jut.

A korrektura. A korrektura munkálatánál a lelkiismeretes szedő sok kártól kímélheti meg a nyomdát. Az ár ügyetlen vagy hanyag kezelése, a betűk közt végtelen sok rombolást okoz. Az ár mindig hegyesre legyen köszörülve, s a betűt csak oly helyen kell vele érinteni, a hol annak képét nem érzük. Legjobb azonban, ha arra igyekszünk, hogy az ár hegyét minél ritkábban vegyük igénybe. Természetesen mindenekelőtt az által, hogy már a

szedésnél minél kevesebb hibát ejtsünk, de ha már megvan a hiba, akkor is elkerülhetjük az árat, ha a korigálendő szedést hajóra téve, mérsékelten megáztatjuk, fölbontjuk, a hibákat tartalmazó sorokat a hajó oldalához nyomva kissé fölemeljük és így a hibás betűket újjunkkal nagyon könnyen kivehetjük s a helyes betűkkel pótolhatjuk. Igyekezni kell, a korrektúra alkalmával mindig jó és sértetlen betűket a szedésbe tenni, és óvakodni kell, nehogy javítás helyett még újabb hibákat ejtsünk. Hogy a szedő minden kijelölt hibát gondosan és pontosan megjavítson, a korrektúra után szükségessé váló újra kizárást helyesen eszközölje, az saját érdekében áll.

A revízió. A mit fentebb a korrekturák lelkiismeretes és ovatos keresztülviteléről mondtunk, az fokozottabb mérvben áll a géprevíziókra nézve. Fokozott mérvben, mert a géprevíziót nem lehet a szekrény mellett végezni, hanem a kijelölt betűket és a szükséges zárulékokat gondosan össze kell szedni, mert a gépterem rendszeren jó távol — többnyire egy-két emelettel lejjebb — van a szedőteremtől, s az igen boszantó a szedőre és rendszeren kellemtelen fejtegetésekre ad okot a gépmesterrel és a nyomdavezetőséggel, ha egy-egy elfeledett betűért kell visszafutni a szedőterembe, vagy ha figyelmetlenség vagy bármi ok miatt kelleténél tovább húzódik a revízió. Azonkívül a szedő felelős lévén a pontos revízióért, ennek pongyola végzése anyagilag is érzékeny kárt okozhat neki. Mindenesetre ajánlatos a végzett revízió után az első levonatot bevárnia s abból a revízió pontos elvégzéséről meggyőződést és megnyugvást szereznie.

Az osztás. Osztás előtt a szekrényt a portól és egyéb tisztátalanságoktól meg kell tisztogatni. Az

osztanivaló formát megáztatjuk s mielőtt a markolatot (Griff) fölemeljük, nehányszor gyöngén a deszkához verjük, a mitől a betűk könnyebben válnak szét. Nagyon kárhoztatandó szokása némely szedőnek, hogy túlságosan nagy darabot szokott fölmarkolni, a mitől a keze erejét veszti, és a markolatot gyakran a szekrénybe ejti. Ha a szedő osztás közben egy betűt nem a kellő helyére ejt, úgy igyekeznie kell azt rögtön megtalálni és a helyére tenni. A különféle vastagságú hézagpótlókat különkülön a saját helyeikre ossza és ne keverje össze egy rekeszbe; e csekély fáradságért busásan kárpótolva lesz a szedésnél, mert az elkülönített spatium-fajták a helyes és szabályos kizárást fölötte megkönnyítik. Osztásra legalkalmasabb idő az este, a munka befejezte előtt, vagy a dél felé járó idő, hogy a betű a munkaszünet alatt megszáradhasson. Ha azonban a szedő kénytelen osztás után azonnal szedéshez fogni, nagyon czélszerű a sűrűbben előforduló betűket és a vékonyabb hézagpótlókat a szekrényből kimarkolni és szárazakkal pótolni. Ha ilyenek nem volnának készletben, úgy az említett betűket előbb, mikor még csak félig van a szekrény, kell kimarkolni, s mire ismét felényire osztatott a szekrény, az előbb kimarkolt anyag már meg van száradva és így kicserélhető.

Az osztásnál előforduló idegen betűket, törtszámokat, jeleket, s mindent a mi nem a tele osztandó szekrénybe való, nem szabad elhányni, hanem a szedővasban vagy a hajón gondosan össze kell gyűjteni, s azután mindent külön a maga helyére rakni.

A tördelés. Kétféle tördelést ismerünk. Az egyik az, midőn lakodalmat vagy temetést kell helyre-

igazítani, vagyis ha kész szedésbe valamely szót vagy mondatot a szedő mulasztása vagy bármi más ok miatt utólag kell bevenni vagy kihagyni. Ekkor azon sortól fogva, melyben az igazítás történik, újra szedővasba kell emelni a szedetet, s mindaddig tördelni, míg a kimenethez érünk. Szedővasba emelés nélkül a tördelés sohasem engedhető meg, mert szabadon, a hajón soha sem lehet pontosan és szabatosan kizárni.

Vannak esetek, midőn a szóközök észrevétlen kibebővítése által a temetést a kimenetnél előbb be lehet hozni, vagy megfordított esetben csekély tágitás által a lakodalmat előbb ki lehet meneszteni, de ez csak akkor engedhető meg, ha a tágitás és szükítés észrevétlenül, a szedés elcsúfítása nélkül történhetik.

A másik fajta tördelés az, midőn az előre kiszedett sorokat szabályos, egyforma méretű lapokká és ívekké kell képezni. Ez tulajdonképen a metteur-en-pages (tördelő, főszedő) dolga, de hiszen minden szedőtől megkövetelhető, hogy a metteur-en-pages teendőit elvégezni képes legyen. Az ezzel megbízott szedő tehát, miután előre leszedte a szükségelt lapszámokat és vaksorokat, hozzáfog a tördeléshez. A kézirat kiosztásakor már följegyezte a szedők neveit az átadott kéziratok számaival együtt és most e jegyzék nyomán gyűjti egybe a kiszedett hasábokat. A tördelést a kézirat fonalán kell végezni, nehogy valami kimaradjon vagy rossz helyre kerüljön. A tördelőnek ügyelnie kell arra, hogy maga a szedés, valamint a kezdő sorok behúzása, a fejezetcímek szedése és térbeosztása, egyforma és következetes legyen, a fattyúsorok elhárítására s a jegyzetek helyes elhelyezésére ügyelnie kell. A kolumnák

hossza mindig pontosan egyforma legyen. Az ívjelek (signaturák) fölrakását nem szabad elfelejteni.

A kilövés. Kilövésnek a kolumnák olyatén kirakását nevezzük a formadeszkára vagy zárólapra, hogy az ív lenyomatása és összehajtása után a lapok kellő sorrendben következzenek egymás után.

A gyakorlott szedő a sűrűbben előforduló kilövési módokat már fejből tudja, de vannak igen sokan, a kik ennek megtanulására közöny vagy hanyagság folytán gondot nem fordítottak, és ennél fogva minden oly esetben, midőn kilövést kellene végezniök, a legnagyobb zavarba jutnak. Növeli e zavart, hogy félve a kigúnyoltatástól, legtöbbnyire nem is merik bevallani tudatlanságukat, és inkább hibásan lövik ki a formát, semhogy tapasztaltabb társukat megkérdezzék, sőt azt is restelik, hogy a rendelkezésre álló számos útmutató könyv közül, melyekben minden kilövési mód közölve van, valamelyikbe betekintsenek. Hogy aztán a helytelen kilövés folytán vannak csak igazán kitéve a gúnynak és kellemetlenségnek, az természetes.

Pedig a helyes kilövést megtanulni fölötte könnyű. Csak bizonyos, a kilövésre nézve mindenkor érvényes, változhatatlan axiomákat kell mindig szem előtt tartanunk, mint például azt, hogy az ív első oldala, a melynél a kilövést kezdjük, mindig a bal-kéznél legyen (a zsidó és más keleti nyelveknél, melyeknek írása jobbról balra foly, ez természetesen megfordítva van), továbbá hogy két egymás mellett álló oldal száma összeadva, mindig egygyel több számot kell hogy eredményezzen, mint a hány oldala van az ívnek. Csak e két dolognak megjegyzése is biztossá teszi a kilövést és megment a bizonytalanság és kapkodástól.

A számtalan elméleti mód mellett, melylyel szak-könyvekben és szaklapokban találkozunk, még gyakorlatilag is könnyen megtanulhatjuk és minden idegen segítség nélkül helyesen végezhetjük a kilövést oly módon, hogy egy ív papírt összehajtunk úgy, a hogy a nyomtatandó ív lesz összehajtandó, ezen összehajtott ív minden lapjára fölírjuk az illető lapszámot, aztán fölbontva az ívet, a fölírt számok szerint, de *megfordított rendben*, rakjuk ki a kolumnákat. Midőn ez megtörtént, ovatosságból még ráborítjuk az ívet a kirakott formára, s ha az ív és a szedésnek azonos kolumnaszámai egymásra esnek, akkor nyugodtak lehetünk a helyes kilövés iránt.

A tisztogatás. Tisztogatásnak (Aufräumen) a kinyomott formáknak egyes alkatrészeire való szétbontását és ez alkatrészeknek a magok helyére való visszaosztását nevezzük. E munkálathoz nagy gondosság és lelkiismeretesség igényeltetik.

A kinyomott könyvek formáit úgy tisztogatjuk föl, hogy a lapszámokat, vaksorokat, címeket, s mindazt, a mi nem a folyó betűhöz tartozik, kiszedjük; a mit a munka további folyamában még fölhasználhatunk, azt félreteszszük, a mit nem használhatunk, azt helyre osztjuk, a megmaradt folyó szedést pedig kiadjuk a darab-szedőknek, elosztás végett. Ha a munka már be van fejezve, s a folyó szedés betűire sincs szükség, akkor mindent helyre osztunk, a folyó szedés kivételével, melyet egyenlő hosszúságú darabokká alakítunk, s azokat kikötve papírba burkoljuk s tartalékba a betűraktárban elhelyezzük.

Accidenziák föltisztogatásánál még nagyobb gondosság igényeltetik. Nagy lelkiismeretességgel kell

elkülöníteni a betűfajokat, zárulékokat, körzeteket, díszítményeket s a vonalak mindenféle fajtáit, és mindent a legpedánsabb gondossággal a maga helyére rakni. A tisztogatásnál való hanyagság, a mellett, hogy mérhetetlen károkat okoz a nyomdának, keservesen megboszulja magát a szedésnél, a korrekturáknál és revízióknál, azért a föltisztogató szedőnek nemcsak a lelkiismeretesség és gondosság már említett erényeivel kell a legnagyobb mértékben bírnia, hanem alaposan ismernie kell a nyomda fölszerelését és anyagát is.

Accidenziák. Hogy a szedőnek mi mindenben kell jártasnak lennie, ha az «accidenz-szedő» elnevezést méltán ki akarja érdemelni, azt itt e szűkre szabott cikk keretében el se lehetne sorolni. Száz meg százszor el lett mondva szakkönyvekben és szaklapokban, hogy az accidenz-szedő miként igyekezzék magát szakmájában kiképezni, de kimerítve e tárgy nem lett, mert az kimeríthetetlen. Itt is többet ér minden szürke teoriánál a praxis, és a törekvő szedő az elmélet figyelembe vétele mellett főleg ezt igyekezzék elsajátítani. A gyakorlatot pedig nemcsak a nyomdában, a szekrény mellett lehet megszerezni, hanem künn az életben: az utcán, nyilvános helyiségekben, a hirdetési oszlopoknál, a könyvkereskedők kirakataiban, a könyvtárakban. De a könyvek közül nemcsak a regényeket kell falni, hanem minden könyvnek a kiállítását tanulmányozni kell; tanulmányozni azoknak fő- és mellékczímeit, fejezetczímeit, korrekt keresztülvitelét; még a rosszul csinált munkából is tanulságot kell meríteni, azt tudniillik, *hogyan nem kell dolgozni.* Erre persze szükséges, hogy önálló ítélőképességgel bírjunk, melyet szintén csak tanulmány és

gyakorlat útján szerezhethetünk meg; mert csak az tud jól dolgozni, a ki megítélni képes: mi a jó, mi a rossz munka. Ezen ítélőképesség nélkül munkája sohasem lesz öntudatos: ha véletlenül egy-egy sikerült munkát produkál, abban ép oly kevés érdeme van, mint ahogy nem róható föl neki bűnül, ha máskor meg munkája nem sikerült.

Egészségügyi dolgok. Az étkezést a nyomdában egyáltalán, a munkaidő alatt pedig különösen kárhoytatandónak tartom. Kárhoytatandónak a munka zavartalan folyama érdekében, de főleg és különösen egészségi szempontból. Tekintettel a nálunk dívó polgári életmódra, a hol az étrend reggelire, ebédre és vacsorára van fölosztva, teljesen fölöslegesnek és az egészségre károsnak tartom a munka közben való étkezést; fölöslegesnek a mostani kilencz órai munkaidő mellett és károsnak a rendszeres életmód érdekéből; de a nyomda porral és egészségtelen párakkal telt légkörében a piszkos és ólomporos kézből való evést, *egyenesen saját egészségünk ellen elkövetett bűnös merényletnek tartom!*

Ugyancsak egészségük érdekében ajánlom pályatársaimnak, hogy sohase távozzanak a nyomdából étkezésre, pihenésre, szórakozásra úgy, hogy kezöket gondosan tisztára ne mossák. Ne sajnálják a szappant, tartsanak egy kis lóször-gombolyagot, melylyel kezöket alaposan megtisztogassák, mert a szedéstől, osztástól, korrigálástól az oda ragadt ólompor, festék, olaj, terpentín, lúg, s más efféle ártalmas anyagok, mindmegannyi gyilkolója egészségünknek, melyek a kézről részint a likacsokon, részint evés által jutnak a testbe, ha mindannyiszor idején és kellő gonddal el nem távolítjuk. Az egészség pedig legdrágább kincse az embernek, de

különösen a munkás embernek, melyet ha elveszít, maga is veszve van.

Végére jutottam cikkemnek. Jól tudom, hogy a különböző dolgok, miket benne felöleltem, valamint még számos más föl nem említett és tárgyalásra méltó dolgok koránt sincsenek még kimerítve, mert hiszen a nyomdászat tág mezején virágzó bármely ágnek tárgyalására köteteket lehetne írni, anélkül hogy azok kimerítették. Szerény dolgozatom tehát nem lép, nem is léphet föl a kimerítő oktatás igényével; egyes fejezetei eszmetöredékek csupán az illető tárgyakról — mindazonáltal hiszem, hogy a ki az elmondottakat híven szem előtt tartja és követi, az nemcsak elmondhatja magáról, hogy «jó szedő», de pályatársai és előljárói is annak fogják elismerni.

Bendtner József.

NYOMDÁSZOK EGÉSZSÉGI KÁTÉJA.

A midőn a «Budapesti Könyvnyomdászok Társas Köré»-nek elnöksége által hozzám intézett fölszólításnak, hogy az «Évkönyv»-ben közlendő cikkekhöz csekélységem is hozzájáruljon, szívesen eleget teszek, azt vélem, kellemes kötelességet teljesítek, ha ez alkalmat egy már régóta tervezett közlésre megragadom, s a könyvnyomdászok egyletében gyűjtött és a gyakorlat által is szerzett tapasztalataimat egy *egészségi kátében* összefoglalom.

Az egészség, a testi és szellemi jólét, mely nélkül az ember csak tengődik, de nem él, azon megbecsülhetetlen kincs, melyet a természet szigorú törvények szerint szétoszt. Mindenkinek hatalmában áll e kincset megőrizni, ha a jótékony természet által az egészség föntartására kiszabott törvényeket ismeri és követi. Bár mily magasztosak és hatalmasak legyenek is a természeti erők, az emberi szellem mégis uralja azokat, mihelyt törvényeiket ismeri; de azon pillanatban, melyben azokat áthágjuk, elbukunk, elcsenevészve tönkre megyünk. A természet nyílt könyv előttünk, ha helyesen olvasni akarunk benne, ha a helyest a helytelentől, a jót a rossztól, a hasznosat a károstól meg tudjuk külön-

böztetni. A jóakarat és erre való törekvés eredetileg minden ember keblében szunnyadozik, s csak az észszerű nevelés és fejlesztés azon útmutatók, melyek bennünket az igazság fölismerésében támogatnak.

A természet étellel, *egészséggel* ajándékozott meg; földadatunk, kötelességünk, azt a természet törvényei szerint föntartani és fejleszteni. Adományaival a legszebb kincseket ruházta az emberekre, melyeket nem szabad könnyelműen elpazarolni, hanem józan észszel, bölcs belátással kell azokat értékesíteni. Az egészség oly kincs, melyet becsülnünk kell; olyan, mely önmagától nem változtatja meg birtokosát, ha csak a birtokos maga erőszakosan el nem dobja.

Csak akkor leszünk képesek e drága ajándék teljes értékét megbecsülni, ha megfontoljuk, hogy a jó természet egyszersmind arra tanít, hogy mi módon tarthatjuk fönn egészségünket; a midőn törvényeivel és számtalan kincseivel, melyekkel földünket megáldotta, megmutatja, hogyan éljünk, mit kövessünk és mit kerüljünk, hogy egészségben megmaradjunk.

A természet az ő nagyszerűségében méltán felkölti csodálkozásunkat. Magasztos erői és bámulatos tüneményei előtt meglepetve állunk meg, mint a törpék az óriás előtt, s az emberi ész mégis hatalmába ejtette a természeti erőket. A hullámzó folyamnak útját előírjuk, gátat vetünk hullámainak és e mellett még kiaknázzuk vizének horderejét is. Mily rémítő erővel bír a tűz, mely rövid pillanatok alatt szétrombolja az emberi kéz évszázados munkáit, s mily nagyszerűen tudja az ember fölhasználni a tűz jótékony erejét! Épen így vagyunk az egészséggel; a meddig törvényei szerint élünk,

addig *egészségesek* maradunk ; ha megszegjük azokat, elveszítjük legfőbb jószágunkat — *beteg*ek leszünk.

A meddig a gyermek, az ifju szülői felügyelet alatt áll, addig az atya, a jó anya gondozása megvédi egészségét. De ha kijut a nagy világba, idegen földre, akkor minden oldalról veszély fenyegeti, s ólálkodik körülötte a megrongáló vész. Most vigyázz magadra, óvakodjál, őrizd meg egészségedet ; mert jaj neked, ha e föladatot elhanyagolod vagy ha talán azt nem is ismered. Viruló egészségben hagytad el szülői házat, mint sinlő térsz oda vissza ; erőteljesen kezdted meg önállóságodat és megtörve végzed be ifjú napjaidat !

Hányszor volt már alkalmam látni, hogy a nyomdászok közül mily gyakran fordul elő olyan szomorú eset, hogy erőteljesen kezdte a fiatal ember pályáját és rövid pár év mulva bevégezi ifjú életét ! Ilyenkor azt mondják szaktársai, hogy szegény, áldozatul esett a nyomdászatnak, e sanyarú foglalkozásnak, mely mint a moloch ragadja el kiszemelt áldozatait. Megengedem, a nyomdászat nem egészséges iparág, sok veszélyt hoz a vele foglalkozóra, különösen a fiatalságra, mely egészségére nem ügyel, mely könnyelműségében nem tudja vagy meg nem fontolja, hogy az egészség tőke, mely gyorsabban fogy, ha rovására vétkezünk, gyorsabban mint a pénz, ha abból csak fogyasztunk s hozzá semmit nem teszünk. Különben, nincsen iparág, mely többé-kevésbé ne támadná meg az egészséget. Nézzük csak közelebb-ről, hogy mely tényezőktől függ általában az egészség, a különböző iparágak és mesterségeknél.

Mindenekelőtt a *légkör* jön tekintetbe, a melyben dolgoznak. Minden iparágak az egészségre való behatása attól függ, vajjon szabadban vagy zárt

helyiségben végzik a munkát; továbbá a munkahelyiségek tisztaságától, levegőjük minőségétől, hőmérsékük, nedvességük vagy szárazságuktól. Míg a szabadban dolgozók, mint például a kőműves, kőfaragó, kötélgyártó, ács, timár, fuvaros, vonatvezető, napszámos, minden hőmérsékváltozásnak, a talaj nedvességének, az időjárásnak vannak kitéve, addig a zárt helyiségekben dolgozókra ismét a levegő szokatlan hőmérséke, vagy a benne előforduló szennyező alkatrészek, a fűtés, világítás és légzésből eredő gázok hatnak károsan. Míg továbbá némely munkás, mint a gépfűtő, pék, szakács, üveg-hutában dolgozó, igen nagyfokú hőnek van kitéve, addig másokra ismét a hideg és nedvesség van rossz hatással; mindkettőnél azonban a legrosszabb hatást a gyakori hőmérsékváltozás és az ebből eredő meghülés gyakorolja.

Nagy fontossággal bír a munkánál megkívántató testtartás, mozgás és izommegerőltetés, vajjon például, ez inkább ülő életmódot igényel-e, mint a szabó, takács, czipész, s a varrónőnél, vagy hosszantartó állást, mint a *betűszedő*, gépész, kovács, asztalos, lakatos, kalapos és kereskedősegédnél; továbbá vajjon egyes érzékszerveket erőltet inkább, mint például a szemet a *betűszedő*, vésnök, órás és himzőnél, vagy a fület, mint például a molnár, kovács, vonatvezető és számos gyármunkásnál. Fontos az is, hogy sok iparágnál mérges anyagokkal dolgoznak, mint például a *betűszedő és betűöntő ólommal*, és más egyebek. Végre el ne felejtsük megemlíteni, hogy a munkás egyes iparágaknál sérülések és balesetek lehetőségének van kitéve, mint például lőporgyárakban, bányákban, a vasutaknál és gépeknél.

Ezekből könnyen kiszemelhetjük azon káros ténye-

zöket, melyek a *könyvnyomdász egészségét csorbitják és aláássák*, melyeknek élén áll a nyomdahelyiségek *rossz levegője*, elégtelen szellőzése és világítása, az ólompor, a hosszantartó állás és a rossz kéziratok.

El nem felejttem itt az *éjjeli munkát* fölemlíteni. Minden éjjeli munka az egészségre ártalmas, és a hol mégis a társadalmi viszonyok ezt szükségessé teszik, a midőn a nyomdász az éjt nappallá változtatni kénytelen, akkor az valódi áldozat, melyet nem lehet eléggé jól megfizetni. Ha a költők vagy tudósok éjfélig vagy még annál tovább is, a környezet teljes csendessége mellett, dolgozni szeretnek; ha a költő azt állítja, hogy képzelme ilyenkor éberebb, a tudós pedig, hogy akkor kevésbé szórakozott, akkor ez csak tévedés, önámítás. Az ész és szellem reggel a legfrissebb és legtevékenyebb; a képzelem természetes, tiszta, kevésbé csapongó és azért valódibb, a munkakedv és erő élénk. Természetes dolog, ha ily éjjel dolgozók másnap későn fölébrednek, izgultak, ingerlékenyek, bágyadtak és idegesek.

A munkás egészségére igen nagy befolyást gyakorol a *lakás*, melyben családjával lakik és mely több tekintetben sok kívánni valót hágy fönn; továbbá a *ruházat*, különösen a fehérenemű, a bőrápolás, vajjon gyakran fürdik és mosdik-e a munkás, vagy vajjon az egészségre oly annyira fontos tényezőket elhanyagolja; mindezek befolyással vannak ez osztály jólétére. De a *táplálkozás*, valamint az egész *életmód*, melyben a munkás részesül, annak egészségben való föntartására vagy megbetegedésére a legfontosabb tényező, és épen azért igen sajnós, hogy minden iparág a vele foglalko-

zóknak a mostani körülmények között épen csak az életszükségletek fedezésére megkívántató keresetet nyújtja, nagyon gyakran annyit sem, és csak ritka esetekben többet; úgy hogy általában az iparosmunkás nem számíthat bizonyos kényelemre, hanem megelégszik, ha bármilyen lakás és táplálkozás mellett létét tovább föntartani képes. A munkások *nagy halálozása, rövid élettartama és gyakori megbetegedése* nem egyedül és nem is annyira a foglalkozással járó fönt említett káros tényezőknek tulajdonítandók, hanem azok nem csekély mérvben az elégtelen táplálkozás, egészségtelen lakás és műhely, életrendi hibák, kicsapongások és az iszákosság következményei. Általános tapasztalati tény, hogy a kereset rosszabbulásával a halandóság nagyobb és a megbetegedés gyakoribb lesz.

A munkások szellemi és erkölcsi kiképzésétől is nagyban függ azoknak testi jóléte; de a legtöbb munkás-osztálynál többnyire már gyermekkoruktól fogva ez el van hanyagolva, miért is egész lényök korlátozott, föl nem világosodott, sőt könnyelmű és babonás, s bizonyos körülmények között elkeseredett. Ugyanis a szegényebb munkásra nézve nem csak nyomasztó azon öntudat, hogy nincs vagyona, hogy csak annyival bír, a mit két kezével kereshet, hanem némelyikre talán még nyomasztóbb az, hogy a vagyonosak őt semmibe sem veszik, és ezért nem kell csodálkoznunk, ha a gyakori nélkülözés és szenvedéstől eltántorítva, az élet és halál iránt részvétlenné válik. Kemény és egyhangú munkája a vasárnapokon kínálkozó kicsapongásokra őt még hajlandóbbá teszi — és minthogy törvényes házasság kötésére és otthon alapítására kevés kilátása van, ösztönszerű hajlamainak és vágyainak inkább

fog engedni, mint a magasabb erkölcsiség vagy megfontolás sugalmának.

Ha már most megfontoljuk, hogy a nyomdászokról mindenütt elismerik, hogy erkölcsi és szellemi tekintetben az iparos-munkások színét képezik, hogy műveltség tekintetében nem csak az összes iparági munkásokat, hanem még sokszor a kereskedőket és vagyonosabb osztályokat is fölülmúlják, akkor szent kötelességük egészségük föntartásáról a legjobb belátással gondoskodni, mert: egészséges lélek csak ép testben lakhatik. Tartsák fönn testüket épségben és akkor a műveltségben is előre fognak haladni.

Testünket pedig jó egészségben föntartjuk azáltal, hogy mindazt kerüljük, a mi az egészségre nézve káros, ellenben fölhasználjuk mindazt, a mi annak javára szolgál. Ez legyen a nyomdászok kátéjának első igéje.

Első ige: Kerüld az egészségedre káros behatású tényezőket és használd föl a hasznos dolgokat.

Betegségeket elhárítani sokkal könnyebb, mint azokat gyógyítani. Nem csak az egyes embernek, hanem egész társadalmak és nemzeteknek hatalmában áll az egészséget, a test és lélek jólétét, tehát hosszú életet elérni, mihelyt az egészségtan törvényeit megismerve, azokat következetességgel és erélylyel keresztülviszik. Mert a gyakori megbetegedés vagy korai halál oka nem, vagy csak igen ritkán, elkerülhetetlen végzet, hanem inkább abban áll, hogy az ember félreismeri azon törvényeket, melyek szerint a külvilág testünkre hat; továbbá ez okokat inkább az egészség föltételeinek meg nem tartásából eredő hibákban és azon törvények meg-

sértésében kell keresnünk, melyek szerint az emberi szervezet működik. Ezért minden művelt polgár kötelessége lesz mind azt kerülni, a mi az egészségnek árt, és erejétől telhetőleg mind azt elkövetni, a mi egészségének használ.

Második ige: Keljünk föl korán és feküdjünk le korán.

A nyomdász, ki 9—10 órán át zárt helyiségben, többnyire állva dolgozik, elég fárasztó munkát végez, hogy pihenésre vágyódhatik. A ki ezt a pihenést úgy keresi, hogy éjfélig vagy tovább is a vendéglő vagy kávéházban, a füsttel telített levegőben keres szórakozást, az rosszul cselekszik; az későn lefeküdvé, nem fog oly könnyen elaludni, mint az, a ki 9—10 órakor keresi föl nyughelyét; továbbá miután reggel pontosan kell a nyomdában megjelenni, megrövidíti alvási idejét, a mi fölötte káros. Mindenkinek, a ki nappal nehéz munkát végez, nyolcz órai alvás kell, a mit azonban nem éjféli után, hanem éjféli előtt, legjobban 10 órakor kell megkezdeni. A ki éjjel dolgozni kénytelen — és e helyzetben sok nyomdász van — az a munka befejezése után menjen haza aludni, nem pedig a kávéházba, a honnan rendesen főfájással ér haza, s a hol aztán nehezen tud elaludni. Ezek az urak gyakran jönnek az orvoshoz ama panaszszal, hogy főfájásban és álmatlanságban szenvednek. A gyógyszer ez ellen nagyon egyszerű.

Harmadik ige: Gondoskodjunk tiszta levegőről.

A tiszta levegő a tüdőnek az, a mi a tiszta étel a gyomorra nézve. Ha szennyes levegőt lehelünk be, az a tüdőre olyan káros, mintha rothadó ételt

viszünk a gyomorba. Hogy a tüdő egészséges maradjon, nem csak tiszta, hanem friss és sok levegőre van szüksége. A nyomdanhelyiségek levegője azonban már egy órával a munka megkezdése után sem tiszta, se nem friss, hanem pangó, meleg és tisztátalan. A nyomdák levegője ugyanis nem csak a sok ember együttlétéből származó légzési termények, szénsav és vízgőz által, hanem még a munkaanyagokból eredő por és szenny által is tisztátalanná lesz. A fekete por, mely a betűszekrényekben és a padlón összegyűl, munka közben fölszáll a levegőbe és onnan a betűszedő szájába, innen pedig a légútakba, s így a tüdőbe is hatol, a szemet izgatja stb. E por nagyobbrészt ólom és antimonból áll, de csekély mennyiségű mirenyt is tartalmaz. Ha megfontoljuk, hogy a betűk oly gyorsan kopnak, hogy ha nem használhatók többé a szedéshez, a betűszekrényben körülbelől csak nyolcz százalék ólom marad, míg a többi szedés közben a munkás kezéhez, ajkához tapad vagy a levegőben porlik szét, továbbá hogy a mireny majdnem egészen elillan a levegőbe : akkor beláthatjuk, hogy ez nem közönyös dolog a nyomdász légző szerveire. Ehhez járul még a nyomdafesték, mely szintén porlik és fölszáll a levegőbe és mely az ártalmatlan lenolajon és gyantán kívül több ártalmas anyagot, mint berlini kéket, indigót, kőszénkátrány-olajt és olajkormot tartalmaz. A fűtés és világítás terményei, úgy mint a füst, szénsav, szénéleg, korom, könkéng, mocsárlég, ammoniak, benzingöz (ez utóbbiak a világító gáz alkatrészei), nem kevésbé járulnak hozzá a levegő szennyezéséhez és mindezeket magok a nyomdászok — mintha még nem volna elég rossz a levegő — a fölösleges dohányfüsttel szaporítják.

Ilyen levegőben, mely mindazt tartalmazza, a mit nem kellene, és csak azt nem, a mit kellene tartalmaznia, ilyen légkörben légzik a nyomdász kilencz óráig naponta, gyakran még éjjel is, és végez nehéz munkát, álló helyzetben! Nem csoda, ha légzőszervei izgatottak, ha gyakran köhécsel, nyilalást érez, száraz torkát hideg itallal öblíti és végre megbetegszik.

Gondoskodjunk tehát a nyomdahelyiségekben jó levegőről. Igaz, hogy a nagyobb nyomdákban némileg gondoskodva van helyes szellőzésről, a mit gyakori látogatásaimnál tapasztaltam, de a közép-nagyságú és kis nyomdákban eddig nem történt semmi e tekintetben. Ottan kényszerítve van az egyes munkás magán segíteni, úgy a hogy lehet. Ha ablakot nyit, akkor szomszédja léghuzamról panaszkodik és nem sokára becsukja. A ki a munka befejezése után a nyomdát elhagyja, nem törődik avval, hogy vajjon fognak-e most szellőzni vagy sem. Pedig nagyon szükséges volna, hogy este valamint a déli szünet alatt az ablakok legalább egy óráig nyitva lennének. Ilyen szellőzés rendesen szolgálkra vagy tanulókra van bízva és kérdéses, vajjon megteszik-e ebbeli kötelességöket. E részben szigorú ellenörzés kívántatik, melyhez mindenki hozzájárulhat.

Negyedik ige: A nyomdahelyiségekben szigorú tisztaságot kell föntartani.

A nyomdahelyiséget kétszer napjában, a déli szünet alatt és este a munka befejezése után, nyitott ablakok mellett kell tisztogatni, becsületesen kisöpörni. Azon kívül ne köpködjünk a földre és ne szórjuk szét a dohányhamut. A köpet ugyanis beszárad,

szállékony részei a levegőbe jutnak és mások által beleheltetnek ; a tüdővész köpete pedig ragályos lehet, ha annak száraz részei olyan ember légző szerveibe hatolnak, ki tüdővészre hajlandó.

Ötödik ige: Ne dohányozzunk a nyomdában.

«A dohányzás tilos.» Ily című fölíratokat kellene minden nyomdában kifüggeszteni. Úgy hiszem, hogy némely nyomdában már el is van tiltva a dohányzás ; nem ártana, ha mindenütt behoznák ezt a rendeletet. Kezdetben zugolódás lenne — de mihez nem szokik hozzá az ember ! És kérdezem, miért ne bírja egy férfi 4—5 órán át a pipát vagy szivart nélkülözni ? Annál jobban izlik azután a szivar, ha a munka után kilépünk a szabad levegőre és rágyujtunk.

Hatodik ige: A munka befejezése után tegyünk mozgást a friss levegőn.

Naponként van alkalmam a déli órában nyomdászokkal találkozni, a kik *szaladnak* haza felé, mintha kergetnék őket. Nem hiszem, hogy az éhség kergetné őket, hanem inkább azon körülmény, hogy lakásuk a nyomdahelyiségtől gyakran messzire esik ; tehát sietnek haza, mert ezt az útat még egyszer kell megtenniök, későn pedig nem szabad jönni a munkához. A mint tudom, minden nyomdában 12 órakor kezdődik a déli szünet és a délutáni munka fél kettő vagy két órakor ; marad tehát másfél, egész két óra. Több mint fél órai út nem kell senkinek, ha még oly távoli kerületben lakik is a pesti oldalon ; tehát miért szaladnak, ha sétáló lépésekkel is célhoz juthatnak ? Pedig nagyon egészséges, ha

4—5 órai munka után a rossz levegőből kijutva, lassan lépdelve, mély belégzéseket végzünk a friss, üdítő levegőben.

Hetedik ige: A helyes táplálkozás egyik fő feltétele az egészségnek.

Legyen megengedve e helyen hosszabb értekezlettel szolgálni, mert nem akarom itt csak egyszerűen elmondani, hogy mit kell enni és inni, hanem meg is magyarázni, hogy miért?

Míg az élet fönnáll, addig a test folyton jelentékeny mennyiségű anyagokat választ ki, tehát veszít, melyeket, ha az életet föntartani akarjuk, tápfölvétel által kell ismét pótolni. A táplálék fölvétele ugyanazon jelentőséggel bír, mint valamely gőzgép fűtése. A gőzgép is épen úgy, mint az élő szervezet, levegőt, vizet, és égő anyagot, valamint az elhasznált géprészek pótlását igényli és hamu, salak és elhasznált géprészek mellett még vízgőzt és füstöt is szolgáltat vissza. A gőzgéppel ellentétben azonban a szervezet maga egyszersmind fűtő és gépész is, és míg a gőzgépnél az elhasznált géprészeket csak nyugalmi állapota közben és idegen kéz által pótolhatni, addig a szervezet önön magát javíthatja és az elhasznált részeket működésének megszüntetése nélkül pótolja. A mi tehát a gőzgépnél a szén, az az embernél a táplálék; mindakettőnél meleg fejlődik, mely munkát végez. A táplálkozás föladata nem csak abban áll, hogy a folytonos veszteséget ismét helyreállítsa, hanem hogy az állati meleg és erőművi munka fejlesztésére szükséges anyagot is szolgáltatassa. E föladat teljesítésében a különböző tápszerek különböző módon vesznek részt.

Az egyszerű tápanyagok, tudni illik a víz, fehérje,

szénvizegyek (keményítő, cukor), zsír és sók csak ritka esetben tisztán, azaz egyedül vitetnek a gyomorba; táplálékunkat inkább az egyszerű tápanyagokból és bizonyos természetes, az állat- és növényországból nyert, vegyületekből állítjuk össze. Azt követeljük, hogy a jó táplálék a különböző tápanyagokból elegendő mennyiséget tartalmazzon és pedig oly alakban, hogy az emésztő készülék azokat föloldhassa, azaz megemészthesse és a vér alkotórészeivé átváltoztathassa. Továbbá, nem elegendő, hogy az ember a különböző tápanyagokat kellő alakban és alkalmas viszonyban élvezze, hanem amazok mellett még úgynevezett élvezeti szerek is szerepeljenek, melyek többnyire ugyan csekély tápértékűek, de az eledelt jóízűvé teszik és az ízlést kellemesen ingerlik. A legfontosabb tápszerek a tej, hús, tojás, zsír, liszt és főzelékek, az élvezeti szerek a kávé, tea, bor, sör és a fűszerek. A legértékesebb tápszerek azok, melyek aránylag sok fehérjét tartalmaznak, tehát a tej, tojás, hús, hüvelyes vetemények és liszt, míg a főzelékek és gyümölcs kevés tápértékkel bírnak.

Az ember, ki emésztő készülékének berendezése folytán a növény- és állat-evők közt áll, tulajdonképpen minden-evő, azaz úgy egyedül állati, mint egyedül növényi élelemből táplálkozhatik ugyan, de életcéljainak sokkal jobban megfelel, ha egyes tápot használ. Az állati tápszerek (a hús, tej, tojás) sok fehérjét, de nagyon kevés szénényt tartalmaznak, mely utóbbi a testi meleg fejlesztésére szükséges. Maga a tej is, mely a csecsemő számára a legcélyszerűbb tápszer, a felnőtt ember számára már nem elegendő, mert nem tartalmaz elég szénényt. A növényi tápszerek sok szénényt, de (a hüvelyes

vetemények és liszt kivételével) nagyon kevés fehérjét tartalmaznak. Daczára ennek, a növényi tápszereknek (liszt, hüvelyes vetemények) kellő megválasztása és zsír hozzáadása mellett jó tápláló ételmet nyerhetünk, de ilyenmő étkezés nem czélszerő, mert a gyomrot és beleket terheli. Csak nagyon erőtjeljes emberek képesek sok növényi tápot eltőrni. A vegetariánusok (kizárólag növényi táppal élő emberek) tulajdonképen nem tiszta növény-evők, minthogy ők csak húst nem élveznek; tejet, vaját, sajtot, tojást, melyek állattól származnak, azonban mégis esznek. Egy tápszer által sem kapjuk oly kellő alakban a fehérjét, mint a hús által; ezért a hús a legértékesebb tápszer, míg a növényi tápszereket joggal aránylag olcsóbban vásároljuk. Azok a népek, melyek főleg növényi táplálékból élnek, még az állatországból származó fehérjedús anyagokat is, mint sajtot, tejet, élveznek a burgonya mellett.

Legczélszerőbb, ha a fehérje egy részét hús, a szükséges széneny-mennyiségnek egy részét zsír alakjában élvezzük és csak annyi kenyeret és tésztát eszünk, hogy vele gyomrunkat túl ne terheljük. Vagy más szóval: nem kell jóllakni kenyérrel és tésztafélékkel. Mert nehéz munkát végző férfi elegendő kenyér és zsír mellett főleg sok fehérjét igényel; a munka nagyságával az elhasználandó hús mennyisége növekedjék. Némely vidéken ugyan a nehezen dolgozó köznép és földművesek majdnem kizárólag növényi táplálékból (burgonya, kenyér, tengeri, zsíros tésztafélék, káposzta, gyümölcs) élnek, de ilyen táplálék, mivel a testet szükségtelen emésztési munkával terheli, nem nevezhető czélszerőnek.

Csak állati és növényi tápanyagok keverékéből lehet oly tápot előállítani, mely képes a test erejét

föntartani, míg minden egyoldalú, akár állati akár növényi táp az egészséget zavarja. Ama népek, melyek főleg növényi táplálékból élnek, bár szelídek, erőtlenek és szolgalelkűek, míg azok, melyek főleg hússal táplálkoznak, harciasak és szabadságkedvelők (például az ős magyarok).

A tápszerek megválasztása a kor, nem, egészségi állapot, életmód és foglalkozás, valamint a nap- és évszakok szerint változó. A fiatal ember több tápot igényel, mint a középkorú vagy agg ember, a férfi többet mint a nő. Középszámitással véve, egy munkásnak naponként 235 grm. (negyed kiló) hús, 750 grm. (három negyed kiló) kenyér, 33 grm. zsír és 200 grm. főzelék elegendő. A különböző életmód és foglalkozás annyiban fontos a tápszerek megválasztásánál, hogy emberek, kik testi és szellemi erőlködéssel járó munkát végeznek, bővebb táplálkozást igényelnek, mint azok, kik izmaikat és agyukat kevésbé erőtletik. A testi munkát végzők aránylag több tápot igényelnek, mint a szellemi munkával foglalkozók, és nehezen emészthető tápot is könnyebben elbírnak mint az utóbbiak, kik ülő életmódot folytatnak, és a kiknek csak könnyen emészthető tápszerek ajánlatosak. Az éghajlat és évszakok nagy befolyással vannak a táplálkozásra, mivel a melegség az anyagcserét és az étvágyat alább szállítja, a hideg ellenben fokozza; ezért déli vidéken és nyári időszakban kevesebb tápszer szükséges, mint éjszaki vidéken és télen, hol a testi meleg fokozása végett, nem csak sok hús, hanem még sok zsír és kenyér élvezése is szükséges.

A nap különböző szakait illetőleg főszabály az, hogy reggel és este gyomrunkat nehezen emészthető tápszerekkel ne terheljük, ellenben délben

bővebb ebéd ajánlható, mely leves, hús és főzelékből (vagy tésztából) álljon. A leves nem bír tápértékkel, hanem csak a gyomrot frissíti föl és étvágyat gerjeszt; a ki a levest nem kedveli, bátran mellőzheti; sok levest enni nem czélszerű, mert kimossa a gyomor- nedvet; ez pedig szükséges a hús megemésztésére. A sült hús ízletesebb, mint a főtt hús, de nem bír nagyobb tápértékkel, mint az utóbbi, ha vele együtt a belőle nyert levest is élvezzük. Vacsorára könnyen emészthető húsféle, lágy tojás czélszerű. A késői vacsorálás az alvást rossz álmok által zavarja.

Fárasztó munka után azonnal ne étkezzünk, hanem czélszerű az étkezés előtt egy fél óráig pihenni. Közvetlen az étkezés után ne fogjunk újra a munkához, hanem előnyös, ha ebéd után egy óráig pihe- nünk. A mi az ebéd utáni alvást illeti, egy félórányi szunyadozás nem árt, sőt annak, ki megszokta, előnyös is; csak vértolulásban szenvedőknek és gutaütési hajlammal bíróknak árt. Az étkezés előtt ne dohányozzunk.

Nyolczadik ige: Tartsunk mértéket a szeszes italok élvezésében.

A szeszes italok, mint élvezeti szerek, igen fontos szerepet játszanak nemcsak az egyes ember egész- sége, de egész családok és néposztályok jóléte tekintetében. Mennyi nyomort és szenvedést hoz az al-cohol egyes emberekre és családokra, ha az élvezet visszaélésbe, az ivás ittasságba megy át!

A szeszes italokban a borszesz (alcohol) a leg- fontosabb ható anyag, melyből legkevesebbet a sör, legtöbbet a pálinka tartalmaz; a bor a kettő közt áll.

A *bor* mértékletes élvezése erősítőleg, élénkítőleg és üdítőleg hat, a szellemi tevékenységet fokozza

és az embert fölvidámítja; elgyöngült embernek erősítőül, nehéz emésztésnél inger gyanánt szolgál. Fiatal embernek és gyermeknek a bor mindennapi élvezése káros, előhaladott korban azonban jótékonyan hat, minthogy az elsoványodást gátolja, a test melegségét növeli s az emésztést előmozdítja. De nem minden ételhez illő a bor, mert míg zsíros ételeknél ajánlatos azért, minthogy a zsírt föloldja és könnyebben emészthetővé teszi, addig sovány hús, tészta és főzelék élvezésénél éppen az ellenkezőt okozza az által, hogy a fehérjét megalvasztja és így annak megemésztését hátráltatja. A bor neme sem közönyös az ivóra nézve. A vörös bor általában előnyösebb mint a fehér, a mennyiben csersavtartalma miatt összehúzó, zsongító hatást gyakorol a bélre. A fiatal bor főfájást, hasmenést, szélgörcsöt okoz és ily bor által okozott mámor gyomorbélhurutot vonhat maga után. Vértolulásokban szenvedőknek bármily bor hátrányos. A ki savanyút nem bír emészteni, őrizkedjék a savanyú boroktól is; a kinek üdülésre és könnyű gyomoringerre van szüksége, az igyék magyar, rajnai, burgundi bort. A székrekedésben szenvedők általában semmiféle bort ne igyanak, ellenben ki hasmenésben szenved, annak jó vörös bor (budai sashegyi) igen ajánlatos.

A sör gyöngye szeszes ital és árpából származó fehérjetartalmánál fogva táplálóbb mint a bor, az emésztést és étvágyat előmozdítja és az idegrendszert és vérkeringést enyhén izgatja. A jó friss sörnek mértékletes élvezése tehát előnyös, azonban annak a szellemi életre való hatásáról, ha sokat isznak belőle, nem lehet sok dicséretet mondani, a mennyiben a sör mértéktelen élvezése az embert lomhává, egykedvűvé, sőt hutává is teszi. A sör

tehát károsan hat, ha túlságos mértékben élvezik, továbbá ha rossz minőségű. A fiatal sör igen károsan hat, mert hasmenést, görcsöket, sőt vizeletrekedést okoz.

A *pálinka*, nagy borszesztartalma miatt, a szeszes italok közt a legkárosabb. A tapasztalás tanítja, hogy a pálinkával való visszaélés, mint ezt iszákosaknál látjuk, a testet és lelket a legborzasztóbb módon megtámadja. Leggyakrabban szenvednek ilyen emberek emésztési zavarokban, gyomor- és máj-bántalmakban; azonkívül lassanként elgyöngülnek, izmaik reszketnek és végül a rezgőrnnek (delirium tremens) esnek áldozatul. A pálinka használatát lehetőleg legcsekélyebb mennyiségre kell szorítani.

Kilenczedik ige: Edzzük meg testünket az egyéniséghez mért eszközök által.

A test edzésére különféle eszközök kínálóznak, de helyesen és az egyes ember természete és egészségi állapota szerint kell azokat alkalmazni, mert a mi az egyik hasznára lehet, az a másiknak árthat. Így például elismert dolog, hogy a tornázás a testet erősíti, a hideg fürdő a szervezetet megedzi; a vívás, lovaglás, korcsolyázás, csónakázás az egészséget előmozdítja, és még sem szabad mindenkinek testgyakorlatokat végezni, míg másoknak megint a hideg fürdő nem tesz jót.

A nyomdászok úgy fogják legcélszerűbben testüket edzeni, ha fokozatosan megszokják a hidegvízmosásokat, azaz ha eleinte csak állott vizet és később mindig hűvösebb és hidegebb vizet használnak. Minden nap kell ilyen vízzel a mellkast, hátat és végtagokat ledörzsölni és akkor a melegebb időben a hideg fürdőt minden kár nélkül, sőt jó sikerrel használ-

hatjuk a hidegebb évszakokban is, ha egyszer megszoktuk.

A mi a tornázást illeti, ez csak oly nyomdászoknak ajánlható, kik fiatal korukban már megkezdték; a harminczas években a testgyakorlatokat kezdeni nem tanácsos. A ki tüdőbajban vagy szívdobogásban szenved, ki gyakran köhög és kinek sérve van, annak nem szabad tornáznia.

Tizedik ige: Iparkodjunk szellemi és erkölcsi kiképzésünket jó könyvek olvasása által előmozdítani.

Valamint a test egészségének föntartása egészséges eledelt igényel, épen úgy a lélek is alkalmas és jó minőségű tápot kíván. A közmondást: «mutasd, mit eszel és megmondom, ki vagy» — a lélekre alkalmazva így lehet átalakítani: «mutasd, mit olvasol és megmondom, ki vagy». A tiszta, egészséges lélek nem kívánczik soha aljas táp után, de valamint az étvágyat izgató és élvezeti szerek által ébresztjük és ez utóbbi szerek élvezése idővel szükségessé válik és daczára annak, hogy a szervezetre káros hatással vannak, mindig többet kívánunk belőlük: épen úgy a lélek étvágya is, a lelki élvezetek nem alkalmas választása folytán, tévútra vezetetik.

Míg az érett korú és idősebb emberre nézve a különféle könyvek olvasása csekély befolyású és nem egyéb, mint mulattató időtöltés, addig ez az ifjúra nézve igen fontos és nagy horderejű, sőt a lélek egészséges fejlődésének lényeges művelődési és erkölcsi eszköze.

A művelt világban a szellem mulattatására és felüdülésére az olvasás szolgál. A szellem felüdülése s a kedély tevékenysége után vágyódó művelt ember

oly könyveket és iratokat kíván, melyek tartalma kellemes, szép alakban a képzelmet ingerli. De valamilyen a felüdülés ne legyen munka és a kedély foglalkoztatása ne váljék szellemi munkává, éppen úgy az érettebb ifjuságnál az olvasás ne lépjen a munka helyébe, ne legyen szellemi túleröltetés. E tekintetben sokan vétkeznek, nemcsak az olvasási tevékenység fogalmában, hanem a könyvek választásában is. Sokan csak a szeszélynek vagy unalomnak engedve, mulattató könyvek után nyúlnak, azon czélból, hogy hasznos és szellemi munkára való kedvetlenségeköt palástolják. Ily olvasásból se műveltséget, se ismereteket nem szereznek, de elpuhulnak, érzékiesekké válnak. Sokkal egészségesebb semmit sem olvasni, mint minden rend nélkül regényekből műveltséget nyerni. És többnyire milyen regények azok, melyek leginkább kézről kézre mennek? Ezek a modern mulattató könyvek, melyeket a regénygyártók a nagy tömeg számára a kölcsönkönyvtárak útján szolgáltatnak, ama pikáns, édeses és tarka gyártmányok, melyek a lélekre éppen oly ártalmasak, mint a cukrász nyalánkságai a testre nézve, és melyek éppen úgy mint ezek, a túlingerlés, eltompultság és a fonnyadt lelkiület mind újabb és pikánsabb szükségleteihez kényszerülnek.

A műveltséghez tehát nem kívántatik ilyen olvasmány, hanem inkább a léleknek költészet általi nemesbülése; az szükséges, hogy a művelt ember inkább a szépirodalmat, a nemzeti irodalmat ismerje, hogy a klasszikusok szép, nemes és magasztos gondolataiban és életrajzaiban gyönyörködjék. De mit kíván és mit választ olvasásra a modern közönség? Nem jeles emberek életrajzait, melyek utánzásra való példát nyújtanának, nem is útleírásokat vagy a

valódi élet rajzolatait, se erkölcsi íratokat, melyek útmutatóul szolgálhatnának a házi és nyilvános életben, se nemzeti irodalmunk klasszikus költőit, kik a szellemet és érzelmeket gyarapítják és az élet küzdelmeiben az emberi szív mélységét föltárják: hanem a szerelemköltők kéjelmes regényeit, a sikamlós, modern franczia könyveket és erkölcsöt rontó frivol ecseteléseket kedveli, melyek a képzelmet túlcsigázzák és a lélek minden jobb csíráját elfojtják, az érzelmeket fölizgatják és a szenvedélyeket fölkeltik. Ki merne kételkedni a fölött, hogy ilyen olvasás az egészségre káros befolyással nem volna?

A művelt nyomdászra nézve is az olvasás nélkülözhetetlen szükséglet, már azért is, hogy a mit ő maga szellemi és kedélyi életében nem tapasztalt, könyvekből sajátítsa el magának, hogy mélyebb bepillantást szerezzen az emberi társaság külső és belső világába. De soha se tévessze szeme elől, *hogy csak jó könyveket olvasson*, melyek se testi, se szellemi egészségét el nem rontják.

Dr. Ziffer Károly.

A TÁRSAS KÖR MÚLT ÉVI PÁLYÁZATA.

(Felolvastatott a június 29-ki ülésen.)

Midőn a «Társas Kör» szakbizottságának megtisztelő bizalma folytán azon szép föladat jutott osztályrészemül, hogy a legutóbbi pályázat geneziséét és eredményét mint előadó ecseteljem, teljesen tudatában voltam a felelősségnek, melylyel e tisztség össze van kötve. Mindamellett örömmel ragadtam meg az alkalmat annak betöltésére, annál is inkább, mert látva a sikert, ezáltal nemcsak száraz tények fölsorolására, hanem művészetünk fokozott mérvű haladásának apostrofálására is kellemesen ösztönözve érzem magamat.

Megelégedéssel jelenthetem, hogy a «Társas Kör» naptár-szedésre kiírt pályázata a fővárosban meleg érdeklődést ébresztett és a hozzá fűzött várakozást nemcsak minden tekintetben igazolta, hanem azt fölül is múlta.

Pontosan a kitűzött napig négy pályamű érkezett és mind a négy nem mindennapi tehetségre valló versenyképes munka.

Ha tekintetbe vesszük, hogy ez a Kör második ily-szerű kísérlete, ez irányban határozott haladást jelezhetünk.

Mert nem szabad szem elől téveszteni, hogy min-

den kezdet nehéz; minden eszme, minden terv, minden újítás eleinte idegenkedésre, úgyszólván siket fülekre talál. Hosszas előkészület, kitartás és buzdítás kell hozzá, míg egyengetve van a talaj, az eszme diadalútja, mely lassan de biztosan célhoz vezet. Tért nyer, hódít az eszme, míg végre gyökeret ver: kedveltté, szokássá és — szükséggé válik.

Ez illik a versenyzés eszméjére is, melyhez a modern nyomdászat technikai vívmányai mindmeggannyi segédeszközül szolgálnak.

Ez eszközöket föl kell használnia a magyar nyomdásznak, mert minálunk, a hol ipar és művészet sokkal később juthatott virágzásra, mint más polgárisult államokban, kétszeres szükség van a versengésre, persze a szó nemesebb értelmében. A nemes verseny buzdít és erőt kölcsönöz a célba vett munka megvalósítására. A nemes verseny az igazi törekvés, a szép, a tetszetős felé, ez neveli a munkást, ez adja meg neki jórészben az intelligentia csillogó zománczát.

Világrészek, országok és államok, városok és testületek folytonos nagy vetélkedései fényes kiállításokban hirdetik az emberi ész és szorgalom diadalait. Nálunk Magyarországon is mindinkább meghonosulnak a kiállítások. E versengés nem marad hatás nélkül és jó véleményt kelt hazánk kulturája iránt a külföldön.

A művészi iparágak közt a nyomdászat az, mely még leginkább rá van szorulva arra, hogy versenyre bocsáttassék. A kiállításokon vagy sehogy, vagy csak igen fogyatékosan szokott képviselve lenni s e közönyösség folytán nem vehet a külföld tudomást a mi haladásunkról, sőt mi több, még magunk sem lehetünk kellőkép tájékozva képességeink felől.

Pedig nálunk is meg van az alkalom és van lehetőség. Az országos nyomdász-egylet és a kisebb testületek sokat tehetnének e tekintetben. Folytonos buzdítással hozzá lehetne szoktatni a tagokat a gyakoribb kiállításokhoz, versenyekhez stb.

Minden kis testület a maga szerény körében és szerény eszközeivel hozzájárulhat egy szemernyivel a szakma emeléséhez. Ha mindjárt kiállítást nem is, de jutalmakkal járó versenyeket rendezhet egyes szakkérdések megvilágítására, szakmunka-pályázatokat hirdethet és a szakmában haszonnal érvényesíthető újítások vagy czélszerű javítások ismertetésére szolgálhat alkalmat.

A «Társas Kör» e kulturális törekvéseknek szenteli munkásságát. E cél lebegett szemei előtt főnnállása óta mindenkor és ez vezérelte legutóbb is, midőn immár másodízben szakmunkára tűzött ki pályázatot.

Nem félt a kudarcztól, mert bizalmat merített a múltból. És nem is csalódott. Meggyőződhattünk újra, hogy vannak szaktársaink között számosan, a kik a Kör törekvéseit méltányolni tudják és készséggel ragadják meg a kínálgató alkalmat a magyar nyomdászat dicsőbbé tételére. Köszönet e buzgóságért, melylyel midőn művészetünkre fényt hoznak, az összeségnek és egyszersmind önmagoknak is tesznek szolgálatot.

A pályázat szép eredménye is ilyen szolgálat a magyar nyomdászatnak és annak életrevalóságát bizonyítja. A pályamunkák mindegyike, daczára az egyik vagy másikban észlelt szerkezeti hibáknak, mint kiváló műdarab, emberül megállja helyét.

A bíráló-bizottság a művek megítélésénél figyelemmel volt azok előnyeire, de kénytelen volt a hibákra rámutatni. Ez azonban ne riassza vissza az illető-

ket, hanem szolgáljon buzdításul, hogy adandó alkalmammal még edzettebb erővel szállhassanak síkra.

A szakbizottság föladata volt, helyes és tapintatos, minden körülményre kiterjedő bírálatot hozni, és ennek alapján odaitélni a jutalmakat.

Nekem, mint az ügy előadójának, jutott a föladat, hogy a pályaműveket ismertetve, a szakbizottság határozatait indokoljam és lehetőleg hű képet nyújtsak a pályázat egyes mozzanatairól.

A «Társas Kör» szakbizottsága ezévi február végén tartott értekezletén indítványomra elhatározta, hogy ezúttal falinaptár-szedésre hirdet pályázatot. E határozatban különösen azon indok vezérelte a bizottságot, hogy ezzel accidenz-szedőinket nagyobb compositiót igénylő mű bemutatására ösztönözze. De más tekintetben is hasznos dolgot vél cselekedni, a mennyiben a jutalmazott naptár az 1889-re megjelenendő «Évkönyv»-höz mint műmelléklet lévén csatolandó, annak terjesztéséről így kellőkép gondoskodva és a szokásos naptár-rész is pótolva leend.

Ebben az értelemben íratott ki a pályázat és tételt közzé ez évi márcziusban a «Typographiá»-ban. Beküldési határidőül május 15-ike lett kitűzve. A jutalmazást illetőleg jónak látta a bizottság az első pályázattól eltérőleg, két pályadíjat tűzni ki, és pedig három aranyat az elsőnek és egy aranyat a másodiknak. Tette pedig ezt a bizottság azért, hogy a nagyobb fáradságot és esetleg még költséget is igénylő munka előállításával némi arányban álljon a jutalmazás és találjon elismerésre a kellő siker mellett az ahhoz legközelebb álló törekvés is.

A kitűzött időpontig négy pályamű érkezett be, a következő jeligékkal: 1. Erős akarat nem ismer akadályt. 2. Többet észszel, mint erővel. 3. Gyakor-

lati dolgot teremteni, legyen főbb törekvésünk.
4. Ember küzdj' és bízva bizzál.

A szakbizottság első érdemleges ülését Úrnapkor tartotta. Ez ülésen általános benyomást szerzett magának a pályamunkákról, de végleges ítéletet nem hozott, hanem abban állapodott meg, hogy a bíráló megejtésére még három elismert szakértőt fog körébe vonni. Minthogy a pályázat nyilvános volt és nemtagok is részt vehettek benne, nem akart ez általános érdekű dologban egyedül dönteni, nehogy bármely oldalról is szemrehányás érje.

Kültagokul javaslatba hozattak: BENDTNER JÓZSEF, BAUER M. J. urak és a «Gépmesterek Köré»-nek egy küldöttje. A nevezett kör felszólításunkra KRAUSE JÓZSEF urat küldte ki, mely készségeért fogadja köszönetünket. Főntisztelt urak levélbeli fölkérésünkre szintén készséggel ígérték meg közreműködésüket és június 10-kén össze is jöttek.

A második ülésen jelen voltak: Bendtner József, Bauer J. M., Krause József, Ács Mihály, Láng József Lipót, Szabó Dezső és Kleinmann Frigyes.

A majdnem egy egész délutánt igénybe vevő beható tanácskozás és a pályázatok fölötti élénk eszmecsere *egyhangú* megállapodásra juttatta a bizottságot.

A pályázatra beküldött naptárakat mind figyelemre méltóaknak találta a bizottság. Mindannyin a gondos kéz és gondolkozó fő nyomai látszanak. De a bizottság nem zárkozhatott el az alól, hogy midőn a legjobbnak ítéli oda a babért és méltó elismeréssel adóz a buzgalomnak, bíráló tisztjéből kifolyólag a pályamunkák gyöngéit is föl ne tárja, és ezzel szavazatát indokolja.

De nézzük magokat a pályamunkákat és taglaljuk azokat a beérkezés sorrendjében.

Az *első* pályamű: «Erős akarat nem ismer akadályt» jeligével, egy nem egészen teljes épület rajzát mutatja, mely a félmunka daczára körzet- és színgazdagsága által első pillanatra megvesztegeti a szemlélőt. Elragadtatva nézzük pár perczig a kétségkívül monumentális alkotást, mely a szedő combinatív képességét tünteti föl. De a káprázat nem tart soká, mert közelebbről vizsgálva, rájövünk, hogy ez a kitünő szorgalommal és vasakarattal keresztülvitt munka egy igen nagy szerkezeti hibában szenved: nincsen stylje, a formatökély fő feltétele: az egyöntetőség hiányzik belőle. A sokféle körzet, pajzskörzet és acantea, architektonikus és cartouche-körzet széttagolja a compositiót, a mi rendkívül nyugtalanító hatással bír. Szóval a sok styl között elvész a gyermek. Ugyanez mondható a színekről, melyek szintén nagyon föltünő vegyületekben vannak alkalmazva. Ennek következtében maga a naptár meglehetősen el van nyomva és nem juthatott kellő érvényre. Eltekintve e hibáktól és attól, hogy szerzője a kiszabott formátumtól nagyon is eltért, dicsérettel kell kiemelni a műszaki képzettséget, mely e szedést jellemzi s mely azt az *accidenza* kiváló termékei közé helyezi.

A *második* pályamunka: «Többet észszel, mint erővel», jeligéjének teljesen megfelelőleg, az észszerűnek adott előjogot az erő fölött. Több benne a phantasia, mint a realismus. Új eszmével lép előtérbe és minden hatásvadászattól mentten igyekszik annak alakot és életet adni. A szedés egyszerű de izléses szegélyben két festő-állványt ábrázol, melyeken a 6—6 hónapra osztott naptár van elhelyezve. Az állvány méretei jól vannak eltalálva és a perspectiva ellen sem lehet kifogást tenni. Az általá-

nosan kedvező benyomást azonban csökkenti, hogy a finomabb *accidenza* iránt fogékonysággal bíró szedő egyedül az állványok föltüntetésére fektette a fősúlyt, a tulajdonképeni naptárt csak mellékesnek tekintvén. A bizottság nézete szerint helyesebb lett volna és több jogosultsággal is bír, két állvány helyett némi diskréczióval egy állványt fölépíteni s arra a teljes naptárt megfelelő *szembetűnőbb* arányban alkalmazni. Így a mindenesetre dicséretet érdemlő eszme jobban érvényre jut vala és nagyobb sikert biztosított volna a máskülönben kitűnő *präcisióval* és *mügonddal* keresztülvitt munkának. A mi a színeket illeti, azok nincsenek ugyan egymással teljes összhangzatba hozva, de némi módosítással tökéletesíthetők lennének. A pályamunka egészben véve azonban önállóságra és eredetiségre vall és arra az örvendetes eseményre enged következtetni, hogy szedőjétől, ki az *accidenza* téres honában úgy látszik nem a kitaposott utakat keresi, ez irányban teljes joggal minél sikerültebb alkotásokat várhatunk.

A *harmadik* pályamunka: «Gyakorlati dolgot teremteni legyen főbb törekvésünk» jeligével lép sorompóba. És habozás nélkül mondhatom, hogy Gambetta e szavai nagyon is ráillenek az illető szedő produktumára. Mert kitűzött jeligéjéhez képest, valóban praktikus dolgot teremtett és e törekvését teljesen diadalra is juttatta. Igaz, hogy műve nem tartozik a kiváltságos remekművek közé, de igen keveset kifogásolható, korrekt, bevégzett egésznet képez. A naptár már első tekintetre megragadja a figyelmet és egyszerű eleganciájával jótékony benyomást gyakorol a szemlélőre. Tiszta, szolid munka, szigorúan keresztülvitt *styl* képezik főbb jellemvonásait az ízléses szedésnek és a technikai készülség méltó kiegészítése a

praktikus fölfogás, melylyel a tulajdonképeni naptár oly könnyen áttekinthetővé van téve. A színek szintén elég szerencsésen vannak megválasztva és teljes összhangban állanak a mű egyszerűségével. Jó eszme volt a szedőtől, hogy a cím két oldalát a póstaforgalom kivonatos ismertetésére használta föl. A nonpareille-soros szekrénykéek igen jól veszik ki magokat, bár valamicskével szabadabban állhatnának; az utolsó sorok után egy térző mindenestre szükséges. A napok és nevek igen elmésen két sorba vannak szedve és kellő megkülönböztetésül nagyon helyesen kétféle írásból, előbbiek petit félkövér mediævalból, utóbbiak csinos nonpareille cursivból. A napok keresztvonalzattal, a hetek pedig csillaggal vannak egymástól elválasztva, a mi szintén ízlésre mutat. Általában véve ez a naptár részeseült a bizottság részéről a legkedvezőbb fogadtatásban; ennek kapcsán azonban némely módosításokat hozott javaslatba, melyek keresztülvitele szükségesnek mutatkozik és a naptárnak bizonyára előnyére fognak válni. A szedésre nézve ugyanis azt ajánlja, hogy a körzet, mely most a formátumhoz mérten kissé sovány, sraffirozott líniákkal némileg kiszélesíttessék, a napokat és neveket jelző számok pedig a két sor közepére illesztessenek, az űr ekképen kétfelé oszolván. A nyomásra nézve azt javasolja, hogy a papír széle chamois vagy khinai barna színű alapot kapjon; így a fehér alapon nyugvó naptár jobban ki fog domborodni. A napokat elválasztó keresztvonalzat gyöngye világosszürke vagy világoskék színben nyomandó. A vörös és kék szín kifogás alá nem eshetik és teljesen megtartandó.

Egybevetve a bizottság észrevételeit a naptár kitünő előnyeivel, a beható bírálat ezt a munkálatot

tartotta első sorban a jutalmazásra legméltóbbnak és egyhangúlag ennek ítélte oda az *első* díjat: a három aranyat.

A *negyedik*, «Ember küzdj és bizva bizzál» jeligéjű, pályamunka szintén minden hivalkodás nélküli, egyszerű alkotás és leginkább a körzet stilszerű összeállítása és pontos technikája által tűnik ki. Hibája az, hogy a körzet kissé széles és tömör, a mi csak a naptár rovására megy, mely ezáltal meglehetősen háttérbe van szorítva. E vizsátságot azonban nagyban enyhítette volna a színek helyesebb összeválasztása, melyek a most alkalmazott, nagyon is egyhangú árnyalatokban hatástalanok maradnak és így egyáltalában meg nem állhatnak. A naptár szedésében is mutatkoznak hibák. Így például nem lett volna szabad a hónapokat jelző fejceskéket annyira összeszorítani és az olyan rövidítések, mint Szom. Szer. (Szombat, Szerda helyett) meg nem engedhetők.

Mindamellet a szorgos kivitel, a dícséretes törekvés és buzgalom, az intelligens fölfogás és ambíció, mely az egész munkán meglátszik, teljes méltánylatra talált a bizottsághan és ez elismerésének szintén egyhangúlag azzal adott kifejezést, hogy a *második* díjjal, az egy arannyal, ezt a pályamunkát tüntette ki.

A pályázat lefolyására és az itt elmondottakra röviden visszatekintve, bátran állíthatom, hogy az abban szereplő személyek mindegyike megtette kötelességét. Megtették különösen a pályázók, a kik szabad idejük fölládozásával, fáradságos munka és verejték árán vívták ki a közelismerést és köszönetünket, melylyel nekik adózni nem habozunk. A jó vagy kevésbé jól sikerült kísérletek egyaránt tanulságú szolgálhatnak a pályázóknak. A győztesek

bátorságot meríthetnek belőle a jövőre; a kik pedig a harczban nem arattak *teljes* győzedelmet, vigaszt lelhetnek a tudatban, hogy azért *vereséget* nem szenvedtek. Harczedett fegyverek összezsapása volt ez, melynek csak üdvös következményei lehetnek. Kíváncsi is, hogy legyenek; legyen folytatása e békés harcznak és jelenjenek meg a küzdők ezentúl is minél számosabban és minél sűrűbben a nemes mérkőzés porondján.

Mielőtt előadói tisztemet letenném, köszönetet kell mondanom e helyen azon t. szakférfiaknak is, a kik Körünk szakbizottságának fölkérésére oly szíves készséggel vállalkoztak a pályamunkák megbírálására és elismert competenciájokkal nagyban megkönnyítették a bizottság föladatát s ezzel egyszer-smind megbecsülhetetlen szolgálatot tettek a Kör és a jó ügy szolgálatában.

Köszönetet mondok végre a bizottságnak a személyemet ért bizalomért is.

És most a híven teljesített kötelesség érzetében teszem le tisztemet, azon óhajtással, hogy Körünknek még sokszor, igen sokszor nyílják a maihoz hasonló ünnepi aktusra alkalma, melyen a nyomdászatunk emelésére irányított munka érdemlett jutalmát elnyeri.

Isten áldja művészetünket!

Kleinmann Frigyes.

MATHEMATIKAI MŰVEK SZEDÉSE.

Korunk egyik jellemző vonása a munkafelosztás. S ez, míg előnyére válik a munkának, másrészt hátrányára szolgál a munkásnak, a mennyiben csak egyoldalúlag képezheti ki magát szakmájában. Így van ez nálunk nyomdászoknál is. Napjainkban vajmi ritkán van alkalma egy-egy szedőnek a szedés összes ágazatainak elsajátítására, s így tehát azok nagy részét elhanyagolja. Az elhanyagolt műfajok közé sorolható főképp a matematikai szedés is.

A matematikai szedés a leghonyolultabb szedések egyike, melyhez könnyen megérthető szabályzat fölöttébb szükséges. Kellő útmutatás nélkül, a matematikai szedésben nem eléggé jártas szedő hamisan fölépített képletekkel bizony zavarba hozza az olvasót.

E sorok célja, kiváló külföldi forrásból merítve, néhány oly szabálynak föllállítása, melyek figyelembe vétele a matematikai szedés pontos és áttekinthető előállításához szükségesnek mutatkozik.

A kifogástalan matematikai szedésnek előfeltétele *a széles alak vagy formátum*, mely a munkát jóformán megkönnyíti. Gyakran megtörténik, hogy szokatlan széles képleteknél a már amúgy is szé-

lesre szabott alakot meg kell toldani. E toldásnak azonban megvan a maga határa, a papír nagysága szerint 1—4 cicero szélességig; a képlet tehát fél cicerotól két ciceroig, sőt egyes esetekben, például negyedrétnél, négy ciceroval minden oldalon meghaladhatja a formátumot. Ez persze nem igen szépet mutat s hacsak lehet, mindig elkerülendő.

A képletek szedéséhez alkalmazandó *betűfajok* nagyon sokfélék, a cursiv, görög és antiqua mellett még a fraktur, gót és egyéb fajok is használatba jönnek. A betűk megválasztásánál főként arra kell tekintettel lenni, hogy az összes betűfajok egyenlő vágásúak s egyenlő vonalban állók legyenek ($\alpha n m m \gamma$), és nagyságra nézve se igen különbözzenek egymástól. Csak így teszi a képlet a nyugodtság hatását. Cursivnál a balfelé kanyarított *f* betű mellőzendő és lehetőleg csak egyenesen lehuzódó *f* veendő, mert különben az egészlet- vagy integral-jellel (*f*) való összeállítás könnyen megeshetik. Számokból a közönséges arab számok ajánlatosak, még pedig csupán antiqua jellegűek. Cursiv számok még akkor sem veendők, ha a mű illető része e betűfajból volna szedve; miután ily számok alkalmazása a képletek olvasását megnehezíti.

A nagyságértéket kifejező betűket cursivból kell venni; a képletekhez alkalmazandó matematikai jelek, számok és betűk a szöveg betűivel egyenlő nagyságúak legyenek, a potenzek, indicesek stb. két fokkal kisebbek. Törtek is egy fokkal kisebbek legyenek, a mi sok törttel járó képleteknél nagy tér-megtakarítást eredményez.

A használandó anyagnak egyáltalán systematikusnak és a kizárásoknak nyolczadpetittől a doppelmittelig egymással teljesen összevágóknak kell lenni.

Ellenkező esetben a szedés a kellő tartást nélkülözve, csupa toldás-foldás lesz, s a szedő fáradsága kárba veszett.

Általában a matematikai szedéshez a szedőnek a jelek, törtszámok, görög valamint kisebb testű betűk, líniák, kizárások s más effélék számára egyforma osztályzatokkal ellátott, külön szekrényre van szüksége.

Mind e figyelemreméltó általánosságok után nem leend fölösleges a különböző arithmetikai és matematikai jelek és rövidítések felsorolása, mint a melyeknek ismerete az értelmes munka fő feltételét képezi.

- + több (plus), és (et)
- kevesebb (minus)
- = egyenlő
- ⊥ egyenlet
- ⋮ majdnem egyenlő
- ≡ azonos
- × vagy · sokszorozó jel
- > nagyobb mint
- < kisebb mint
- ≳ nagyobb vagy kisebb mint
- : arány-jel, osztva
- ∴ arány
- :: mint
- ∴ aránysor (Progressio)
- ± több vagy kevesebb (plusminus)
- ⊥ függőleges
- fok, ′ percz, ″ másodpercz, ‴ vonal, h óra
- négyszög

\square hossz-négyszög (Parallelogramm)

\square dűlt négyszög (Rhombus)

\square dülthossz-szög (Rhomboid)

$\sqrt{\quad}$ egyszerű gyökjel

$\sqrt[2]{\quad}$ négyszögű gyökjel

$\sqrt[3]{\quad}$ köb-gyökjel

\triangle háromszög, a különbözetet is jelzi

\perp derékszög

\sphericalangle szög

\sphericalangle egyenszög

\sphericalangle elvágott szög

\sphericalangle hegyes szög

\sphericalangle tompa szög

\boxplus koczka

\sim hasonló

\cong egyforma és hasonló

∞ végtelen

\parallel vagy $//$ párhuzamos

$\#$ egyenlő és párhuzamos

\bigcirc kör

\bigcirc félkör

\int egészetli jel (Integral)

Σ összeg

Π szorzat

π Ludolph-féle szám, a körnek az átmérőhöz
[való aránya]

log logaritmus

num-
log } logaritmus numerusa.

A gyök- és egészlet-jelek, valamint a szögletes és gömbölyű kapocsjelek különböző nagyságban legyenek kéznél, s ha nagy képletek fordulnak elő, a parenthesisek és kapocsjelek helyett akkoladokat $() [] \{ \}$ alkalmazzunk. Ügyelni kell azonban, hogy ezek csakis egyforma vágásúak legyenek. Főlemlítendők még a következő trigonometriai rövidítések :

	sec Secante (szelő)
sin Sinus	cosec Cosecante
cos Cosinus	arc Arcus vagy ív
sinvers Sinus versus	arcsin Arcus sinus
tang tg Tangens (érintő)	arccos Arcus cosinus
cotg Cotangens	cosvers Cosinus versus

E megjelölések mindig pont nélkül és tömören (compress) szedendők. A hozzátartozó szög jele egyponthoz spatium által elválasztandó :

$$\sin \alpha, \text{ tang } (\alpha + \beta).$$

A képletek elhelyezésére nézve megjegyzendő, hogy azok vagy szabadon, azaz egészen magokban egy sorban álljanak, mely esetben középre zárandók, vagy pedig mint szövegeképletek a folytatólagos szövegben alkalmaztassanak.

Áttérve a képletek szedésére, itt a következőkre kell figyelemmel lenni.

A szedőnek, mielőtt valamely egyenlítés kiviteléhez fogna, ki kell számítani, hogy miként fog az kimenni. Itt csupán csak a betűk és számok egymáshoz fűzéséről, nem pedig a sor kizárásáról van szó; s ebből egyuttal ki fog tűnni, hogy a szedő a typographiai nagyságviszonyokkal, a betűtest systemájával teljesen ismerős-e, s egyáltalán bír-e bizonyos áttekintéssel? Ha meggyőződünk róla, hogy

a képlet belemegy a sorba, vagy hogy hol kell azt megszakítani, akkor hozzá kezdhetünk a szedés szabályszerű kiviteléhez.

Igen fontos dolog a spatiumok kellő fölosztása. Főszabály, minden egyes betű közé egy egyponthos spatiumot tenni s hogy ha számot tesznek ki, azokat tömören kell hagyni:

$$E b h f, 0,348 A h$$

Két matematikai jel közé, vagy a jel és betű közé, tehát a jel előtt és után kétpontos spatium teendő:

$$A + B z, F b h + E f$$

Az egyenlítő jel (=) előtt és után négyponthos spatiumot kell tenni, hogy e jelnek a számtanban elfoglalt nagy jelentősége már külsőleg is kifejezést nyerjen:

$$a + b + c = A$$

A nagyságértékekhez jobbról, fönt vagy alant, gyakran egy kis szám vagy jel függesztetik: az úgynevezett hatványjel. Az alantálló a suffix, a föntálló pedig az index.

Alant kis számok vagy hiányjelek, fölül azonban, az exponensekkel való összetévesztés elkerülése végett, csupán hiányjelek vagy vonások (fraktur vesszők) alkalmaztassanak:

$$M_1, M_2; M', M''.$$

E mellett megjegyzendő, hogy oly hatványjelek, melyek hiányjelekkel adatnak vissza, 4-től kezdve római számokkal fejezendők ki:

$$M^{IV}, M^V \text{ stb.}$$

A számok és vonások helyett azonban betűk is alkalmaztatnak, mint például :

$$M_r, M^n.$$

Az exponens a szám vagy betű jobb felére függesztett, fölül álló apró számmal, mely betű vagy egész képlet által is helyettesíthető, jelöltetik meg :

$$3^2, a^5, M^2, A^n.$$

Ha suffix és exponens egyszerre fordulnak elő, előbb a suffix jön, s azután az exponens :

$$x_1^2, y_1^3.$$

Figyelembe veendő itten, hogy magasan vagy alacsonyan álló betűk vagy számok használandók ; így például nonpareille számokat garmond teste, fönt vagy alant állva. Ha ilyenek nem volnának, a suffixek és exponensek egymás fölé szedése ajánlatos, a mit különben magok a szerzők is gyakran követelnek.

A potenzek és exponensek a jelhez, melyhez tartoznak, egészen hozzá szedessenek.

A törteknél arra kell ügyelni, hogy az, a mi a törtvonal (—) fölött vagy alatt áll, pontosan a középén legyen, s hogy mindazon jelek, melyek a törtszám jobb vagy bal oldalán állanak, a törtvonalal egy vonalban legyenek. Arra is kell ügyelni, hogy a törtlímia az egyszerű képletsornak pontosan a közepére essék, s mindaz, a mi a límia fölött vagy alatt áll, pontosan a középére legyen zárva :

$$\frac{a}{b} + c = \frac{a + bc}{b}$$

Ép úgy kell az egy és ugyanazon képlethez tartozó törteknek is egymással vonalban állni:

$$\frac{d}{\eta d\eta} \left\{ \eta d \left(\frac{\eta d Y}{d\eta} \right) \right\} + 4 \frac{d(\eta y)}{d\eta} = 0$$

A törtszámoknak megfelelően, a vonás fölött álló szám vagy betű számlálónak, az alatta álló pedig nevezőnek, a közötté levő vonal pedig törtvonalnak neveztetik. Csakis a bizonyításoknál, főként a geometriaiaknál, van a két vagy több képlet között lévő vízszintes vonalnak következést kifejező jelentősége.

A törtvonalak mind vízszintesen állanak, ép azért a törtszámoknak is vízszintes vonallal kell bírniok (tehát $\frac{1}{2}$ és nem $1/2$).

A suffix és index pontos mélység- és magasság-állásának meghatározására középnagyságú betűt, például m -et veszünk, mely betűt úgy kell képzelni, mintha fönt és lent két vonal közé volna szorítva. Az index pontosan az m betűt fölül, a suffix pedig az azt alul határoló vonalon áll:

$$m^1, m_2, m^{nf}, m_{nh}$$

Ugyanez áll az exponensekről is. Hosszabb betűknek tehát, mint például $b d f g h$, megfelelően e vonal fölött vagy alatt kell állaniok. Ha az exponens is törtet tartalmaz, ennek összeállítása magasabb vagy alacsonyabb:

$$n - m \quad \begin{matrix} ahp + \frac{\alpha n v}{n} \\ \vdots \\ ahp - \frac{\alpha u}{n} \end{matrix} \quad \vdots \quad m \quad \vdots \quad n$$

Ily képletnél tehát az osztónak alatt, az osztandónak pedig fölül kell az m -et határoló vonalon átnyúlni.

Az egészleti (f), összegezési (Σ) és szorozati (Π) jeleknél szintén vannak hozzáadások, melyek számok, jelek és betűkből állanak, s e jelek fölé és alá a szövegbetűnél két fokkal kisebb írásból szedendők, s mindig az illető jegy közepére helyezendők :

$$\int^2 \sum_{nr=nr}^{nr=nr} \prod_{nv=1,00}^{nv=1,00}$$

Gyakran oly gyökjelek is fordulnak elő, melyek betűk vagy számok beleillesztése végett, fölül ki vannak vágva ; ép úgy az összegező jelbe is néha betű vagy szám van beleillesztve, s miután ezeket csakis a kijelölt helyen szabad alkalmazni, az összegező jel kilyukasztandó. Ugyanez áll a szorozati jelnél :

$$\sqrt[n]{\sum^n \prod^n}$$

Legczélszerűbb persze, ha az efféle kilyukasztott jelekről maga az öntöde gondoskodik, mert azok kiráspolyozása fölötte nagy ügyességet és vigyázatot igényel.

A zár- és kapocsjelekről megjegyzendő, hogy a két egymáshoz tartozók mindig egyformák legyenek :

$() [] \{ \}$ Ha többféle kapocsjel fordul elő, az egyik máshoz tartozóknak nagyságuk- és alakjukra nézve fölismérhetőeknek kell lenni :

$$A \left\{ \left[\frac{m}{n} (c + d) + e \right] + d \right\}$$

Megjegyzendő, hogy a zárjel alkalmazása a matematikában azt jelenti, hogy a zár- vagy kapocsjel közé helyezett értékek összetartozók, tehát egy

egészet képeznek; ha a kapocsjel előtt valamely más jel van (+ vagy -), ez annak teljes tartalmára vonatkozik; két egymás mellett álló kapocsjel jelenti, hogy mind a kettőnek tartalma egymással szorzandó. Ha a zárjelek a mű betűjével azonos betűfajból valók, belső oldalukhoz egy pontos spatium teendő.

$$A (E b h + E f)$$

A gyök-, egészleti, összegezési és szorozati jeleknek oly nagyságúaknak kell lenniök, mint a milyen nagy ama képletrész, mely előtt állanak:

$$\sum c_n \left(\frac{\sin x}{n} \right)^n$$

Főként a különböző nagyságban előforduló gyök- és egészleti jelek igen sok technikai nehézséget okoznak:

$$A_o = \int \frac{dt}{\sqrt{bx - x^2}} \sqrt{a \pm \sqrt{b}} = \sqrt{\frac{a + \sqrt{a^2 - b}}{2}}$$

Itt először is a képletnek mikénti szerkesztésével kell tisztába jönnünk, hogy így legelőször is az egészleti jelt megtalálhassuk. Azután ki kell számítani, hogy a gyökjellel kezdődő sor mikép folyik. Előnyös a munkára nézve, ha bonyolult képletkenél a fősornak nagyobb tért igénylő részét szedjük le előbb, akár a számlálóba, akár a nevezőbe esik is az (a következő példában tehát először is az alsó részt):

$$A_o = \int_0^b \frac{dt}{\sqrt{bx - x^2}} = \int_0^b \frac{dt}{\sqrt{\left(\frac{b}{2}\right)^2 - \left(\frac{b}{2} - x\right)^2}}$$

Ha egyes, bizonyos tekintetben összetartozó, képletek hasonlítás okaért egymás alatt állanak, az egyes értékeknek pontosan egymás alatt kell állaniok, valamint a képletekben ismétlődő jeleknek is :

$$\begin{aligned} p : (10 - p) &= 46x : 18y \\ x : y &= 9y : 23 (10 - p) \end{aligned}$$

Hogy a többiek behúzása megállapítható legyen, előbb a legszélesebb sort kell kiszedni.

Ha a képletek oly szélesek, hogy azokat a kiszabott alakra, vagy még jóval szélesebbre sem lehet ráhozni, ez esetben megszakítandók, a mi minden számláló jelnél megtörténhetik. Legjobb azonban a megszakítást a következő jeleknél eszközölni : =, +, —. A megszakított rész akként helyezendő el, hogy az illető jel =, +, — hasonértékű jel alá essék.

A kapocs- és zárjel között álló sorokat csak végső esetben szabad megszakítani, és ekkor a megszakított részt úgy kell kizárni, hogy az ne jöjjön egészen a kapocsjel elé. A megszakított sor átvitt része elé, hogy az összetartozandóság kifejezésre jusson, az utolsó jel (+, —) oda szedendő. Ez utóbbi a legtöbb műnél nem vétetik figyelembe, a szedő gyakran nem tudja, s a szerző és javítók szeme átsiklik rajta.

A képletekben és azok mögött előforduló interpunkciók négy pontos spatiummal választandók el.

Különös ügyelettel legyen a szedő oly képleteknél, melyek csak nehezen férnek egy sorba. Kisebb betűfajt venni nem szabad, de a sor szűkítése, sőt olykor a spatiumok eltávolítása is meg van engedve. Szűken tartott matematikai szedés különben szebb is a tágon tartottnál.

A hasonlatok nem ritkán, kivált tanító és fejlődési képleteknél, hogy a rájuk való hivatkozásnál könnyen

főltalálhatók legyenek : folyó számokkal láttatnak el. E számozást a szerzők különfélekép óhajtják ; vagy mindannyit a lap baloldalán, tehát a sor elején, vagy mindkét oldalon, a páros kolumnáknál a bal, a páratlan kolumnáknál a jobb oldalon. A számozásnak, netáni tévedések kikerülése végett, a képlettől legalább $1\frac{1}{2}$ négyzetnyi távolságban kell állania. A számoknak függélyes vonalban kell állaniok, és a szám és képlet közötti tér közönséges pontokkal kipontozandó. E számok rendszerint zárjel közé teendők :

$$(1.) \quad . \quad . \quad . \quad \frac{a}{b} \pm c = \frac{a + bc}{b}$$

A képleteknek a szövegtől való és egymás közötti távolságára nézve a következők betartása ajánlatos : Minden képlet után egyforma hézag teendő, még akkor is, ha több egymásután következő hasonlat törtekkel vagy azok nélkül fordul elő. Ugyanaz a beosztási arány legyen a szöveg és a képlet között. Ha egy sorban több kisebb képlet fordul elő, kettőkettő közé legalább egy cicero teendő, miután ennél kisebb hézag könnyen zavart okozhat.

A kizárásra nézve fölemlítendő, hogy legjobb nagyobb s ha csak lehet egészen keresztülfutó darabokkal dolgozni, különösen a függélyes kizárásnál ; ezzel szoros vázat alkot a szedő, a mi aztán a szedésnek biztos támasztékul szolgál :

$$\boxed{A = \frac{a+t}{b}} \quad \boxed{+ A = \frac{a+b}{c}} \quad \boxed{= 0}$$

Az itt elmondottak némi útmutatásul szolgálhatnak csupán ; az igazi készütséget ennél is a gyakorlat van hivatva megadni. —n—s.

ILLUSTRATIÓK ÉS AZOK NYOMÁSA A GYORSSAJTÓN.

Az utak, melyeken az emberiség előre halad, oly sokoldalúak, hogy ha az összes, arra vezető eszközöket végkifejlődésükig megfigyelni akarjuk: a munkának egyetlen nemét sem zárhatjuk ki közülök. S habár fejtegetésüket még vaskos kötetekben sem lehetne kimeríteni, annyit még is be kell vallani, hogy sok tekintetben a társadalom alsóbb osztályainak haladása inkább hozzájárult az emberiség valódi kulturális fejlődéséhez, mint a művészet és tudomány bármily kiváló képviselői.

Szükséges mindennek előtt a jelenkor egyik téves fölfogását czáfolni, hogy tudni illik a szellem magasabbra becsülendő az anyagnál, a lélek magasabbra a testnél, a költő stb. magasabbra a munkásnál! Mindannyian egyenlő joggal bírnak a tiszteletre, mert kulturális célú követ, a mikor dolgozik, a legközönségebb munkás is.

Ki mai napság arról panaszkodik, hogy kevés történik a különben is csak maroknyi ember által művelt, valódi művészet érdekében: az nincs tisztában a korszellemmel. Ma arról van szó, hogy a nép, az emberiség e nagyobb tömege, gondolkodásában meg-nemesítve, a szép és magasztos iránt fogékonyvá

tétessék; és minél inkább iparkodik az emberiség e törekvésében a természet törvényeit számba venni, a hatás is annál nemesítőbb leend. — Ha kiválóan a vallásos képeket egy Rafael koráig, mint a ki épen az által tette magát halhatatlanná, hogy ábrázolásai-ban természetes formákat követett (madonna a gyermek Jézussal stb.) — összehasonlítjuk a mai, photolithographiai úton előállítottakkal, a nagy átalakulás a kevésbé műértőnek is szemébe fog tűnni, s minden gondolkozó, haladni vágyó ember örömmel fogja üdvözölni, hogy a kedvezőtlen körülmények daczára, az emberiség e tekintetben is oly nevezetes kulturhaladást tett. Jellemzők erre nézve Pfau L. szavai:

«Korunknak minden életkörben nyilvánuló demokratikus jelzője, a művészet birodalmában az illusztráció uralma által nyilvánul. A művészet is a társadalom minden rétegében terjedni óhajt, ő is hozzáférhető akar lenni a nép ezrei számára. Hiábavaló minden küzdelem e nagy demokratikus átalakulás ellen, miután a történelmi fejlődés és nevezetes századunk minden csodálatos találmánya, fölfedezése és berendezése mindannyian kezére dolgoznak. A mi máskor csak a kiváltságos osztályok előjoga volt, napról napra, óráról órára általánossá, a tömeg tulajdonává válik; az alkotó erő, a segédszerek és eszközök gazdagsága annyira növekszik, hogy végre egy kiáradt folyamhoz hasonlóan, átlépi a polgári elem partjait, és árjait a nép tágabb körébe önti.»

Már az ókorban fejlődött az ismeretes bélyegmetsző művészetből amaz eljárás, hogy fába, nyomásra alkalmas mintákat metszettek; aminthogy a Gutenberg által föltalált szétszedhető betűk is eleinte a fatáblák szétvagdálásából szereztettek, s a mely mód szerint eleinte a német könyvek is nyomattak.

A középkor vége felé, a mindinkább növekedő könyv-szükséglettel szemben nagyon ki volt fejlődve az úgynevezett levélfestők mestersége, mely részben vallásos, részben klasszikus művek sokszorosítása és belső díszítésében állott, s mivel az illetők munkájokat egyes lapokon (leveleken) végezték, nyerték a fönnbbi elnevezést. Ide tartoztak a szentképek, naptárak és játékkártyák betűfestői is. Általán véve e korszakban, miután alig készült könyv díszfestés, és alig készült kép betűírás nélkül, az író-művészet majdnem egyértelmű volt a rajzolással. Egész biztosan kimutatható, hogy fametszet, papíron való sokszorosítás céljából, már volt a XIV. században; sajátképeni művészetté azonban csak a XV. század vége felé emelkedett. A legrégibb keletű fametszet 1423-ból való, és Szent-Kristófot ábrázolja; az első kézi sajtón nyomott, illusztrált mű a Boner-féle mesekönyv, Pfistertől 1464-ből. — A mint a szétszedhető betűk a táblanyomást kiszorították, a fametszés tisztán a kép-előállításnak szentelhette tevékenységét, minek következtében idővel valódi műformává alakult; művészi kiképezésére főként a Wohlgemut és Pleydonwurf festők által készített lapok szolgáltak ösztönzőül. A reformáció kezdete szintűgy vallásos mint politikai irányzatú gúnyiratok és torzképek, valamint képes ívek, naptárak stb. eff. által a publicistikának egészen új nemét idézte elő, mi által a fametszés is csak nyert tökéletesbülésében. A XVI. század közepe óta azonban kezdett ismét művészi jelentőségéből veszíteni, a mihez nevezetesen a rézmetszés gyors fejlődése is hozzájárult, s a melynek veszedelmes versenyét a fametszés illusztrativ tulajdonságából eredő nagyobb népszerűsége nem engedte addig győzelemre jutni. A fametszés újabb korszaka sajátlagosan a XVIII. szá-

zad végével kezdődik, és pedig leginkább Angliában Bowick T. által, a kit méltán a modern fametszés apjának lehet tekinteni. A német fametszésnek Gubitz Berlinben s vele ugyanegy időben Höfel B. Bécsben rakták le alapkövét. E fejlődés azonban csak a nagy illusztrált lapok alapítása s a könyv-illusztrálás föllandülése által terjedt el nagyobb mérvben, de csakhamar a fametszés gyárszerű üzését is maga után vonva.

A mi a chemiai reproductió technikájában elért újabb találmányokat illeti, konstatálnom kell, hogy itt is, mint a nyomdászat föltalálásának megfigyelése közben, szembetűnők az olyan jelenségek, hogy jóval előbb, mintsem Gutenberg eszméjét megvalósította volna, a nyomdászat elve — a mennyiben ez írásjeleknek tények közlése vagy följegyzése céljából történt bevézésére érthető — már régebben fönnállott.

Theba és Babylon sírjaiban találtak téglákat, rányomott föliratokkal; vésett minták által előállított s betű-alakokkal egészen beborított, égetett cseréphengerek helyettesítették az asszíroknál a krónikákat; Athénben vékony rézlemezekre térképeket véstek, s a római fazekasok, a megrendelő nevét vagy a használat célját megjelölő bélyeget nyomtak az általok készített edényekre; ugyancsak a rómaiaknál a gazdagok, az olvasás könnyebb megtanulása céljából, elefántcsont- vagy fémből készített ábéczéket adtak gyermekeiknek, és Ciceronak* az ezekre metszett betűk s azok összeszedhetésére vonatkozó kijelentése világos szavakban fejezi ki a betűszedés elvét, s mégis másfél ezer évnek kellett Európában

* Cicero, római író és szónok, műveit 1467-ben adta ki először Sweynheim Rómában, s valószínűleg, hogy neve a nyomdászatban is fönnmaradjon, nevezték el e kiadás antiqua betűit cicero betűeknek.

eltelni a nélkül, hogy a nyomdászat valóban föltalál-
tassék.

Magában véve az étetés vagy maratás is, úgy mint a nyomdászat föltalálása, s általában minden talál-
mány, csak fokozatos fejlődésnek tekinthető, a hol kedvező viszonyok és körülmények igen gyakran több hatással voltak, mint egyes egyének.

Már a xiv. században ötvösök és fegyverkovácsok mélyítve vagy domborműben mindenféle rajzokat marattak a fegyverzetre. Tényleg a különböző fegy-
vergyűjteményekben levő alabárdok, kardok, puskák s több efféléken helyenkint olyan dombor-maratású rajzok és alakok láthatók, melyekről ha sík lapon lennének, nyomdai sajtón is minden akadály nélkül lehetne lenyomatokat készíteni. A maratás kiváló mesterei valának Finiguerra Flórenczben 1450-ben és Dürer Albrecht Nürnbergben 1510-ben; az utóbbi-
nak maratásai vaslemezekre történtek (vaskarczok). E két mestertől erednek az első ismeretes maratott nyomó-lemezek, s azokat, úgy mint ma is történik, maratás után tüvel és vésűvel után-dolgozták. A maratásnak, mély-nyomatokra, ez volt a kezdete.

Könyvnyomdai célra alkalmas maratások ez idő-
ből csak egyes lapokban maradtak fenn; ezek az úgynevezett vasmetszetek, s csak egyes részeikben mutatják a maratást. Hogy történtek-e és kik által dombor-maratásban további kísérletek, arra nincse-
nek pontos adataink; a maratást nyomdai célokra bizonyára már akkor is fölhasználták volna, ha ismernek alkalmas eljárást, mely szerint a rajzot a fémlemezen úgy lehessen előállítani, hogy az mara-
tási célokra szolgáljon.

Csak a jelen században, mikor az ismeretek bir-
toka mellett a művelődés utáni vágy is nagyobb

irodalmi tevékenységet fejtett ki, vett a grafikai művészet is általában nagyobb lendületet; és csak a könyomásnak 1796-ban Senefelder által történt föltalálása, füződik ismét a dombor-maratáshoz.

Mint ismeretes, Senefelder saját költeményeire nem bírt kiadót és nyomdászt találni, s így maga akarta azok nyomását végezni. E célból a költeményeket gyantás anyaggal köszörült kölapokra írta, ily módon kísértve meg az írásnak dombor-maratását, hogy azt azután könyvnyomdai úton kinyomhassa. E köbetük tisztogatásánál föltűnt neki ama sajátság, hogy az írást a festék és zsíradékkal telített, nedves tisztító ronggyal végig törülve, akár hányszor akarta is azt eltörülni, mindig újra fekete lett; mely tapasztalás vezette őt aztán, köztudomás szerint, a könyomás föltalálására; s e találmány után, mivel a képszükséglet egy ideig könyomdai úton az eddigi fametszetek vagy réznyomatoknál sokkal olcsóbban és gyorsabban volt beszerezhető, már kevesen gondoltak a dombor-maratásra.

A gyorsajtónak 1810-ben König által történt föltalálása, valamint képes folyóiratok s más efféléknek életbeléptetése, az általános figyelmet újra a könyv-illustráció felé terelte. És miután még mindig jutányosabbnak látszott drágább, de a szöveggel együtt nyomható fametszetet készíttetni, mint külön kiadásokkal, könyomdai mellékletekkel is bajlódni; a gyorsajtóval a fametszet is megint régi jogaiba lépett. A képszükséglet azután évről-évre fokozódott; de mert a jó fametszetek, ép úgy mint ma is, sok pénzt és időt megemésztettek, az illusztrációk előállítására újabban is valami olcsóbb és gyorsabb módozat után kutattak, s erre legalkalmasabbnak megint csak a dombor-maratás kínálkozott.

A dombor-maratás jelenleg, kivált a mióta a fényképészetet is szolgálatába fogadta, a nélkül, hogy a fametszet pótlása vagy kiküszöbölésére lenne utalva, nagy tevékenységi kört hódított magának.

Az új fényképészeti átvivő módszerekkel együtt a dombor-maratás is keresett és nem egykönnyen nélkülözhető illusztráló eszközzé vált, és pedig nem csak olcsósága és gyors előállítása folytán, hanem mert sok esetben semmi más visszaadási módozat nem bír ahhoz hasonló alkalmas tulajdonságokkal.

A mi az illusztráció-nyomás gyakorlati részét illeti, gondoskodnunk kell, hogy hol a viszonyok és körülmények megengedik, a beemelendő forma már előbb, mikor még a másikkal a gép szalad, egészen elkészítettessék, s hogy egyidejűleg az előkészítés (Zurichtung) is előbb megtörténhessék, jó ha alkalom van rá, néhány levonatot készíteni. A réz-, horgany-cliché vagy fametszet betűmagasságra és szögbe (Winkel) hozandó, s el nem mulasztandó arra is ügyelni, hogy annak esetleges himbálózása elkerültesse. Aláarakás gyanánt négyszöget (Quadrat) és négyzetet (Geviert) használjunk, melyeket gummival vagy könyvkötő-csirizzel erősítünk meg; cartonból legfőlebb negyed petit vastagságút vegyünk, mert különben a cliché könnyen vedlik s a kép jó kinézését csorbítja; kivétel teendő a fametszetenél, melyet hogy ezáltal is a bármily csekély megnedvesedés távol tartva, vetemedés és más efféle elkerülve legyen, csak akkor kell aláarakni, ha a forma már a gépben van. A cliché hézagát egyszerűen egymáshoz ragasztott térszökökkel vagy négyzetekkel a nélkül, hogy azokat hozzáragasztanók, kell kitölteni.

Ha kívánatos a réz-clichéknél vagy fametszeteknél a jó erős festék, kétszeresen szükséges ez az

autotypia, illetve horgany-clichénél; miután ez utóbbi a legtöbb esetben a két előbbinél sekélyebb fölületű. Évek óta dolgozom a híres Wüste F. bécsi cég festék- és hengeranyagjával, s arról csak a legnagyobb megelégedésemet nyilváníthatom, s mindazoknak, kik jó munkát akarnak végezni, a legjobb szívvel ajánlhatom. Egyáltalán ép úgy az üzlet mint a munkás érdekében nem tartom helyesnek a beszerzési források folytonos változtatását; ha valamely céghez hívek maradunk, ennek érdekében leend, kizárólag jó anyagot szállítani, és e tekintetben megbízhatóvá válik; ez pedig nemcsak a hengeranyagra és illusztráció-festékre, de kivált a színes festékekre is vonatkozik.

A hengert betűmagasságra állítsuk, és igen lényeges, hogy a gép minden tekintetben jó állapotban legyen; ugyanis a körforgású gépeknél a fundamentum ne zökkenjen, a toló és emelő tárcsák (Excenter) s valamennyi vápa (Lager) jól záródjanak, egyáltalán a gép tiszta és jól megolajozott állapotban legyen. Jobb munkáknál, a hol minden kolumnán körzetlíniák vannak, tanácsos a jó register nyérése, de ennek megtartása végett is, a formát minden oldalon jól zárni, s ha kénytelenek vagyunk azt kinyitni, mindig csak előbb az egyik oldalon, és azután a másikon tegyük.

Hengerborítéknak mindig csak gyöngye, de egyenletes, síma cartont veszek * s legfőlebb négy ív előkészítő (Zuricht) papirost, melyet azonban, hogy nincsenek-e csomócskák benne, előbb pontosan megvizsgállok. Ha a nyomásra kijelölt papíron az

* Általában utalok a *Typographia* 28, s a *Magyar Nyomdászat* 5. számában mondottakra.

első levonat készen van, és meggyőződtem róla, hogy az alak egészben véve helyes, s a metszvények vagy clichék is annyira egyenlősítve (egalizálva) vannak, hogy természetű képet mutatnak, ha előbb nem volt lehetséges, tehát mostan gyöngé, arra való cartonra 4—5 tiszta, jól fődött levonatot készítek, s hogy a kép az előkészítés alatt el ne mázolódjék, azt watta segélyével tiszta földlennel (Federweisz) bedörzsölöm.

A clichének tulajdonképeni előkészítése abban áll, hogy a kép mindig azt a hatást idézze elő, mely szükséges arra, hogy a művészet kívánalmainak s a természet törvényeinek — mely utóbbiakon alapul, miután azokat utánozza, a művészet is — eleget tegyen.

Nem mulaszthatom el itt egy fontos dolgra figyelmeztetni, melyet én távlat-tanulmányozásnak nevezek, s a melynek segélyével lehet csak a látás benyomásainak pontos és világos értelemmel való fölfogását, és ennek következtében minden látott tárgynak a maga valóságában való visszaadását elsajátítani.

A távlat legfontosabb és legszembeesőbb törvénye, *hogy minden tárgy, minél inkább távolodik álláspontunktól, annál inkább kisebbedni látszik.* Minden távlati alakváltozás e törvényre vezethető vissza, s annak magyarázata szemünk alkotása mellett azon módban keresendő, a mint abban a tárgyak tükröződnek.

Habár az ügyes rajzoló munkája által a képnek a pontos távlatot, plastikát már megadta, részben valamely ügyetlen fametsző vagy horganymarató, részben egyéb körülmények mégis hozzájárulhatnak, hogy az a művészet vagy természet követelményeinek meg nem felel. Itt azután a gépmesternek föladata, segítőleg közreműködni; a mi azonban csak úgy, egy kézfördítással el nem érhető, miután az

illustrációk nyomása olyan dolog, melybe csak gyakorlat által lehet beletanulni; gyakorlott szemmel és a mellett tapasztalással kell bírni, hol szükséges az aláakás, hol a kimetszés; ennek pontos megítélhetésére pedig kézbeli ügyesség mellett megfelelő adag művészi értelem is kívántatik; különben ez utóbbit minden más grafikai művészet is megköveteli.

Legfontosabb az illusztrációknál minden kép számára a megfelelő nyomást eltalálni. Különbözik ez kivált a fa- és horganynál; a míg a fametszet nagyon erős nyomás mellett is szürkének látszik, a horganylemeznél ezt nem tapasztaljuk, sőt ránézve az inkább czélszerű leend.

Az illusztráció-nyomás terén szerzett sok évi gyakorlatom folytán az előkészítésnél eltértem a különböző erősségű papír alkalmazásától * s megelégszem egy fajtaival, ugyanis egy megfelelő gyöngge cartonnal, melyből egy üveglap segítségével külön e célra készített éles késsel minden világos helynek kiveszek; a sötéteket egyszer vagy többször gondosan kimetszem és valamennyi részt meglehetősen pontosan egymás fölé ragasztom s így a természetnek megfelelően iparkodom a képnek hatást kölcsönözni. Ügyelni kell mindig a pontos jellemzésre; az előtér, a házak, alakok, facsoportozat, vagy erdő állandóan erőteljesek legyenek; a világos helyeket illetőleg, gyakran elegendő a körvonalakat megjelölni. Közel fekvő hegyek finoman vonalkásak (sraffirt) legyenek, távol fekvők ellenben csupán gyöngge körvonalakkal jelöltessenek. Mindannak, a

* E helyett nagyobb súlyt fektetek valamennyi kimetszésnek részletes kidolgozására.

mit a rajzoló a képbe fektetett, mint harmonicus egésznek a nyomtatásban kifejezve kell lenni.

Nem mulaszthatom el ez alkalommal a hazai nyomdászatnak egyik mintatermékéről megemlékezni, mely a törekvő Hornyánszky-czég által kiadott folytatása a «Magyar Művészek» czimű vállalatnak, s megérdemli, hogy tág körben ismeretessé váljék. A képeket a legkiválóbb hazai művészek egyike rajzolta, a bécsi Angerer és Göschl által reprodukáltattak, s nyomásuk is azt bizonyítja, hogy gyakorlott kéz és valódi értelem vezette. A munka, miután könyvalakban is kiadatott, ajándéktárgynak kiválóan alkalmas.

Mint fönnebb említettem, a kimetszések gondosan a hengerre ragasztandók, a betűk egyenletessé tétetnek s az egész fölé egy nedves ív húzatik. Nehéz clichéknél, ha azok a fogókhoz (Greifer) nem záratnak, előfordul, hogy előkészítésük kissé hátra húzódik. Hogy tehát a cliché és előkészítés között az összhang ismét létrejöjjön, kénytelenek vagyunk a kolumnát egy vagy több kártya-vastagsággal előbbre tolni.

A mi az újabb időben elhatalmasodó tarka illusztratiók kibocsátását illeti, ennek főoka mindenesetre a versenyben keresendő. Hogy abban haladás lenne, azt kétségbe vonom. Sötét árnyékú részletekkel bíró, jól előkészített kép sötétfeketén mindig a leg hatásosabb marad; a mit még meg lehetne engedni, az, a kép jellegének megóvása mellett, olyan szín lenne, mely a feketét megközelíti; ugyanis a kék, sötétkék vagy zöld.

Ama mondás: hogy a nyomdászat szárnyakat kölcsönzött a szónak, csak König Frigyes lángeszű találmanya, a gyorsajtó által nyert valódi értelmet. Azóta a lassú járású kézisajtó kénytelen volt a tért mindenütt a gyorsajtónak átengedni; de ez utóbbi is London-

ban 1810-ben történt első föllépése óta oly rendkívüli tökéletesbítéseken és oly sok átalakuláson ment keresztül, hogy König találmányából a modern körforgó gép egyebet a hengernyomásnál, vagyis egész oldalaknak forgó hengerek által történő nyomásánál nem igen tartott meg. Az első körforgó gépek Amerikában készültek; utána következett Anglia, és pedig legelsőbbben az újságnyomdák, a mint hogy a gyorsajtókat is ottan legelőször a «Times» nyomására használták. Körforgó gépekkel, illusztrált lapok előállítására, Londonban már 1874-ben tettek kísérleteket, még pedig a «Times» helyiségeiben, de valószínűleg siker nélkül. 1877-ben Middleton, londoni gépgyáros, az illusztrált fillérlap számára körforgó gépet készített; ezt követte Alauzet Párisban; de mindez csak félsiker volt. Mindamellett a Hallberger-féle stuttgarti műintézet főnöke megbízta az augsburgi gépgyárat, hogy az «Ueber Land und Meer» című folyóirat előállítására körforgó gépet készítsen; és sok tanulmány és javítás után sikerült is aztán e kérdést kedvező megoldásra juttatni, úgy hogy az említett cégnél az illusztráció-nyomást most három körforgó gép teljesíti. A siker érdeme mindenestre az augsburgi gépgyárat illeti, a melytől Budapesten a «Hungaria» (Brody-féle) nyomdában is van ilyen gép működésben.

Igy tehát minden hozzájárult, hogy technikai szempontból a jelenlegi magaslatot elérjük: az illusztráció tökéletesbülése, előhaladás a papírgyártásban, hengeranyag készítésében, stb. Reméljük, hogy ez nekünk s általában az összes emberiségnek javára fog szolgálni.

A GÖRÖG BETŰKRŐL.

Mint minden nyelvnek, úgy a görögnek is, melyet a régi időben nemcsak Görögországban, de Kis-Ázsia nagy részében, Dél-Olaszországban és Sziciliában is beszéltek, különböző tájszólásai voltak. Ezekre az akkori írók hátrahagyott műveiben legbiztosabban rátalálhatunk. A sokféle tájszólást két főbeszédre oszthatjuk: az *ióni*- és a *dóriaira*.

Az *ióni* görög nyelvet régibb időkben kizárólag Attikában, Kis-Ázsiában és a közeli szigeteken beszéltek. Minden más görög tájbeszéd közt ez a leglágább, és pedig a magánhangzók összehalmozása következtében. Az *ióni* görög nyelven írtak a legrégibb költők, mint Homeros, Hesiodos, Theognis és mások, később pedig a két leghíresebb prózaíró: Herodotos és Hippokrates.

Az *ióni* görögnek az attikai görög a mellékága. Ez arról nevezetes, hogy lassan-lassan oda fejlődött, hogy finomság tekintetében minden egyéb tájbeszédet túlhaladt. Attikai ügyességgel mellőzte úgy a *dóriainak* keménységét, mint az *ióninak* a lágyságát. Nyelvészek állítása szerint az attikai görög nyelvet czélszerű rövidség, a főtényezők igen hatásos csoportosítása és a bizonyításban vagy ítélethozatal-

ban bizonyos mérséklés jellemzi. Plato, Thukydides, Isokrates, Xenophon, Demosthenes, Aristophanes stb. az attikai görög szerint írtak, mely sajátos jellegzetessége s az attikaiak hazafias hangulata által könnyen fölismerhető.

A dóriai görögöt a lakedämonok és Argos, Epiros, Rhodos és Kréta lakói beszélték. Pindaros, Theokritos és Archimedes műveiben akadunk rá. Messze el van terjedve, de kevésbé kiművelve.

A dóriai görög nyelv mellékága az äolok görögje. E szerint beszéltek a böotiaiak és azok szomszédjai. Sappho és Alkaios költeményeiben maradt fenn nyoma.

Más tájbeszédre, minő a böotiai, lakoniai, thessaliai stb., csak egyes szavakról és mondatszerkezetekről lehet ráismerni.

A görög betűrendszer 17 mássalhangzóból és hét magánhangzóból áll, melyekkel számokat is kifejezhetünk; ezek a következők:

antiqua	görög	neve	számértéke
a	Α α	alpha	1
b	Β β	beta	2
g	Γ γ	gamma	3
d	Δ δ	delta	4
e (rövid)	Ε ε	epszilon	5
z	Ζ ζ	zeta	7
e (hosszú)	Η η	eta, ita	8
th	Θ θ	theta	9
i	Ι ι	jota	10
k	Κ κ	kappa	20

l	Λ λ	-----	lambda	30
m	Μ μ	-----	my	40
n	Ν ν	-----	ny	50
x	Ξ ξ	-----	xi	60
o (rövid)	Ο ο	-----	omikron	70
p	Π π	-----	pi	80
r	Ρ ρ	-----	rho	100
s	Σ	{ σ szó elej. v. benne ς szó végén	{ szigma	200
t	Τ τ	-----	tau	300
y	Υ υ	-----	ipszilon	400
ph	Φ φ	-----	phi	500
ch	Χ χ	-----	chi	600
ps	Ψ ψ	-----	pszi	700
o (hosszú)	Ω ω	-----	omega	800

Alakra a görög betűnek két válfaja van. Az egyik *egyenesen álló görög* (melyet elég hibásan «antiqua görög»-nek kereszteltek), a másik *dőlt görög* (természetesen «cursiv görög»-nek elnevezve). Az utóbbi évszázadunkban majdnem egyedül volt használatos, míg a legújabb időben ismét az egyenesen álló betűk (Görögországban is az újjörög irodalom termékeihez használva) jöttek divatba. Tehát a dőlt görög betű nem kitüntető írás az egyenes görög szedéshez, hanem vagy az egyiket vagy a másikat egyedül használják.

A görög szekrény kétféle: 1. görög szekrény a betűkre ráöntött ékezetekkel; 2. görög szekrény alá-vágott betűkkel és külön rászedendő ékezetekkel. (Lásd a következő két oldalt.)

Két jele van a görögnek, az egyik a spiritus asper (´) h kiejtésére, a másik a spiritus lenis (˘), melyet nem ejtünk ki, mindkettőt a magánhangzóval kezdődő szavakhoz szedjük. Ékezet három van, úgymint éles (´), tompa (˘), circumflex (˘); rövidítések nem fordulnak elő.

A görögnek háromféle magánhangzója van, úgymint: hosszú η ω, rövid ε ο és semleges (melyet hosszún és röviden is lehet használni) α ι υ. Ezek kiejtése az előbb említett háromféle ékezettel jelöltetik.

A különböző változatokban előforduló ékezetek még a legtisztábban írt kézirat szedésénél is szükségessé teszik, hogy a szedő ne csak a szekrényrekeszekre ragasztott betűalak-lenyomatokat ismerje, hanem a görög betűk mindegyikét ismerve, a nyelv mondatszerkezetének, de különösen írályszabályainak legalább lényegesebbjeit tudja. Sok időt takarít meg az oly szedő, ki előtt a görög nyelv sajátosságai nem ismeretlen világ; azért a görög nyelvtan bön-gészete csak javunkra válhatik.

Orody Béla.

GYAKORIBB KILÖVÉSI MÓDOK.

Ha valaki csak úgy tud kilőni, hogy az első oldalal kezd, vagy ha minden oldal kézbe vételével úgy kezd, mint az iskolás gyermek az egyszer-egyet, ha kérdezik tőle: mennyit tesz ötször öt? végig megy az egyszer-egyen — akkor könnyen zavarba jöhet a kilövésnél.

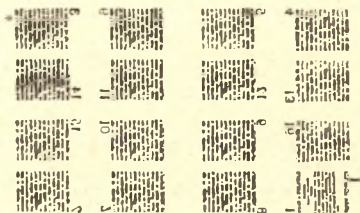
Fő cél a kilövés elsajátításánál, hogy akadjon akár melyik oldal a kezünkbe, annak helyét biztosan és rögtön megjelölhessük. Ezt pedig a következők figyelembe vételével könnyen elérhetjük, s ezek ismerete mellett nem szükséges a kilövési mintát a kilövésnél előttünk tartani.

Nyolczadrét (8^c) 16 oldal.

Valamennyi kilövési módnál az első négy oldal (1—4) a deszka négy sarkára fejjel befelé helyezendő, úgy hogy az oldalszámok kívül essenek és az egy sorba eső két oldal számai együtt 5-öt tegyenek ki (1—4 vagy 2—3); a második négy oldal (5—8) az első négy oldal mögé helyezendő úgy, hogy az oldalszámok homlokkal összeessenek s az így összeeső számok összege 9-et tegyen; és pedig: az 1. oldal mögé jön a 8., a 2. mögé a 7., a 3. mögé a 6., a 4. mögé

az 5. oldal; a még hátra lévő nyolcz oldal (9—16) az első nyolcz oldal mellé helyezendő olyképen, hogy az egymás mellé esők oldalszámainak összege 17-et tegyen és pedig: az 1. oldal mellé jön a 16., a 2. mellé

Rendes nyolczadrét.

a 15., a 3. mellé a 14., a 4. mellé a 13., az 5. mellé a 12., a 6. mellé a 11., a 7. mellé a 10., és a 8. mellé a 9-dik.

A haránt nyolczadrét a rendes nyolczadrét kilövésetől annyiban különbözik, hogy a haránt nyolczad-

Haránt nyolczadrét.

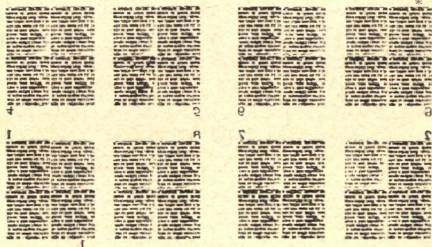
rétnél az 1. oldallal nem a 4., hanem a 2. oldal esik egy vonalba; a többi oldal ugyanazon mód szerint helyezendő el, mint a rendes nyolczadrétnél, azaz az 5. oldal a 4. oldal mögé, a 6. a 3. mögé, a 7. a 2. mögé, a 8. az 1. oldal mögé; a további nyolcz oldal szintén azon nyolcz oldal mellé helyezendő, melylyel együtt 17-et tesznek ki.

Ha az ív nem egy deszkára lesz kilöve, az a kilövési módon semmit sem változtat; maradjunk meg mindig a mellett, hogy az első négy oldal a sarkokra jön, a második négy az első négy oldal mögé, stb.: akkor a kilövést nem téveszthetjük el.

Negyedrét (4°) 8 oldal.

A negyedrétnél az első négy oldal (1—4) szintén az oldalszámokkal kifelé, a deszka négy sarkára jön, és pedig úgy, hogy az egymás mögé eső két oldalnak számai együtt 5-öt tegyenek ki, azaz: az 1.

Negyedrét.

mögé jön a 4., a 2. mögé a 3. oldal; a további négy oldal pedig az első négy mellé helyezendő úgy, hogy az egymás mellé eső két oldal száma együtt 9-et tegyen ki.

Másodrét (2°) 4 oldal.

A másodrét kilövésénél valamennyi oldalszám kívül esik; figyelniük kell, hogy az egy vonalba eső oldalszámok együtt 5-öt tegyenek ki, azaz: az 1. mellé a 4., a 2. mellé a 3. oldal helyezendő.

Másodrét.

Ha e három alaknál (8° , 4° , 2°) tökéletesen megismertük a kilövési módot, nem jöhetünk zavarba a 6° , 12° rétnél sem. Ezek ugyane mód szerint lövendők ki. Ha például 12 oldalt akarunk egyszerre nyomtatni, a 8 oldalt úgy kezeljük, mint azt a negyedrétnél megmagyaráztuk, a további négyet pedig mint azt a másodrét alatt ismertettük. Eltérés csak annyiban van, ha a félívet a negyedívbe helyezni akarjuk, akkor a félív a 3. oldallal kezdődik, a negyedívnek pedig harmadik oldalát a 11., a negyedik oldalát pedig a 12. oldal képezi; ha pedig a negyedívet a félívbe akarjuk helyezni, akkor a negyedívet az 5., 6., 7. és 8. oldal képezi, míg a félívnek második felét a 9., 10., 11. és 12. oldal; és épen úgy a mint az nem ejtethet zavarba, ha az ív a 17. oldallal kezdődik, úgy az sem zavarhat bennünket, ha az ívet a 3. vagy 5. oldallal kezdjük és az utolsót nem a 8. vagy 16. oldal képezi. Elég

tunkkal, de az egyes ívrészek helyes elhelyezése végett jónak látjuk az előbbeni oldalon lévő két kiölvési mintára utalni.

Tizenhatodrét (16°) 32 oldal.

A tizenhatodrét következőkép lövendő ki: az első négy oldal (1—4) szintén az oldalszámokkal kifelé, a deszka négy sarkára helyezendő úgy, hogy a homlokkal szemben álló két oldal számai együtt

Tizenhatodrét.

<p>10 11 12 13 14 15 16 17 18 19 20 21 22 23 24 25 26 27 28 29 30 31 32</p>	<p>10 11 12 13 14 15 16 17 18 19 20 21 22 23 24 25 26 27 28 29 30 31 32</p>	<p>10 11 12 13 14 15 16 17 18 19 20 21 22 23 24 25 26 27 28 29 30 31 32</p>	<p>10 11 12 13 14 15 16 17 18 19 20 21 22 23 24 25 26 27 28 29 30 31 32</p>	<p>10 11 12 13 14 15 16 17 18 19 20 21 22 23 24 25 26 27 28 29 30 31 32</p>	<p>10 11 12 13 14 15 16 17 18 19 20 21 22 23 24 25 26 27 28 29 30 31 32</p>	<p>10 11 12 13 14 15 16 17 18 19 20 21 22 23 24 25 26 27 28 29 30 31 32</p>	<p>10 11 12 13 14 15 16 17 18 19 20 21 22 23 24 25 26 27 28 29 30 31 32</p>
---	---	---	---	---	---	---	---

5-öt tegyenek ki; a másik négy oldal (5—8) a deszka szélén, a sarkoktól középre helyezendő el, úgy hogy a velök sorba eső oldallal együtt 9-et tegyenek ki; a további nyolcz oldal (9—16) az első oldalak mögé helyezendő úgy, hogy az egymás mögé eső oldalak számai együtt 17-et tegyenek ki; a még hátra lévő 16 oldal az első mellé helyezendő, és pedig minden oldal azon oldal mellé, melynek számával 33-at teszen.

Keleti nyelvek.

A héber, valamint általán minden oly nyelvénél, a melyet jobbról balra olvasnak, az oldalszámok is a rendestől eltérően, ellenkező oldalra helyezendők, és így a kilövésnél is csak annyiból áll az eltérés az ismertetett módtól, a mennyiben itt is az első négy oldal (1—4) a deszka sarkaira, az oldalszámokkal kifelé, helyezendő. (Megemlítendő, hogy nem ugyanazon helyre jön az első és a többi oldal, mint a rendesnél, különben nem esnének az oldalszámok kifelé.)

Ismételjük : minden kilövésnél legfőként arra kell ügyelni, hogy a szélekre eső oldalak számai kifelé essenek, a többi pedig az elsők mögé vagy mellé helyezendő, a már megmagyarázott mód szerint; ugyan is : ha négy oldalt akarunk kilőni, akkor az egymás mellé eső két oldal számai együtt 5-öt tegyenek ki ; nyolcz oldalnál 9-et ; 16 oldalnál 17-et ; 32 oldalnál 33-at. Minden rétnék fele része oldalt esik, a másik fele közbe. Az egymás mögé eső oldalszámoknak szintén meg kell felelniök a megszabott összegnek, s ha ennek megfelelnek, biztosak lehetünk benne, hogy jó a kilövés.

Darvas Adolf.

ELSŐDLETI TÁBLA

MELYBŐL MINDEN ÍVNEK ELSŐ OLDALSZÁMA MEGTUDHATÓ.

ÍV- SZÁM	AZ ÍVEK ELSŐ OLDALSZÁMA					
	2°	4°	8°	12°	16°	24°
1	1	1	1	1	1	1
2	5	9	17	25	33	43
3	9	17	33	49	65	85
4	13	25	49	73	97	129
5	17	33	65	97	129	177
6	21	41	81	121	161	217
7	25	49	97	145	193	257
8	29	57	113	169	225	301
9	33	65	129	193	257	337
10	37	73	145	217	289	373
11	41	81	161	241	321	409
12	45	88	177	265	353	445
13	49	97	193	289	385	481
14	53	105	209	313	417	517
15	57	113	225	337	449	553
16	61	121	241	361	481	589
17	65	129	257	385	513	625
18	69	137	273	409	545	661
19	73	145	289	433	577	697
20	77	153	305	457	609	733
21	81	161	321	481	641	769
22	85	169	337	505	673	805
23	89	177	353	529	705	841
24	93	185	369	553	737	877
25	97	193	385	577	769	913
26	101	201	401	601	801	949
27	105	209	417	625	833	985
28	109	217	433	649	865	1021
29	113	225	449	673	897	1057
30	117	233	465	697	929	1093
31	121	241	481	721	961	1129
32	125	249	497	745	993	1165
33	129	257	513	769	1025	1201
34	133	265	529	793	1057	1237
35	137	273	545	817	1089	1273

EGY KIS TÖRTÉNETI NAPTÁR.

Miután a pályadíjat nyert naptár-melléklet által a rendes évi naptár közlése fölöslegessé vált, alulírott helyén látta egy történeti naptár összeállítását megkísérelni; fősúlyt természetesen a nyomdászati és hazai művelődéstörténeti adatokra fektetve. Persze hogy a *magyar nyomdász-olvasó* abban itt-ott oly adatokat is fog találni, melyek őt közelebről épen nem érdekelhetik. Ezeket kérem pusztán hézagpótlóknak tekinteni; miután — mint említém — az egész csak kísérlet akar lenni.

Az újabb korból is, de kivált a korábbi századokból igen sok fontosabb eseménye van szakmánk történetének, úgy mint egyes találmányok, nevezetesebb nyomdászok születési és halálozási, valamint előkelőbb nyomdák keletkezési idejére vonatkozólag, melyekről az évszám ugyan biztosan meg van állapítva, de a napot, sőt a hónapot sem sikerült még eddigelé a történetbúvárlatnak körülményesebben meghatározni, s ennek következtében az ilyeneket a történeti naptár összeállításánál figyelmen kívül kellett hagynom.

A csillag az illetőnek mindig születési, a kereszt pedig halálozási idejét jelenti, a hivatkozásoknál

a római szám a hónapot, az arabs pedig a napot jelenti.

Hiányai daczára, azt hiszem, hogy a t. olvasók e munkálatomban érdekes és — a mi fő dolog — *hasznavehető* adatokat is fognak találni; ezeknek összegyűjtésével akartam némikép zsenge szakirodalmunk kibővítéséhez hozzájárulni, s ha ez igyekezetem sikerült — fáradságom gazdagon van megjutalmazva.

Faragó.

JANUAR.

1. 1780. Pozsonyban az első magyar hírlap indul meg, «Magyar Hirmondó» czímmel, Ráth Mátyás szerkesztése alatt. (Lásd X. 8.)

1. 1866. Egerben, Tóth István szerkesztése alatt megjelenik a «Gutenberg» című első nyomdászszaklap első száma. Megszűnt 1867 végével.

2. 1784. Erdélyben az első hírlap indul meg, «Siebenbürger Zeitung» cím alatt, Hochmeister Márton, nagyszebeni nyomdász kiadásában.

3. 1839. *Thaly Kálmán, magyar történetbúvár.

4. 1486. Berthold, mainzi érsek, az első censura-edictumot adja ki.

5. 1767. *Say B. János, francia nemzetgazdasági író; †1832, XI. 16.

6. 1412. *Jeanne d'Arc (orleansi szűz). Életét máglyán végezte 1431, V. 31.

7. 1870. †Kliegl József, magyar gépész, szedő- és osztó gép föltalálója; *1795. évben.

8. 1642. †Galilei Galilea, olasz természettudós; *1564, II. 18.

9. 1873. †III. Napoleon, francia császár; *1808, IV. 20.

10. 1778. †Linné Károly, svéd természetbúvár és növénytudós; *1707, V. 12.

11. 1820. Bécsből szigorú censura-rendszabályok adatnak ki.

12. 1519. †I. Miksa, német császár, a művészetek nagy barátja. *1459, III. 22.

13. 1847. †József főherczeg, Magyarország nádora; *1776, III. 9.

14. 1874. †Reis Fülöp, német physikus; 1860-ban ő állította elő az első telephont; *1834, I. 7.

15. 1629. A censura behozatala Franciaországba.
16. 1469. Velenczében az első nyomda alapítatik.
17. 1706. *Franklin Benjamin, amerikai államférfiú és tudós. Tanult nyomdász. (Lásd IV. 17.)
17. 1833. †König Frigyes, a gyorsajtó föltalálója; *1775, IV. 17.
18. 1871. Az új német császárság kihirdetése.
19. 1736. *Watt Jakab, a gőzgép tökéletesítője; †1819, VIII. 25.
19. 1865. †Proudhon Péter János, francia socialista író; tanult nyomdász; *1809, VII. 15.
20. 1824. *Steger Ernő, temesvári nyomdász.
21. 1885. †Huszár Adolf, magyar szobrász; *1843. évben.
22. 1788. *Lord Byron György, angol költő; †1824, IV. 19.
23. 1549. †Honter János, Brassó első nyomdásza; *1498. évben.
23. 1830. †Virág Benedek, magyar költő; *1752. évben.
24. 1732. *Beaumarchais Péter Ágost, francia költő; †1799, IV. 19.
25. 1507. *Oporin János, híres baseli nyomdász; †1568, VII. 6.
26. 1868. †Radákovics József, írói nevén Vas Gereben; *1823, IV. 9.
27. 1756. *Mozart Amadé, híres zeneszerző. (Lásd XII. 5.)
28. 1805. †Csokonai Vitéz Mihály, jeles népköltő; *1773, XI. 17.
29. 1876. †Deák Ferencz; *1803, X. 17.
30. 1783. Weber Simon Péter Pozsonyban engedélyt nyer nyomda nyithatására.
31. 1804. *Bajza József, magyar költő és æstheticus. (Lásd III. 3.)

FEBRUAR.

1. 1561. Stuart Mária királynő elrendeli a censura behozatalát Skócziába.

2. 1810. †Ráth Mátyás, a «Magyar Hirmondó» szerkesztője; *1749, IV. 13. (Lásd I. 1.)

3. 1871. †Eötvös József báró, magyar író és államférfiú; *1813, IX. 13.

4. 1617. †Elzevier Lajos, a híres németalföldi Elzevier nyomdász-család törzsatyja. *1540. év táján.

5. 1788. *Kisfaludy Károly, magyar költő; †1830, XI. 21.

6. 1516. †Manutio Aldo Pio, híres velencei nyomdász, a cursiv föltalálója, orgyilkos keze által. *1447. évben.

7. 1817. *Trefort Ágost, magyar államférfiú; †1888, VIII. 22.

8. 1828. *Verne Gyula, francia regényíró.

9. 1789. *Gabelsberger Ferencz; †1849, I. 4.

10. 1847. *Edison A. Tamás, amerikai feltaláló a villamosság terén.

11. 1877. †Derriey Károly, francia betűmetsző; *1808, VIII. 17.

12. 1808. *Ghyczy Kálmán, magyar államférfiú; †1888, II. 27.

12. 1809. *Lincoln Ábrahám, amerikai államférfiú; 1865, IV. 14. színházi előadás alatt meggyilkoltatott.

13. 1587. Huszár Dávid Pápán bevégzi a heidelbergi káté első magyar kiadásának nyomását.

14. 1779. Cook Jakab, Polynesia fölfedezője, meggyilkoltatik a benszülöttek által, Owaihi szigeten. (Lásd X. 27.)

15. 1781. †Lessing Gotthold Ephraim, német æstheticus. *1723, I. 22.

16. 1828. † Trattner Mátyás, Trattner J. T. (II.) atyja, budapesti nyomdász; *1745. évben.
17. 1856. † Heine Henrik, német költő. (Lásd XII. 13.)
18. 1546. † Luther Márton, német vallásújító; *1483, IX. 10.
19. 1473. *Kopernicus Miklós, az újabb csillagászati tudomány megalapítója. (Lásd V. 24.)
19. 1825. *Jókai Mór.
20. 1796. *Mészáros Lázár, 48-iki magyar hadügy-miniszter; †1858, XI. 23.
21. 1677. † Baruch Spinoza, zsidó bölcész. (L. XI. 24.)
22. 1712. *Bod Péter, magyar író; †1768. évben.
22. 1810. *Barabás Miklós, magyar festő.
23. 1819. Dr. Gannal, vegyész, föltalálja az első hasznavehető nyomdai hengeranyagot.
24. 1468. † Gutenberg János (más adatok szerint 1467, IX. 27.); *1397 és 1400 között.
24. 1815. † Fulton Róbert, amerikai mérnök, az első gőzhajó építője; *1765. évben.
25. 1634. Wallenstein Albrecht, osztrák hadvezér, meggyilkoltatik. (Lásd IX. 24.)
26. 1871. Békekötés Német- és Franciaország közt.
27. 1865. † Jósika Miklós báró, magyar regényíró; *1794, IX. 28.
27. 1843. *Fraknói Vilmos, magyar tudós.
28. 1465. Gutenberg János fölvétetik nassauai Adolf, választófejedelem és püspök, udvari nemesei körébe.

MÁRCZIUS.

1. 1869. †Lamartine Alfons, francia költő. (L. X. 21.)
2. 1817. *Arany János. (Lásd X. 22.)
3. 1858. †Bajza József. (Lásd I. 31.)
4. 1811. *Lawrence János lord, angol államférfiú;
†1879, VI. 27.
5. 1882. Az országos könyvkiállítás megnyitása.
6. 1820. Bars megye a sajtószabadság korlátozása miatt erélyes fölterjesztést intéz József nádorhoz. (Lásd I. 11.)
7. 1765. *Niepce József, a fényképészet föltalálója. (Lásd VII. 5.)
8. 1841. †Tiedge Keresztély Ágost, német költő;
*1752, XII. 14.
9. 1850. Megjelenik a «Pesti Napló» első száma.
10. 1864. †Jacobi Mór Ármin, a galvanoplastika föltalálója; *1801, IX. 21.
11. 1823. *Pákh Albert, a «Vasárnapi Ujság» megalapítója; †1867, II. 10.
12. 1810. *Hunfalvy Pál, magyar tudós.
12. 1879. Szegedet az árvíz elpusztítja.
13. 1763. *Brune Vilmos, I. Napoleon egyik jeles főtabornoka; tanúlt nyomdász. (Lásd VIII. 2.)
14. 1883. †Marx Károly, német író és munkásvezér.
*1818, V. 5.
15. 1848. A szabadsajtó kihirdetése Magyarországon.
16. 1838. Három napi áradás után a Duna újra visszatér rendes medrébe. Pest három negyedrésze elpusztult.
17. 1737. Báró Antalfi János, erdélyi püspök, Kolozsvártt a jezsuiták nyomdáját alapítja.
18. 1814. *Szigligeti Ede (családi nevén Szatmáry József), szinműíró; †1878, I. 19.

19. 1832. *Vámbéry Ármin, magyar tudós.
20. 1702. †Tótfalusi Kis Miklós, európai hírű magyar betűöntő és nyomdász; *1650. évben.
21. 1874. †Szabó József, magyar nyomdászati szakíró; *1823. évben.
22. 1832. *Szarvas Gábor, magyar nyelvtudós.
23. 1823. *Andrássy Gyula gróf, magyar államférfiú.
24. 1824. †Petrózai Trattner János Tamás (II.), budapesti nyomdász; *1789, XII. 5.
25. 1771. *Murat Joachim, I. Napoleon legelső lovas-tábornoka; főbelövetett 1815, X. 13.
26. 1827. †Beethoven Lajos, lángeszű zeneszerző. (Lásd. XII. 16.)
27. 1443. *Hunyadi Mátyás, magyar király s a nyomdászat meghonosítója Magyarországon; †1490. IV. 6.
28. 1883. Mailáth György, országbíró, meggyilkoltatik; *1818. évben.
29. 1810. König Frigyes Londonban szabadalmat nyer az általa föltalált gyorsajtóra.
30. 1831. *Tóth Kálmán, magyar költő; †1881, II. 3.
31. 1793. *Giesecke Keresztély Frigyes, betűöntő; 1819-ben alapította Schelter társaságában a most is virágzó Schelter és Giesecke céget Lipcsében. (Lásd. VII. 12.)

ÁPRILIS.

1. 1815. *Bismarck Ottó hg., német államférfiú.
2. 1872. †Morse S. F. B., a villamos távíró föltalálója;
*1791, IV. 27.
3. 1869. †Emich Gusztáv, pesti nyomdász és könyvkiadó ; *1814, XI. 3.
4. 1807. *Garibaldi József, olasz szabadsághős.
(Lásd VI. 2.)
5. 1794. Danton György, a francia forradalom kiváló alakja, nyaktilóztatik ; *1759, X. 28.
6. 1861. †Vachott Sándor, magyar költő; *1818. évben.
7. 1820. *Klapka György, tábornok.
8. 1735. †II. Rákóczi Ferencz, Rodostoban ; *1676, III. 27.
9. 1809. *Batthyány Lajos gróf, az első magyar miniszterelnök. Főbelövetett 1849, X. 6.
10. 1878. †Heckenast Gusztáv, pesti nyomdász és könyvkiadó; *1811. évben.
11. 1842. †Kőrösi Csoma Sándor, magyar Ázsia-utazó; *1798. évben.
12. 1781. *Szentpétery József, híres magyar ötvös ; †1862, VI. 13.
13. 1633. Debreczen város tanácsa szerződést köt Fodorik Menyhérttel, a nyomda vezetése ügyében.
14. 1705. Kassán, II. Rákóczi Ferencz rendeletére, «Mercurius veridicus ex Hungaria» cím alatt az első magyarországi hírlap indul meg.
14. 1848. Ferdinánd király szentesíti az új sajtótörvényt.
15. 1771. *Kármán József, magyar író; †1795. évben.
16. 1673. I. Apaffi Mihály, erdélyi fejedelem, Kolozsvártt a második ev. ref. nyomdát alapítja, miután az

elsőnek alapítására már 1672, október 12-én megadta az engedélyt.

17. 1790. †Franklin Benjámín. (Lásd I. 17.)

18. 1813. *Szalay László, magyar történetíró; *1864, VII. 17.

19. 1882. †Darwin Károly Róbert, angol természettudós; *1809, II. 12.

20. 571. *Mohammed, a mozlim vallás megalapítója; †632, VI. 8.

20. 1820. *Pálffy Albert, magyar író.

21. 1799. *Táncsics Mihály, magyar népíró; †1884, július hóban.

22. 1586. †Telegdi Miklós, pécsi püspök, az első nagyváradi nyomda alapítója.

22. 1808. *Szőnyi Pál, magyar tanférfiú; †1878, VII. 17.

23. 1564. *Shakespeare Vilmos; †ugyanazon napon, 1616. évben.

24. 1822. *Sennyey Pál báró, magyar államférfiú; †1888, I. 3.

25. 1599. *Cromwell Olivér, angol forradalmi államférfiú. (Lásd IX. 3.)

26. 1596. *Decker György, a hasonnevű berlini nyomdász-család törzsatyja; †1661. évben.

27. 1802. *Kossuth Lajos.

27. 1831. *Lovag Falk Zsigmond, a Magyarországi könyvnyomdászok és betűöntők egyletének elnöke.

27. 1863. †Károlyi István, a Trattner-Károlyi nyomda utolsó tulajdonosa.

28. 1772. Struensee János Frigyes gróf, dán államférfiú, kivégeztetik. (Lásd VIII. 5.)

29. 1875. †Izsó Miklós, magyar szobrász; *1830. évben.

30. 1671. Zrínyi Péter és Frangepán Bécs-Újhelyben lefejeztetnek.

MÁJUS.

1. 1821. *Scherzer Károly, német tudós és világ-
utazó; tanúlt nyomdász.

1. 1869. Pesten megindúl a «Typographia».

2. 1519. †Leonardo da Vinci, olasz festő, szobrász,
építész és író; *1452. évben.

3. 1270. †IV. Béla, magyar király; *1206. évben.
Országlása alatt pusztított a tatárjárás.

4. 1839. *Czéh Sándor, győri nyomdász; †1880 IV. 14.

5. 1821. †I. Napoleon, francia császár; *1769 VIII. 15.

6. 1859. †Humboldt Sándor, híres német utazó és
tudós; *1769, IX. 14.

7. 1523. †Sickingen Ferencz, német főúr, a refor-
máció hatalmas védnöke; *1481, III. 1.

8. 1861. †Teleki László gróf, magyar államférfiú;
*1811, II. 11.

9. 1805. †Schiller Frigyes, a németek nagy költője;
*1759, XI. 10.

9. 1887. †Sigl György, bécsi gépgyáros. *1811.
évben.

10. 1760. *Rouget de Lisle József, a «Marseillaise»
francia népdal szerzője; †1836, VI. 26.

11. 1884. Szegeden a «Szegedi Híradó» című hirlap
25 éves főnnállása ünnepeltetik.

12. 1845. †Bacsányi János, magyar költő, linzi fog-
ságában; *1763, V. 11.

13. 1848. Budapesten főnökök és segédek között
az első nyomdai munka-árszabály létrejön.

13. 1721. †Ghelen János, bécsi nyomdász, a «Wiener
Diarium» (jelenleg «Wiener Zeitung») megalapítója.

14. 1849. Magyarország függetlenségi nyilatkozata
Debreczenben.

15. 1719. E napon kelt bécsi rendelet alapján a

kassai jezsuiták 2884 példány ref. bibliát koboznak el, melyeket a debreczeni ref. egyház Leydenben nyomtatott.

16. 1788. *Rückert Frigyes, német költő; †1866, I. 31.

17. 1606. Az orosz történetben mint ál-Demetrius szereplő Otrepiew Gergely szerzetes meggyilkoltatik.

18. 1824. *Hofmeister Vilmos, német botanikus; †1877 I. 12.

19. 1782. *Paskewitsch Iván Fedorowitsch, az 1849-ki orosz invasiónak fő hadvezére; †1856, II. 1.

20. 1857. †Beöthy László, magyar író; *1826, V. 1.

20. 1795. Martinovics Ignác, hittudor, négy összekülvő társával kivégeztetik; *1755, VII. 20.

21. 1506. †Kolumbusz Kristóf, Amerika fölfedezője; *1456. évben.

21. 1882. †Hornyánszky Viktor, a budapesti nyomdász-egylet elnöke; *1828. évben.

22. 1885. †Hugo Viktor, francia költő; *1802, II. 26.

23. 1618. Thurn Mátyás gróf, Prágában kiadja a jelszót a lázadásra; a 30 éves háború kezdete.

24. 1543. †Kopernicus Miklós. (Lásd II. 19.)

25. 1474. Turinban Fabre János által az első nyomda alapítottatik.

26. 1799. *Puschkin Sándor, orosz költő; †1837, II. 10.

27. 1265. *Dante Alighieri, olasz költő; †1321, IX. 14.

28. 1811. A pozsonyi királyi vár égése.

28. 1871. A párisi commune-fölkelés uralmának vége. Kezdetét vette u. é. III. 18.

29. 1453. Konstantinápoly a törökök kezébe jut.

30. 1786. *Fáy András, magyar író; †1864, VII. 26.

31. 1874. †Burger Zsigmond, szegedi nyomdász; *1817. évben.

JÚNIUS.

1. 1883. A «Nyomdászok Közlönye» című szaklap megindul. Megszűnt 1885, VII. 1.
2. 1882. † Garibaldi József. (Lásd IV. 4.)
3. 1804. *Cobden Richard, angol államférfiú ; † 1865, IV. 2.
4. 1694. *Quesnay Ferencz, francia tudós ; † 1774, XII. 16.
5. 1473. E napon készült el Budán az első magyarországi nyomtatvány, a Hesz András «Chronica Hungarorum» című könyve.
6. 1768. A Sz. Vazul-rend engedélyt kap Balázsfalván nyomda alapítására.
7. 1832. Angliában a választási jog gyakorlása a középosztályra kiterjesztetik.
8. 1806. Számmer Pál, nyomdász, Székesfehérvárott jogot nyer nyomda nyithatására.
9. 1878. A budapesti nyomdász-egylet által, nyomdai munkák bemutatása céljából rendezett országos kiállítás megnyitása.
10. 1869. † Auer Alajos, a bécsi államnyomda igazgatója ; * 1813, V. 11.
11. 323 Kr. sz. e. † Nagy Sándor, Macedonia világhódító királya. (Lásd VII. 21.)
12. 1535. † Jodocus Badius, belga nyomdász ; * 1462. évben.
13. 1049. Keltezése a legrégebb angol kéziratnak rongyból készített papíron; látható a londoni British Museumban.
14. 1539. Abádi Benedek Sárváron bevégzi Erdősi János latin nyelvtanának nyomtatását.
15. 1829. *Szász Károly, magyar költő és műfordító.
16. 1313. *Boccaccio János, olasz költő ; † 1375, XII. 21.

17. 1810. *Freiligrath Nándor, német költő ; †1876, III. 18.

18. 1815. Döntő csata Waterloonál, mely I. Napoleon végleges bukását vonja maga után.

19. 1215. Az angol alkotmány (Magna Charta liberatum) kiadása.

20. 1605. *Salvator Rosa, olasz festő ; †1673, III. 15.

21. 1811. Szigethy Mihály engedélyt kap Miskolczon nyomda nyitására.

22—26. 1848. Véres munkás-forradalom Párisban, az úgynevezett «júniusi csata».

23. 1775. Ambró Ferencz szabadalmat kap Váczon nyomda nyitására.

24. 1835. *Faulmann Károly, német nyomdászati szakíró.

25. 1882. Bécsben a szaktársak nagy ünnepélyességgel ülik meg a nyomdászat ottani meghonosításának 400-ik évfordulóját. Bécs első nyomdása Winterburger János volt.

26. 1810. †Montgolfier József Mihály, a léghajó föltalálója ; *1740. évben.

27. 1848. †Zschokke Henrik, német beszélyíró ; *1771, III. 22.

28. 1712. *Rousseau János Jakab, francia népiró ; †1778, VII. 2.

28. 1844. *Benczur Gyula, magyar festő.

29. 1577. *Rubens Péter Pál, németalföldi festő ; †1640, V. 30.

30. 1522. †Reuchlin János, a reformáció előharczosa. (Lásd XII. 28.)

JULIUS.

1. 1841. Szilády Károly, Kecskemét első nyomdásza, megnyitja üzletét.

2. 1806. Kultsár István «Hazai Tudósítások» cím alatt megindítja az első, Pesten megjelenő magyar hírlapot.

3. 1866. Csata Königgrätz mellett.

4. 1776. Az amerikai Egyesült-Államok függetlenné nyilvánítása.

4. 1856. †Ferenczi István, magyar szobrász; *1792. évben.

5. 1833. †Niepce József. (Lásd III. 7.)

6. 100 Kr. sz. e. *Julius Cæsar. Meggyilkoltatott Kr. sz. e. 44, III. 15.

7. 1752. *Jacquard József, a hasonnevű műszövőszéknek föltalálója. (Lásd VIII. 7.)

8. 1858. A benszülöttek kizsákmányolása által hírhedtté vált keletindiai társulat föloszlatása.

9. 1552. Szondy György hős halála, Drégely vára védelmezésénél.

10. 1708. *Enschede János, híres hollandi betűöntő és nyomdász; †1781. évben.

11. 1526. †(Rotterdami) Erasmus Dezső, tudós és könyvkiadó, egyes betűtypusok javítója; *1467, X. 28.

12. 1850. †Giesecke K. Fr. (Lásd III. 31.)

13. 1849. Ujházy László kormánybiztos parancsára Komárom várában könyomatú kétpengő-forintos, tíz- és öt-krajczáros bankjegyek állíttatnak elő.

14. 1764. Pozsonyban megjelenik a még ma is fennálló «Pressburger Zeitung» első száma.

14. 1888. Dolet István nyomdásznak, ki 1546 VIII. 3-án mint «eretnek» máglyán halt meg Párisban, ugyanott emlékszobrot állíttanak.

15. 1727. III. Achmed szultán aláírja a rendeletet, mely a török birodalomban nyomda állítását megengedi.

16. 1871. †Sauerwein Győző, a budapesti nyomdászok vezére; *1834. évben.

17. 1786. †Kapronczai Nyerges Ádám, magyar betűöntő és Maros-Vásárhely első nyomdásza; *1744.

18. 1715. III. Károly király szabályrendeletet bocsát ki a nyomdák részére. E szabályrendelet alapján ítéltetett halálra Landerer Mihály, mint a Martinovics-féle összeesküvés részese, mely ítélet kegyelem útján tíz évi súlyos börtönre változtatott.

19. 1824. †Iturbide Ágost, mexikói császár, agyonlövetik; *1783, IX. 27.

20. 1590. E napon végeztették be a Károli Gáspár-féle biblia nyomtatása a vizsolyi nyomdában.

21. 356 Kr. sz. e. *Nagy Sándor. (Lásd VI. 11.)

22. 1866. A budapesti könyvnyomdászok önképzőegyletének megnyitása.

23. 1822. A görög szabadságharcz kezdete.

24. 1886. †Büxenstein Vilmos, berlini nyomdász; *1822. évben.

25. 1752. *Marczibányi István, a magyar irodalom nagy pártolója; †1810, XII. 21.

26. 1502. *Egenolff Keresztély, M. m. Frankfurt első nyomdásza; †1555, II. 9.

27. 1794. Robespierre bukása, a rémuralom vége (Thermidor 9.).

28. 1804. *Feuerbach Lajos András, német bölcész; †1872, IX. 13.

29. 1856. †Schumann Róbert, német zeneszerző; *1810, VI. 8.

30. 1827. *Szilágyi Sándor, magyar történetbúvár.

31. 1886. †Liszt Ferencz, zeneszerző és zongoraművész; *1811, X. 22.

AUGUSZTUS.

1. 1842. A nagy Themse-alagút Londonban, Brunel mérnök vezetése alatt, készül.

2. 1815. Brune Vilmost Avignonban meggyilkolja a papok által fölizgatott csöcselék. (Lásd III. 13.)

3. 1753. *Stanhope Károly lord, a hasonnevű nyomósajtó föltalálója; † 1816, IX. 13.

4. 1804. Milanóban a kölcsönösen segélyező «Pius-intézet» című nyomdász-egyesület alapítatik.

5. 1737. *Struensee J. Fr. gróf. (Lásd IV. 28.)

6. 1775. *O'Connell Dániel, irországi népvezér; † 1847, V. 15.

7. 1834. † Jacquard József. (L. VII. 7.)

8. 1790. *Kölcsey Ferencz, kiváló szónok és író. (L. VIII. 24.)

9. 1869. Angolországban a munkás-szövetkezetek vagyona a magán-vagyonnal hasonló jogélvezetbe helyeztetik.

10. 1805. *Toldy Ferencz, magyar író; † 1875, XII. 10.

11. 1456. † Hunyadi János, magyar hős; * 1387 körül.

12. 1848. † Stephenson György, a vasutak föltalálója; * 1781, VI. 9.

13. 1849. Fegyverletétel Világosnál.

14. 1837. Mainzban leleplezik a Gutenberg-szobrot.

15. 1584. II. Rudolf király a Magyarországon lévő 27 protestáns nyomdának megtiltja a továbbműködést. E tilalom siker nélkül maradt.

16. 1832. † Ypsilanti Döme, a görög szabadságharcz vezére; * 1793, XII. 25.

17. 1858. † Császár Ferencz, magyar író, a «Pesti Napló» megalapítója; * 1807. évben.

18. 1783. *Bauer András Frigyes, német gépész, König társa a gyorssajtó alkotásában; † 1860, II. 27.

19. 1780. *Béranger Péter János, francia népköltő; tanult nyomdász; †1857, VII. 16.

20. 1887. A IV. országos nyomdászgyűlés elhatározza a Magyarországi könyvnyomdászok és betűöntők egyletének életbeléptetését.

20. 1823. †Brockhaus Fr. Arnold, a hasonnevű lipcsei nyomda-czég megalapítója; *1772, V. 4.

21. 1750. Landerer János Mihály, budai nyomdász, megveszi a Royer-féle pozsonyi nyomdát.

22. 1450. Füst 800 arany forintot kölcsönöz Gutenbergnek.

23. 1510. †Gering Ulrik, Páris első nyomdásza.

24. 1838. †Kölcsey Ferencz. (Lásd VIII. 8.)

25. 1839. *Bret Harte Ferencz, amerikai beszélyíró; tanult nyomdász.

26. 1837. A pesti nemzeti színház ünnepélyes megnyitása.

27. 1834. †Londonban Clymer György, mechanikus, a Columbia kézisajtó alkotója.

28. 1749. *Goethe János Farkas, a németek nagy költője; †1832, III. 22.

29. 1526. A gyászos kimenetelű mohácsi csata.

30. 1863. A budapesti nyomdász-segélyző egylet első alakuló gyűlését tartja.

31. 1864. †Lassalle Nándor, német tudós és népvezér; *1825, IV. 11.

SZEPTEMBER.

1. 1541. Buda vára török kézbe kerül.
2. 1686. Buda vára visszahódíttatik. Vége a török uralomnak Magyarországon.
3. 1653. †Cromwell Olivér. (Lásd IV. 25.)
4. 1830. Az első gőzhajó, Bécsből Budapestre történt útjában, Pozsonyt érinti.
4. 1870. Miután 1-én III. Napoleon a sedani csatát elvesztette és 2-án hadseregével együtt letette a fegyvert, megalakul a harmadik francia köztársaság.
5. 1657. *Thököly Imre, kurucz vezér; †1705, IV. 13.
6. 1683. †Colbert János B., francia államférfiú; *1619, VIII. 29.
7. 1566. Zrínyi Miklós hőshalála Szigetvárott.
8. 1865. A budapesti nyomdász-önképző-egylet alapítása.
8. 1873. A nyomdászat Magyarországon történt meghonosításának négyszázados évfordulóját nagy fénynyel ünnepelik a budapesti szaktársak.
9. 1829. †Vitkovics Mihály, magyar költő; *1778, VIII. 26.
10. 1876. A budapesti könyvnyomdászok és betűöntők egyletének (a segélyző- és az önképző-egylet egyesülése után) első alakuló közgyűlése.
11. 1382. †Nagy Lajos, magyar király; *1326, III. 5.
12. 1812. *Hoe Richard, amerikai mérnök, a körforgó (rotatíós) nyomó-sajtók föltalálója.
13. 1797. *Székely Sándor, magyar költő; †1852 I. 27.
- 14—21. 1812. Moszkva, orosz főváros, égése.
15. 1830. Az első vasúti vonat indíttatik Liverpoolból Manchesterbe.
16. 1517. †Giunta Fülöp, a hasonnevű flórenczi nyomdász-család törzsatyja.

17. 1871. A Mont-Cenis alagút megnyitása.
18. 1809. *Barbés Armand, francia népvezér ;
†1870, VI. 26.
19. 1481. Tamás, magyarhoni (szebeni) nyomdász,
bevégzi Modenában az «Aesopi Fabulæ» című könyv
nyomatását.
20. 1870. Az olasz hadsereg megszállja Rómát ; a
pápa világi uralmának vége.
21. 1792. *Gróf Széchenyi István, a legnagyobb
magyar ; †1860, IV. 8.
22. 1499. Békekötés Baselben, melynek alapján a
Svájcz kilép a német birodalom kötelékéből és füg-
getlen állam lesz.
23. 1854. †Gerold Károly, bécsi nyomdász ; *1783,
VII. 21.
24. 1583. *Wallenstein Albrecht. (Lásd II. 25.)
25. 1693. Egy udvari rendelet az erdélyi unitáriusok-
nak jogot át nyomda alapítására.
26. 1860. †Obrenovics Milos, a Szerbiában jelenleg
uralkodó királyi család megalapítója ; *1780. évben.
27. 1772. *Kisfaludy Sándor, magyar költő. (L. X. 28.)
28. 1484. Holló (vagy Corvus) András, magyar
nyomdász, Márton nevű földijével egyetemben, Velen-
czében bevégzi a «Breviarium Olomucense» című
könyv nyomatását.
29. 1819. *Tompá Mihály, magyar költő ; †1868, VII. 30.
30. 1732. *Necker Jakab, francia államférfiú ; †1790,
IV. 9.

OKTÓBER.

1. 1849. E napon jelent meg ismét a szabadságharcz leverése után az első magyar nyelvű hírlap a félhivatalos «Buda-Pesti Hírlap».

2. 1616. *Gryphius András, német költő; † 1664, VII. 16.

3. 1853. † Arago Ferencz, francia természettudós; * 1786, II. 26.

4. 1570. *Pázmány Péter, Magyarország primása, a budai egyetemi nyomda megalapítója; † 1637, III. 19.

5. 1864. † Madách Imre, magyar költő; * 1823, I. 21.

5. 1793. A francia köztársasági időszámítás behozatala. Véget ért 1806, I. 1.

6. 1849. Aradon a 13 magyar tábornok vértanúhalála.

7. 1828. *Dr. Falk Miksa.

8. 1788. Az első magyar nyelvű hírlap, a «Magyar Hirmondó», megszűnik. (Lásd I. 1.)

9. 1874. A nemzetközi általános pósta-egylet megalapítása.

10. 1812. *Garay János, magyar költő; † 1853, XI. 5.

10. 1846. *Munkácsy Mihály, magyar festő.

11. 1631. Párisban, Renaudot Theophrast orvos szerkesztése mellett, megindul a «Gazette de France» című első francia hírlap.

12. 1492. Amerika fölfedezése Kolumbusz Kristóf által.

13. 1872. Pécsen a nyomdászat száz év előtti meghonosítását ünneplik. Az első pécsi nyomdász neve Engel József.

14. 1844. *Tóth Ede, népszínmű-író; † 1876, II. 26.

15. 1770. Patzkó Ferencz Ágoston engedélyt nyer egy Pozsonyban nyitandó nyomdára; ugyanő később Pesten is nyitott fióknyomdát.

15. 1817. † Kosciuszko Tádé, lengyel szabadsághős; *1746, II. 12.
16. 1725. *Gróf Gvadányi József, magyar író; †1801, XII. 1.
17. 1759. *Kazinczy Ferencz; †1831, VIII. 23.
18. 1880. A kölni székesegyház építésének bevégzése és ünnepélyes beszentelése. Az építés 1248-ban kezdetett.
19. 1745. † Swift Jonathan, kitünő angol író; *1667, XI. 30.
20. 1809. *Horváth Mihály, magyar történetíró; †1878, VIII. 19.
21. 1790. *Lamartine Alfons. (Lásd III. 1.)
22. 1882. † Arany János. (Lásd III. 2.)
23. 1823. *Lisznyai Kálmán, magyar költő; †1863 II. 12.
24. 1790. *Ifj. Teleki József gróf, magyar történet-tudós; †1855, II. 16.
25. 1790. Pesten Kelemen László igazgatása alatt az első magyar színi előadás tartatik.
26. 1842. *Verescsagin Vazul, orosz festő.
27. 1728. *Cook Jakab. (Lásd II. 14.)
28. 1844. † Kisfaludy Sándor. (Lásd IX. 27.)
29. 1761. *Tauchnitz Károly, lipcsei nyomdász. Németországban ő állította föl az első tömöntödét, 1816-ban. †1836, I. 14.
30. 1838. *Gambetta Leó, francia államférfiú; †1882, XII. 31.
31. 1848. Windischgrätz leveri a bécsi fölkelést.

NOVEMBER.

1. 1573. Huszár Gál Semptén bevégzi Bornemisza Péter «Evangelium»-ának nyomtatását.

2. 1757. †Didot Ferencz, a híres Didot francia nyomdász-családnak törzssatyja; *1689. évben.

3. 1808. *Egressy Gábor, magyar színművész; †1866 VII. 30.

4. 1605. Londonban fölfedeztetik a «lőporösszeesküvés», mely a király és a parlament légberöpitését czélozta.

5. 1705. I. József király Töltési István, komáromi lakosnak, engedélyt ad naptár kiadására.

6. 1771. *Senefelder Alajos, a könyvnyomtatás föltalálója; †1834, II. 26.

7. 1810. *Erkel Ferencz, magyar zeneszerző.

8. 1674. †Milton János, angol költő. (Lásd XII. 9.)

9. 1799. Brumaire 18; Bonaparte Napoleon megbuktatja a köztársasági kormányt s mint «első konzul» átveszi a kormányzást.

10. 1817. *Réthy Lipót, aradi nyomdász.

11. 1717. *Trattner János Tamás (I.), bécsi nyomdász; †1798, VII. 31.

11. 1792. *Katona József; †1830, XI. 2.

12. 1848. A második francia köztársaság megalakulása.

13. 1828. Az egri «Gutenberg» szerint e napon öntötte Deák György, volt beregszászi nyomdász, Egerben az első enyvhengert, kézi sajtók számára.

14. 1716. †Leibnitz G. Vilmos, német tudós; *1646, VII. 6.

15. 1884. Berlinben, az afrikai Congo-állam megalapítására, conferentia ül össze.

16. 1632. Gusztáv Adolf, svéd király, a harmincz

éves háború egyik kiváló alakja, meghal a lützeni csatában. (Lásd XII. 19.)

17. 1830. A magyar tudományos akadémia végleges megalakulása.

18. 1664. †Zrínyi Miklós gróf (II.), magyar költő és hadvezér; *1618, V. 1.

19. 1864. †Magyar László, magyar Afrika-utazó; *1817. évben.

20. 1886. †Jókainé Laborfalvi (Benke) Róza, magyar színművésznő; *1820. évben.

21. 1482. Péter, magyarhoni nyomdász, Lyonban bevégzi a «Tractatus de proprietatibus rerum» című munka nyomtatását.

22. 1767. *Hofer András, a tiroli nép vezére; 1810, II. 20. agyonlövetik.

23. 1719. *Breitkopf János G. J., lipcsei nyomdász és betüöntő, a fraktur betűknek javítója és az öntött hangjegyek föltalálója; †1794, I. 29.

24. 1632. *Baruch Spinoza. (Lásd II. 21.)

25. 1785. Szaniszló Ágost, Lengyelország utolsó királya, lemond koronájáról; †1798, II. 12.

26. 1754. *Forster J. György, német író; †1794, XI. 26.

27. 8. Kr. sz. u. †Quintus Horatius Flaccus, római ókori költő; *65, Kr. sz. e.

28. 1814. Londonban a «Times» először nyomatik gyorsajtón.

29. 1822. Werfer Károly vétel útján megszerzi Landerer Mihály kassai nyomdáját. — Kassán az első nyomdát Türsch János Dávid alapította, 1600—1604 körül

30. 1620. *Gyöngyösy István, magyar költő; †1704.

DECZEMBER.

1. 1827. Károlyi István átveszi Pesten a Trattner-féle nyomdát.
2. 1835. Id. Czéh Sándor engedélyt nyer M.-Óvártt nyomda nyitására, mely 1836-ban létre is jött.
3. 1812. *Conscience Henrik, flandriai regényíró; †1883, IX. 30.
4. 1795. *Carlyle Tamás angol történetíró; †1881 II. 5.
5. 1791. †Mozart Amadé. (Lásd I. 27.)
6. 1452. Fust újra kölcsönöz Gutenbergnek 800 arany forintot.
7. 1683. Sidney Algernon, köztársasági szellemű angol író, kivégeztetik; *1622. évben.
8. 1542. *Stuart Mária, Skótország királynője; 1587, II. 18. lefejeztetik.
9. 1608. *Milton János. (Lásd XI. 8.)
10. 1850. †Bem József, lengyel-magyar szabadsághős; *1795. évben.
11. 1803. *Berlioz Hector, francia zeneszerző; †1869, III. 9.
12. 1885. Philadelphiában a nyomdászat meghonosításának 200-dik évfordulóját ünneplik. Az első könyvnyomdát Philadelphiában Bradford Vilmos állította.
13. 1797. *Heine Henrik. (Lásd II. 17.)
14. 1799. †Washington György; *1732. II. 22.
15. 1839. †Fessler Ignác Aurél, történetíró; *1756. évben.
16. 1770. *Beethoven Lajos. (Lásd III. 26.)
17. 1800. *Czuczor Gergely, magyar tudós és költő; †1866, IX. 9.
18. 1688. II. Jakab, angol király, mert a katholicismust régi hatalmába vissza akarja helyezni — trónjától megfosztatik.

19. 1594. *Gusztáv Adolf. (Lásd XI. 16.)
20. 1790. *Didot Ambroise Firmin, párisi nyomdász, a francia tud. akadémia tagja; †1876, II. 22.
20. 1874. Valenciában a nyomdászat Spanyolországban való meghonosításának négyszázados évfordulóját ünneplik.
21. 1766. *Czerny György, Karagjorgje (fekete György) név alatt, Szerbia fölszabadítója és a Karagjorgjevics család törzsatyja. Orozva meggyilkoltatott 1817, VII. 27.
22. 1875. †Kemény Zsigmond báró, magyar író és államférfiú; *1816. évben.
23. 1732. *Arkwright Richard, a szövőgépnek föltalálója; †1792, VIII. 3.
24. 1814. †Kelemen László, első magyar színigazgató; *1760. évben.
25. 1642. *Newton Izsák, angol csillagász; †1727 III. 20.
26. 1771. †Helvetius Claude Adrien, francia bölcsész; *1715. évben.
27. 1571. *Kepler János, német csillagász; †1630, XI. 15.
28. 1455. *Reuchlin János. (Lásd VI. 30.)
29. 1832. †Cotta János Frigyes, stuttgarti és augsburgi nyomdász, az augsburgi «Allgemeine Zeitung» megalapítója; *1764, IV. 27.
30. 1887. A lipcsei «Correspondent» című nyomdászszaklap főnnállásának 25. évét tölti be.
31. 1822. *Petöfi Sándor. (Más adatok szerint 1823, I. 1. éjfélt után 1 órakor.) † a segesvári csatában, 1849, VII. 31.

A MAGYAR KORONA ORSZÁGAINAK KÖNYVNYOMDÁI.

Az idén csupán a nyomdaczégek feltüntetésére szorítkozunk, és pedig azon okból, mert — mint tudva van — az anyaegylet önképző-osztálya f. é. deczember 1-én körülményes statisztikát fog fölvenni, s így nem akartuk mi is vidéki szaktársainkat hosszadalmas kérdő-ívekkel zaklatni. Az évközben alakult új czégeket magánértesítés és a szaklapok tudósításai szerint vettük föl; mindamellet lehetséges, hogy az adatok itt-ott még mindig hézagosak. A statisztikai fölvételt 1888 október hó 15-én rekesztettük be. A csupán taposó (úgynevezett amerikai) vagy à la minute sajtókkal dolgozó nyomdákat *-gal jelöltük meg. Számuk mindössze 45.

I. BUDAPEST FŐVÁROS.

I. KERÜLET (VÁR).

Magyar kir. Államnyomda.
Nándor-tér 1.

Egyetemi Nyomda. Iskola-
tér 3. *

II. KERÜLET (VÍZIVÁROS).

Bagó M. és Fia. Ponty-ú. 4.
Heisler J. Várkert-rakpart 1.
Müller Károly. Fő-útcza 20.

III. KERÜLET (Ó-BUDA).

Wimmer Márton. Serfőző-
útcza 10.

*

IV. KERÜLET (BELVÁROS).

Anglo-Nyomda. Gránátos-
útcza 20.

Athenæum, irod. és nyomdai
részv.-társ., Ferencziek t. 3.

Buschmann Ferencz,
Koronaherczeg-útcza 8.

Engelmann Mór,*
Kálvin-tér 2.

Franklin-Társulat, magyar
irodalmi intézet és könyv-
nyomda, Egyetem-útcza 4.

Fanda József, Váczi-útcza 20.

Fritz Á. és Társa, Újvilág-ú.

Gansel Zsigmond,* Sütő-ú. 6.

Hunyadi Mátyás irodalmi és
könyvnyomda-intézet,
Zöldfa-útcza 43.

Langer E. és Fia,*
Zsibárus-útcza 1.

Markovits Vilmos,*
Kristóf-tér 6.

Neuwald Illés,
Gránátos-útcza 8.

Országgyűl. Értesítő Nyom-
dája, Gránátos-útcza 16.

Pallas, irodalmi és nyomdai
részvénytársaság,
Kecskeméti-útcza 6.

Pardavy József,*
Gránátos-útcza 10.

Poldini Ede és Társa,
Hal-tér 5.

Rudnyánszky Antonia,
Papnövelde-útcza 8.

Schlesinger Ignác,
Rostély-útcza 3.

Schmidl Sándor,
Magyar-útcza 3.

Szent-István-Nyomda,
Újvilág-útcza 13.

Ullmann József,
Régi Pósta-útcza 4.

Várnai Fülöp,
Újvilág-útcza 25.

Weissenberg Ármin,
Múzeum-körút 21.

Wodianer F. és Fiai,
Sarkantyús-útcza 3.

*

V. KER. (LIPÓTVÁROS).

Bendiner A.,*
Arany János útcza 18.

Birkholz és Vayda,
Nádor-útcza 19.

Burián Mór, Váczi-körút 10.

Deutsch M.-féle Müintézet,
Bálvány-útcza 12.

Hornyánszky Victor,
Arany János útcza 1.

Hungaria Könyvnyomda és
kiadó-üzlet, Váczi-körút 34.

Kálmán M. és Társa,
Lipótv. templombazár 45.

Kaufmann József,
Mária Valéria útcza.

Kertész József,
Mária Valéria útcza 11.

Kollmann Fülöp,*
Arany János útcza 34.

Légrády Testvérek,
Nádor-útcza 7.

Löw Ede, Béla-útcza 1.

Pesti Könyvnyomda-Részv.-
Társaság, Hold-útcza 7.

A Pesti Lloyd-Társ. Könyv-
nyomdája, Dorottya-ú. 14.

Preszburg Frigyes,
Arany János útcza 14.

Quittner József,*
Váczi-körút 18.

Schlenker és Kovács,
Akadémia-útcza 7.

Weiszmann E.,*
Nádor-útcza 18.

VI. KER. (TERÉZVÁROS).

- Beck F., * Váczi-körút 1.
 Bielitz B., Király-útca 6.
 Brózsza Ottó, Váczi-körút 17.
 Löbl Dávid, Andrássy-út 19.
 Márkus S., Andrássy-út 12.
 Neumayer Ede, Ó-útca 2.
 Posner Károly Lajos és Fia,
 Csengery-útca 31.
 Rigler J. E., Rózsa-ú. 55.
 Ullmann N., * Teréz-körút 3.

★

VII. KER. (ERZSÉBETVÁROS).

- Deutsch J., Károly-körút 7.
 Fischer és Mika Betűöntőde
 Király-útca 83.
 Garai Mór, Károly-körút 3.
 Hunnia-Könyvnyomda,
 Tulajdonosok: Münz és
 Dick, Rombach-útca 1.

- Ihrlinger A. és Társai,
 Külső Dob-útca 33.
 Kunossy Vilmos,
 Károly-körút 19.
 Zeisler M., István-tér 17.

★

VIII. KER. (JÓZSEFVÁROS).

- Bartalits Imre,
 Eszterházy-útca 12.
 Jäger Ármin, Kerepesi-út 23.
 Rózsa Kálmán és Neje,
 Szentkirályi-útca 30.

★

IX. KER. (FERENCZVÁROS).

- Engelmann Testvérek,*
 Lónyay-útca 7.

★

X. KER. (KÖBÁNYA).

- Mazák János és Társa,
 Jászberényi-út 7401.

II. DUNA JOBB PARTJA.

BARANYAMEGYE.

Mohács.

Blandl János.

Pécs.

Engel Lajos.

Lyceumi Nyomda.

Bérlő: Feiler Mihály.

Ramazetter Károly.

(A nyomda zárva van.)

Taizs József.

Taizs Mihály.

★

ESZTERGOMMEGYE.

Esztergom.

Buzárovits Gusztáv.

Laiszky János.

Tábor Adolf.

★

FEHÉRMEGYE.

Bicske.

Lederer Ármin.

Székesfehérvár.

Singer Ede.*

Számmer Imre.

•Székesfehérvár és Vidéke.
Könyvnyomdája.

Vörösmarty-Könyvnyomda

★

GYÖRMEGYE.

Győr.

Fischer István és Fr.
Pannonia-Könyvnyomda.

Polgár Bertalan.

Surányi János.

Győr-Sziget.

Gross Gusztáv és Társa.

★

KOMÁROMMEGYE.

Komárom.

Grosz Sándor. (Csöd alatt.)

Merkl Alajos.

Ziegler Károly.

Tata.

Engländer Jakab.

Kopasz József Özvegye.

★

MOSONMEGYE.

Magyar-Óvár.

Czéh Sándor.

★

SOMOGYMEGYE.

Kaposvár.

Hagemann Károly.

Jancsovics Gyula.

Kéthelyi Miksa.

Szigetvár.

Schlesinger J.*

★

SOPRONMEGYE.

Csorna.

Neumann Samu.*

Kapuvár.

Buxbaum József.

Kismarton.

Dick Ede.

Sopron.

Breiner, E.*

Litfass Károly.

Romwarter K. és Fia.

Rónai Frigyes.

★

TOLNAMEGYE.

Bonyhád.

Özv. Fein Teréz.

Dunaföldvár.

Schwarz Manó.

Paks.

Rosenbaum Ignác.

Szegzárd.

Báter János.

Ujfalusy Lajos.

★

VASMEGYE.

Felső-Ör.

Schodisch Lajos.

Körmend.

Berger Jenő.*

Könyvnyomda-Részvény-
Társaság.

Köszeg.

Feigl Frigyes.

Muraszombat.

Grünbaum Márk.

Sárvár.

Jacoby Bálint.*

Szombathely.

Bertalanffy József.

Gabriel és Poszlavszky.

Seiler H. Özvegye.

VESZPRÉMMEGYE.

Pápa.

Goldberg Gyula.

Nobel Ármin.

Ref. Főiskolai Nyomda.

Schoszberger S. L.

Veszprém.

Krausz Ármin Fia.

Petőfi-Könyvnyomda.

Szt. István Könyvnyomda.

★

ZALAMEGYE.

B.-Füred.

Füredi Könyvnyomda.

Csáktornya.

Fischel Fülöp (n.-kanizsai
nyomdájának fiókja).

Keszthely.

Kardos Gábor.

Nagy-Kanizsa.

Fischel Fülöp.

Vajdits József.

Weiss L. és F.

Tapolcza.

Löwy B.*

Zala-Egerszeg.

Özv. Tahy Rozália.

III. DUNA BAL PARTJA.

ÁRVAMEGYE.

E megyében nincs nyomda.

★

BARSMEGYE.

Aranyos-Marót.

Részvénytárs. Nyomda.

Léva.

Nyitrai és Társa.

★

HONTMEGYE.

Ipolyság.

Neumann J.

Selmeczbánya.

Joerges Á. Özv. és Fia.

★

LIPTÓMEGYE.

Liptó-Szent-Miklós.

Steier Izidor.

Rózsahegy.

Kohn Adolf.

NÓGRÁDMEGYE.

Balassa-Gyarmat.

Kék László.

Losoncz.

Kármán, irodalmi és sajtó-
részvénytársaság.

Roth Simon.

Salgó-Tarján.

Friedler Ármin.

★

NYITRAMEGYE.

Érsekújvár.

Özv. Winter Zsigmondné.

Galgóc.

Sterner Adolf.

Holics.

Hostascha J.

Nagy-Tapolcsán.

Platzkó Gyula.

Nyitra.

Özv. Neugebauer Anna.

Reicheles Lipót.

Schempek és Huszár.

O-Széplak.

Nyitravölgyi Gazd. Egylet
Nyomdája.

Szakolcza.

Skarnitzl József Örökösei.

Vág-Ujhely.

Brück Samu.*

Horovitz Adolf.

★

POZSONYMEGYE.

Malaczka.

Wiesner Testvérek.

Nagy-Szombat.

Goldmann Miksa.*

Horovitz Adolf.

Özv. Winter Zsigmondné.

Pozsony.

Angermayer Károly.

Brég János.

Freistadt B. Utóda.*

Grünsfeld Lipót.*

Löwy és Alkalay.

Stampfel, Éder és Társa.

A «Westungar. Grenzbote»
Nyomdája.

Wigand C. F.

Szered.

Sternér Dávid.

★

TRENCSÉNMEGYE.

Nagy-Bittse.

Spiegel Samu.*

Trencsén.

Gansel Lipót.

Skarnitzl X. Fr.

★

TURÓCZMEGYE.

Turóc-Szent-Márton.

Nyomda-Részvény-Társ.

Magyar Nyomda.

★

ZÓLYOMMEGYE.

Besztercze-Bánya.

Machold Fülöp.

Singer Jakab.

Zólyom.

Kreisler József.

Nádossy G.

IV. DUNA ÉS TISZA KÖZE.

BÁCS-BODROGMEGYE.

Apatin.

Herzog Bertalan.

Baja.

Nánay Lajos.

Streintz és Eschenlohr.

Kula.

Berkovits Márk.

N.-Palánka.

Kristofek J.

Ó-Becse.

Löwy Lajos.

Ó-Kanizsa.

Sebők Lajos.

Szabadka.

Bittermann József.

Schlesinger Sándor.

Székely Simon.

Ujvidék.

Fuchs Ágoston.

Dr. Miletits Szvetozár.

Pajevic Arzén.

Dr. Pavlovits István.

Popovits Testvérek.

Zenta.

Bittermann Andor.

Klenóczky és Biró.

Schwartz Sándor.

Zombor.

Bittermann Nándor.

Muzsik Antal.

Obláth Károly.

★

CSONGRÁDMEGYE.

Csongrád.

Schwartz S. Fióknyomdája.

Hód-Mező-Vásárhely.

Hungaria-Nyomda.

Kánitser G.*

Lévai Fülöp.

Mindszent.

Diamant és Gaál.

Szeged.

Bába Sándor.

Endrényi Testvérek.

Engel Adolf.

Várnai Lipót

Szentes.

*Csongrádmegye» Nyomdája (jelenleg zárva).

Balázsovits Norbert.

Sima Ferencz.

★

HEVESMEGYE.

Eger.

Érseki Lyceumi Nyomda.

Kohn Dávid.

Gyöngyös.

Herzog Ernő Ármin.

Kohn L.

Kohn Mór.

★

JÁSZ-N.-KÚN-SZOLNOK M.

Jász-Apáti.

Gaál Vilmos.

Jászberény.

Brünauer Adolf.

Karczag.

Szödi S.

Kún-Szent-Márton.

Sima F. Fióknyomdája.

Mező-Túr.

Gyikó Károly.

Szolnok.

Bakos és Perényi.

Fuchs Lipót.

Hay Fülöp.

★

PEST-PILIS-SOLT-K.-KÚN M.

Czegléd.

Piros József és Társa.

Halas.

Práger Ferencz.

Kalocsa.

Holmeyer Ferencz.

Malatin Antal.

Kecskemét.

Pannonia-Nyomda.

Szilády László.

Tóth László.

Kis-Kún-Félegyháza.

Petőfi-Nyomda.

Kún-Szent-Miklós.

Cherrier János.

Nagy-Körös.

Ottinger Ede.

Újpest.

Kaczander és Fuchs.

Schwarz S.

Vác.

Mayer Sándor.

V. TISZA JOBB PARTJA.

ABAÚJ-TORNAMEGYE.

Kassa.

Alexi Ödön.*

Bernovits Gusztáv.

Kalafoni Náthán.*

Özv. Lippóczy Józsefné.*

Ries Lajos.

Werfer Károly.

★

BEREGMEGYE.

Beregszász.

Sallay Gyula.

Munkács.

Blayer Pinkász.

Kárpát Könyvnyomdája.

★

BORSODMEGYE.

Miskolcz.

Dullházy Sándor.

Forster Rezső.

Wesselényi Géza.

★

GÖMÖR ÉS KISHONT MEGYE.

Putnok.

Dr. Altmann Dávid.*

Rimaszombat.

Náray J. A.

Rábely Miklós.

Rozsnyó.

Kovács Mihály.

★

SÁROSMEGYE.

Bártfa.

Blayer M.*

Eperjes.

Kösch Árpád.

★

SZEPESMEGYE.

Igló.

Schmidt József.

Késmárk.

Sauter Pál.

Löcse.

Reisz M. József.

Werthmüller János és Fia.

Szepes-Váralja.

Püspöki Nyomda.

★

UNGMEGYE.

Ungvár.

Id. Fésüs József.

«Kelet» Könyvnyomdája.

Pollacsek Miksa.

★

ZEMPLÉNMEGYE.

Homonna.

Gáspár Soma.

Sárospatak.

Ev. Reformatus Főiskolai
Nyomda.

Sátor-Alja-Ujhely.

«Zemplén» Nyomdája.

Lövy Adolf.*

VI. TISZA BAL PARTJA.

BÉKÉSMEGYE.

Békés.

Povázsay László.

Csaba.

Povázsay Testvérek.

Zsilinszky Endre.

Gyoma.

Kner Izidor.

Gyula.

Dobay János.

Orosháza.

Magyar A. M.

Veres Lajos.

Szarvas.

Sámuel Adolf.*

Szikes Antal.

★

BIHARMEGYE.

Nagy-Szalonta.

Rosenzweig R.

Nagy-Várad.

Berger Sámuel.

Hügel Ottó.

Laszki Ármin.

Pauker Dániel.*

Rosenbaum V. Vilmos.

Sonnenfeld Simon.*

Székelyhid.

Ember Lajos.

★

HAJDUMEGYE.

Debreczen.

«Debreczeni Ellenőr»
Nyomdája.

Kutassi Imre.

Pongrácz Géza.*

Schwartz Máté.*

Városi Nyomda.

Hajdu-Böszörmény.

Szabó Ferencz.

★

MÁRAMAROSMEGYE.

Máramaros-Sziget.

Vider Mendel.

Részvény-Nyomda.

★

SZABOLCSMEGYE.

Kis-Várda.

Berger Ignác.

Nyiregvháza.

«Ébredjünk» Nyomdája.

Jóba Elek.

Piringer János.

«Szabolcsmegyei Közlöny»
Nyomdája.

SZATMÁRMEGYE.

Nagy-Bánya.

Molnár Mihály.

Nagy-Károly.

Ifj. Róth Károly.

Seper Kajetán.

Szatmár-Németi.

Molnár János.

Nagy Lajos.

"Szabad Sajtó" Nyomdája.

SZILÁGYMEGYE.

Szilágv-Somlyó.

Részvény-Nyomda.

Zilah.

Weiszberger Ármin.

Takáts Gyula és Társa.

★

UGOCSAMEGYE.

Nagy-Szöllös.

Székely Simon.

VII. TISZA ÉS MAROS SZÖGE.

ARADMEGYE.

Arad.

Bloch Henrik.*

Gyulai István.

Keppich Zsigmond.*

Muszkát Béla.

Réthy Lipót és Fia.

Román gör. kel. Egyház-
megye Nyomdája.

"Széchenyi" Irod. Intézet.

Ungerleider Albert.

Pécska.

Ruber István.*

★

CSANADMEGYE.

Makó.

Engel Adolf Fióknyomdája.

Gaál és Gömör.

Neumann József.

★

KRASSÓ-SZÖRÉNYMEGYE.

Karánsebes.

Orchoja Antal.

Román Püspöki Nyomda.

Lugos.

Traunfellner Károly.

Wenczely János és Fia.

Ó-Orsova.

Handl József.

Tillmann Jakab.

Oravicza.

Wunder Gyula Fiókja.

Resicza.

"Rumänische Revue"

Nyomdája.

Pocreanu S.

Wunder Rudolf.

★

TEMESMEGYE.

Buziás.

Ullmann F.

Csákovár.

Chudy Testvérek.

Detta.

Heldenwanger J.

Lippa.

Gercsek József.

Zach József.

Temesvár.

Csanádegyházm. Nyomda.
Délmagyarországi Szövet-
kezeti Nyomda.

Freund Gyula.

Magyar Testvérek.

A «Posaune» Nyomdája.

Steger Ernő.

Uhrmann Henrik.

Veres Samu.*

Steierlak.

Rose V.

Versecz.

Kirchner J. E. Özvegye.

Wettl és Veronits.

★

TORONTÁLMEGYE.

Mokrin.

Tóth Ferencz és Társa.

Nagy-Becskerek.

Grcsits J.

Pleitz Ferencz Pál Utódai.

Nagy-Kikinda.

Jokly Lipót.

Kiadói Nyomda.

Radak János.

Nagy-Szent-Miklós.

König Salamon.

Pancsova.

Beck Imre.

Jovanovits Testvérek.

Koszanics és Popovics.

Wittigschlager C. jun.

Perjámos.

Pirkmayer Alajos.

Zsombolya.

Kaufmann Ferencz.

VIII. ERDÉLYI MEGYÉK.

ALSÓ-FEHÉRMEGYE.

Balázsfalva.

G.kath. Egyházm. Nyomda.

Gyula-Fehérvár.

Politzer Lázár.

Püsp. Lyc. Könyvnyomda.

Sombory Nándor.*

Voltz H.

Nagy-Enyed.

Wokál János.

★

BESZTERCZE-NASZÓD M.

Besztercze,

Botschar Tivadar.

Naszód.

Concordia Részv.-Társ.

★

BRASSÓMEGYE.

Brassó.

Albrecht és Zillich.

Gött János és fia Henrik

Muresianu Aurél.

Theochar Alexi.

★

CSIKMEGYE.

Csik-Somlyó.

Ferenczrendi Nyomda.

Csikszereda.

György Jakab Márton.

Szabó Lajos.

Ditró.

Ditró és Szárhegy községek
Nyomdája.

★

FOGARASMEGYE.

Fogarás.

Thierfeld Lipót.

★

HÁROMSZÉKMEGYE.

Kézdi-Vásárhely.

Szabó Albert.

Sepsi-Szt-György.

Jókai-Nyomda.

★

HUNYADMEGYE.

Déva.

Hirsch Adolf.

Szászváros.

Fuhrmann Károly.

Kolossi V.*

★

KISKÜKÜLLŐMEGYE.

E megyében nincs nyomda.

★

KOLOZSMEGYE.

Kolozsvár.

Ajtai Kovács Albert.

Bakcsi R.*

Ev. Reformatus Főiskola
Nyomdája.

Franklin-Nyomda.

Gámán János Örökösei.

Lehmann és Baldi.*

Polcz Albert.*

R. Kath. Lyceum Nyom-
dája. (Jelenleg zárva.)

Stratzinger G.*

★

MAROS-TORDAMEGYE.

Maros-Vásárhely.

Ev. Reformatus Kollegium
Nyomdája.

R. Kath. Leányisk. Könyv-
nyomdája.

Szász-Régen.

Burghardt Rudolf.

★

NAGYKÜKÜLLŐMEGYE.

Medgyes.

Reissenberger G. A.

Segesvár.

Horeth Frigyes.

Jördens Testvérek.

★

SZEBENMEGYE.

Nagy-Szeben.

Closius Örököse.

Drotleff József.

Krafft Vilmos.

Reissenberger Adolf.

Részvény-Nyomda.

Román Püspöki Könyv-
nyomda.

Szász-Sebes.

Stegmann J.

Winkler Vilmos.

★

SZOLNOK-DOBOKAMEGYE.

Deés.

Demeter és Kiss.

Szamos-Ujvár.

Aurora-Nyomda.

Gör. kath. Egyházmegye

Nyomdája.

TORDA-ARANYOSMEGYE.

Torda.

Pollák Mór.

*

UDVARHELYMEGYE.

Székely-Udvarhely.

Becsek Dániel.

IX. MAGYAR TENGERPART.

Fiume.

Baratta P.

Jerouscheg G.

Karletzky Ferencz.

Stabilimento Tipolitografico Fiamano.

X. HORVÁT- ÉS SZLAVONORSZÁG.

Belovár.

Fleischmann I.

Brod.

Schulmann Ármin.

Buccari.

Desselbrunner R.

Diakovár.

Püspöki Nyomda.

Eszék.

Laubner Károly.

Pfeiffer Gyula

Gospic.

Zsupan J.

Kaproncza.

Konstincer K.

Károlyváros.

Hauptfeld Károly.

Prettner J. N.

Körös.

Neuberg Gusztáv.

Mitrovicza.

Trumic Milutin.

Trumic Konstantin.

Petrinja.

Pirnath A.

Ruma.

Wagner J.

Sziszek.

Fanto Adolf.

Új-Gradiska.

Schiebl Alajos.

Varasd.

Platzer J.

Stifler J. B.

Vinkovcze.

Trumic Konstantin.

Vukovár.

Jancik E.

Kiefer Ferencz.

Zágráb.

Albrecht C.

Ifj. Albrecht Károly
(kő- és könyvnyomda).

Fischer és Társa.

Granitz Ignác.

Grünhut G.

Hühn Gyula.

Narodne Novine Könyv-
nyomdája.

Részvénynyomda.

Scholz és Kralj.

Zengg.

Luster Henrik.

Múlt évi kimutatásunkban összesen 390 nyomda-
üzlet volt feltüntetve; jelenleg azok száma 410 (Hor-
vát- és Szlavonországgal 441). Buda-Pest 68 (múlt év-
ben 68) nyomdával bír; Duna jobb partja 65 (múlt
évben 62), Duna bal partja 43 (múlt évben 40), Duna
és Tisza köze 59 (múlt évben 60), Tisza jobb partja 30
(múlt évben 28), Tisza bal partja 40 (múlt évben 35),
Tisza és Maros szöge 51 (múlt évben 48), Erdély 50
(múlt évben 45) és Fiume 4 nyomdával bír. Fiumé-
ban és Horvát-Szlavonországban nincsen változás,
vagy ha van is, nincs tudomásom róla.

Végül még köszönetet mondok mindazon t. vidéki
szaktársaimnak, kik engem a jelen jegyzék össze-
állításában jóakarató támogatásukban részesítettek.

Firtinger Károly.

EGYESÜLETEK ÉS KÖRÖK.

Kölcsönösségben állók, melyek betegség, rokkantság, munkanélküliség esetén nyújtanak segílyt; elhalt tagok temetkezési költségeit fedezik, a hátramaradt özvegyeket és árvákat segélyezik, utazó tagoknak útiköltséget adnak s a közművelődést elősegítik.

MAGYARORSZÁGON.

Magyarországi Könyvnyomdászok és Betüöntők Egylete. Alakult: 1862-ben.

Hatásköre kiterjed egész Magyarországra, Fiume városával együtt (Horvát-, Szlavon- és Dalmátország kivételével).

Székhelye: Budapest, VIII. ker., Stáhly-utcza 1. sz.

Tisztviselői: Elnök lovag FALK ZSIGMOND, I. alelnök ZAKA LAJOS, II. FODOR ZSIGMOND, pénztárnok PETŐ LIPÓT, II. pénztárnok TSCHUTSCHEGG VINCZE, jegyzők KALMÁR LAJOS, RABETZ ISTVÁN, RUZICKA GYULA, számvivő STEINER ADOLF, öt ellenőrző bizottsági és harmincz választmányi tag.

Tagok létszáma 1888 jan. 1-én: 1287, ezekből 612 nős, 675 nőtlen.

Tagsági heti illeték, a főnökök által fizetett 10 krral együtt, 60 kr.; ebből esik 25 kr. a beteg-, 15 kr. a rokkant-, özvegy- és árva-, 10 kr. a munkanélküli, 10 kr. az önképző-osztályra.

Pénzforgalom 1887 végén, illetve 1888 január elsején: Áthozat 1887 elejéről 79,334 frt 07 kr., szaporulat 1887-ben 38,706 frt 03 kr.; összes bevétel 1887-ben 118,040 frt 10 kr.; kiadások összege 34,880 frt 82 kr. Az egylet összes vagyona 1888 január elsején 83,159 frt 28 krt tesz ki.

Aradi Könyvnyomdászok és Betüöntők Egylete.

Alakult: 1871-ben.

Hatásköre Aradmegyére és B.-Csaba városára terjed.

Székhelye: Arad, Templom-utcza 10. sz.

Tisztviselői: Elnök Roósz SOMA, alelnök SCHANNEN ÁRPÁD, pénztárnok és könyvtárnok LÖVEY NÁNDOR, jegyző VAGÁCS MIHÁLY, ellenőr HALOTA JÁNOS, és három választmányi tag.

Tagok létszáma: 1888 jan. elsején: 25, ezekből 11 nős, 14 nőtlen.

Tagsági heti illeték 60 kr., ebből esik 25 kr. a beteg-, 15 kr. a rokkant-, özvegy-, árva-, 10 kr. az útisegély-, 10 kr. az önképző-osztályra.

Pénzforgalom 1887 végén, 1888 január elsején: Áthozat 2305 frt 97 kr., szaporulat 538 frt 68 kr., összes bevétel 2844 frt 65 kr.; kiadások összege 565 frt 05 kr.; az egylet készpénz-vagyona 1888 január elsején 2279 frt 60 kr.

Az országos egyletbe olvadt: 1887 július 31-iki közgyűlési határozattal 1888 augusztus 8-án. Átadott 2049 frt 14 krt.

Brassói Nyomdászsegédek Segélyző-Egylete.

Alakult 1843-ben.

Hatásköre Brassó-, Fogaras-, Nagy-Küküllő- és Háromszék-megyékre terjed.

Székhelye: Brassó, Óváros-utcza 24. sz.

Tisztviselői: Elnök HASENMAYER FERENCZ, pénztárnok MERKEL JÁNOS, jegyző és ellenőr THIEL KÁROLY, négy választmányi tag.

Tagok létszáma 1888 jan. elsején: 22, ezekből 11 nős, 11 nőtlen.

Tagsági heti illeték 15 kr. a beteg- és haláleset, továbbá átutazók segélyalapjára.

Pénzforgalom 1887 végén, 1888 január elsején: Áthozat 1650 frt 03 kr., szaporulat 231 frt 07 kr., összes bevétel 1881 frt 10 kr.; a kiadások összege 51 frt 74 kr.; az egylet készpénz-vagyona 1888 január elsején 1829 frt 36 kr.

Az országos egyletbe olvadt: 1887 szeptember 24-iki közgyűlési határozattal 1888 január elsején. Átadott 1455 frt 06 krt.

Debreczeni Könyvnyomdászok és Betüöntők Egylete.

Alakult: 1872-ben.

Hatásköre Hajdú-, Máramaros-, Szabolcs-, Szatmár-, Ugocsa- és Jász-Nagy-Kún-Szolnokmegyékre terjed.

Székhelye: Debreczen, Kis-Czegléd-utcza 149. sz.

Tisztviselői: Elnök FRICS JÓZSEF, alelnök KENDERESSY LAJOS, pénztárnok TÖRÖK FERENCZ, jegyző VÁRAKOZÓ GYULA, ellenőr HOFFMANN SÁNDOR, választmányi tag LÁSZLÓ IMRE.

Tagok létszáma 1888 jan. elsején: 27, ezekből 10 nős, 17 nőtlen.

Tagsági havi illeték 90 kr., ebből 50 kr. a beteg- és 40 kr. az önképző-osztályra.

Pénzforgalom 1887 végén, 1888 január elsején: Áthozat 1856 frt 92 kr., szaporulat 257 frt 64 kr., összes bevétel 2114 frt 56 kr.; a kiadások összege 93 frt 78 kr.; az egylet készpénz-vagyona 1888 január elsején 2020 frt 78 kr.

Az országos egyletbe olvadt: 1887 július 3-iki közgyűlési határozattal 1888 január elsején. Átadott 1541 frt 35 krt; az önképző-osztály pénzét új önképző-egylet alapítására visszatartva,

Délmagyarországi Könyvnyomdászok Egylete.

Alakult: 1880-ban.

Hatásköre Temes-, Torontál-, Krassó-Szörénymegyékre és Újvidék városára terjed.

Székhelye: Temesvár, Belváros.

Tisztviselői: Elnök UHRMANN HENRIK, alelnök FRETA JÁNOS, pénztárnok KOSZMOVSKY ADOLF, jegyző GÁBRIEL JÓZSEF, ellenőr HOMA JÓZSEF, öt választmányi tag.

Tagok létszáma 1888 január elsején 88, ezekből 26 nő, 62 nőtlen.

Tagsági heti illeték 40 kr., ebből esik 25 kr. a beteg-, 10 kr. a rokkant-, özvegy-, árva-, és 5 kr. a munkanélküli osztályra; önképző osztályra 1888-ban alakult.

Pénzforgalom 1887 végén, 1888 január elsején: Áthozat 7443 frt 63 kr., szaporulat 2533 frt 57 kr., összes bevétel 9977 frt 20 kr. a kiadások összege 1126 frt 9 kr.; az egylet készpénz-vagyona 1888 január elsején 8851 frt 11 kr.

Az országos egyletbe olvadt: 1888-ban.

Magyarországi Könyvnyomdászok és Betüöntők Egyletének győri kerülete. Alakult 1888-ban.

Hatásköre Győr-, Mosony-, Sopron-, Vas-, Pozsony-, Nyitra-, Trencsén- és Turóczmegyékre terjed.

Székhelye: Győr, Kazinczy-utcza 18. sz.

Tisztviselői: elnök GAAR IVÁN, pénztárnok KRUMPEK SÁNDOR, ellenőr MAJOR ISTVÁN, jegyző FEKETE FERENCZ; két választmányi tag.

Tagok létszáma november 1-jén 27, ezekből 3 nő, 24 nőtlen.

Tagsági illeték heti 50 kr., ebből 25 kr. a beteg-, 15 kr. a rokkant-, özvegy- és árva-, 10 kr. a munkanélküli osztályra esik.

Pénztári készlet 1888 november 1-én 188 frt 75 kr.

Kassai Könyvnyomdászok Egylete. Alakult 1879-ben.

Hatásköre Abauj-Torna-, Árva-, Bereg-, Borsod-, Gömör-, Liptó-, Sáros-, Szepes-, Ung- és Zemplénmegyékre terjed.

Székhelye: Kassa, Fő-utcza 60. sz.

Tisztviselői: Elnök RÓSA VIKTOR, alelnök-ellenőr DÉVAI JÓZSEF, pénztárnok NAGY SÁNDOR, négy választmányi tag.

Tagok létszáma 1888 január elsején 52, ezekből 11 nő, 41 nőtlen.

Tagsági heti illeték a vidéken 30 kr., Kassán 35 kr., ebből esik 15 kr. a beteg-, 10 kr. a rokkant-, özvegy-, árva-, 5 kr. a munkanélküli (1889 július 1-jén lép életbe), 5 kr. az önképző-osztályra.

Pénzforgalom az 1887-iki egyleti évben: Áthozat 3678 frt 27 kr., szaporulat 429 frt 80 kr., összes bevétel 4108 frt 07 kr.; a kiadások összege 511 frt 55 kr.; az egylet készpénz-vagyona 1887 végén 3596 frt 52 kr.

Az országos egyletbe olvadt: 1887. évi június 15-iki közgyűlési határozattal 1888 január elsején. 1888 márczius 6-án 3300 frtot beküldött.

Kolozsvári Könyvnyomdászok Segélyző-Egylete.

Alakult 1861-ben.

Hatásköre Kolozs-, Alsó-Fehér-, Besztercze-Naszód-, Kis-Küküllő-, Maros-Torda, Szolnok-Doboka- és Torda-Aranyos megyékre terjed.

Székhelye: Kolozsvár, Bel-Közép-útcza 4. sz.

Tisztviselői: Elnök AJTAI K. ALBERT, alelnök PONGRÁCZ ANTAL, pénztárnok VOGEL KÁROLY, jegyző SZTUPJÁR ISTVÁN, ellenőr GOMBOS FERENCZ, nyolcz választmányi tag.

Tagok létszáma 1888 jan. elsején 55, ezekből 26 nős és 29 nőtlen.

Tagsági heti illeték 20 kr., ebből esik 10 kr. a beteg-, 5 kr. a rokkant-, özvegy-, árva-, 5 kr. a munkanélküli osztályra; önképző-egylet (Társas Kör) alakulóban van.

Pénzforgalom 1887 végén, 1888 január elsején: Áthozat 7403 frt 07 kr., szaporulat 985 frt 44 kr., összes bevétel 8388 frt 51 kr.; a kiadások összege 863 frt 79 kr.; az egylet készpénz-vagyona 1888 január elsején 7524 frt 72 kr.

Az országos egyletbe olvadt: 1887 augusztus 14-iki közgyűlési határozattal 1888 július 1-jén.

Nagy-Szebeni Könyvnyomdászok Egylete.

Alakult 1851-ben.

Hatásköre: Nagyszeben városára terjed.

Székhelye: Nagyszeben, Mészáros-útcza 45. sz.

Tisztviselői: Elnök BINDER LAJOS, alelnök WEBER VILMOS, pénztárnok CZINK GUSZTÁV, jegyző MARSCHALL J., öt választmányi tag.

Tagok létszáma 1888 január elsején 42, ezekből 24 nős, 18 nőtlen.

Tagsági heti illeték 30 kr., ebből esik 10 kr. a beteg-, 15 kr. a rokkant-, özvegy- és árva-, 5 kr. az úti-segély-osztályra.

Pénzforgalom 1887 végén, 1888 január elsején: áthozat 1955 frt 10 kr., szaporulat 664 frt 90 kr., összes bevétel 2620 frt; a kiadások összege 335 frt 98 kr.; az egylet készpénz-vagyona 1888 január elsején 2284 frt 02 kr.

Nagyváradai Könyvnyomdászok Segélyző-Egylete.

Alakult 1880-ban.

Hatásköre kizárólag Nagyvárad városára terjed.

Székhelye: Nagyvárad, Sas-útcza 40. sz.

Tisztviselői: Elnök HÜGEL OTTÓ, pénztárnok SZABÓ EMIL, jegyző és ellenőr VIDOSITS GYULA, két választmányi tag.

Tagok létszáma 1888 jan. elsején 15, ezekből 3 nős, 12 nőtlen.

Tagsági heti illeték 40 kr., ebből esik 20 kr. a beteg-, 15 kr. a rokkant-, özvegy-, árva-, 5 kr. a munkanélküli osztályra.

Pénzforgalom 1887 végén, 1888 január elsején: Áthozat 350 frt 93 kr., szaporulat 253 frt 74 kr., összes bevétel 604 frt 67 kr.; a kiadások összege 199 frt 60 kr.; az egylet készpénz-vagyona 1888 január elsején 405 frt 07 kr.

Az országos egyletbe olvadt 1888 novemberében.

Pécsi Könyvnyomdászok és Betüöntök Egylete.

Alakult 1869-ben.

Hatásköre Baranya-, Somogy-, Tolna- és Veszprém megyékre terjed.

Székhelye: Pécs, Király-utcza, hét-fejedelem.

Tisztviselői: Elnök TAIKS JÓZSEF, pénztárnok MAJOROVITS JÁNOS, ellenőr és jegyző PÁLFY GYULA, négy választmányi tag.

Tagok létszáma 1888 január elsején 30, ezekből 9 nős, 21 nőtlen.

Tagsági heti illeték 40 kr., ebből esik mind a négyféle osztályra 10—10 kr.

Pénzforgalom 1887 végén, 1888 január elsején: Áthozat 1783 frt 70 kr., szaporulat 1011 frt 85 kr., összes bevétel 2795 frt 55 kr.; a kiadások összege 758 frt 43 kr.; az egylet összes vagyona 1888 január elsején 2037 frt 12 kr.

Az országos egyletbe olvadt: 1888-ban.

Pozsonyi Könyvnyomdászok és Betüöntök Egylete.

Alakult 1887-ben.

Hatásköre Pozsony-, Nyitra-, Trencsén-, Turóc-, Sopron- és Mosonymegyékre terjed.

Székhelye: Pozsony, Ventúr-utcza 9. sz.

Tisztviselői: Elnök RAFFEL ÖDÖN, alelnök DIRMEIER KÁROLY, pénztárnok EICHLEITER NÁNDOR, jegyző KALTEISZ JÓZSEF, ellenőr LÖWY SÁMUEL, választmányi tagok ROHRBECK J., LUTZ K., MACHATS F.

Tagok létszáma 1888 jan. elsején 138, ezekből 56 nős, 82 nőtlen.

Tagsági heti illeték 40 kr., ebből esik 15 kr. a beteg-, 10 kr. a rokkant-, özvegy-, árva-, 7 kr. a munkanélküli és 8 kr. az önképző-osztályra.

Pénzforgalom 1887 végén, 1888 jan. elsején: Áthozat 11,539 frt 44 kr., szaporulat 3413 frt 06 kr., összes bevétel 14,952 frt 50 kr.; a kiadások összege 2015 frt 17 kr.; az egylet készpénz-maradványa 1888 január elsején 12,937 frt 33 kr.

Szeged Kerületi Könyvnyomdászok Egylete.

Alakult 1880-ban.

Hatásköre Bács-Bodrog- (Újvidék város kivételével), Békés-, Csanád-, Csongrád megyékre terjed.

Székhelye: Szeged, Hungaria-szálloda, II. em., 41. sz.

Tisztviselői: Elnök ENGEL ADOLF, pénztárnok SZILÁGYI KÁROLY, ellenőr JÁSZAY GYULA.

Tagok létszáma 1888 január elsején 29, ezekből 6 nős, 23 nőtlen.

Tagsági heti illeték 40 kr., ebből esik 13 kr. a beteg-, 10 kr. a rokkant-, özvegy-, árva-, 7 kr. az átutazó-, 10 kr. az önképző-osztályra.

Pénzforgalom 1887 végén, 1888 január elsején: Áthozat 2889 frt 81 kr., szaporulat 805 frt 21 kr., összes bevétel 3695 frt 02 kr.; a kiadások összege 604 frt 88 kr.; készpénz-maradvány 1888 január elsején 3090 frt 14 kr.

Az országos egyletbe olvadt: 1888 szeptember 29-én.

HORVÁT-SZLAVONORSZÁGBAN.

Hrvatsko Tipografičko Društvo u Zagrebu.

Alakult 1870-ben.

Hatásköre Horvát-Szlavonországra terjed.

Székhelye: Zágráb, Dolac-utcza 1. sz.

Tisztviselői: Elnök TOPOLŠČAK FERENCZ, alelnök PISKULIC ROKO, pénztárnok TÓTH JÓZSEF, jegyzők STROSSMAYER JÓZSEF és PERNER ISTVÁN, ellenőr PODOLŠAK IVÁN és három választmányi tag.

Tagok létszáma 1888 január elsején 92, ezek közül 52 nős, 40 nőtlen.

Tagsági heti illeték 60 kr., ebből esik 45 kr. a beteg-, átutazó-, halálesetben segélyező- és könyvtári-, 15 kr. a rokkant-, özvegy- és árva-szakosztályra.

Pénzforgalom 1887 végén, 1888 jan. elsején: Áthozat 11,310 frt 71 kr.; szaporulat 3180 frt, összes bevétel 14,490 frt 71 kr.; a kiadások összege 1898 frt 60 kr.; az egylet készpénz-vagyona 1888 január elsején 12,592 frt 11 kr.

AUSZTRIÁBAN.

Bécs (Elnöklő FABER HENRIK, VII., Zieglergasse 25): *Verein der Buchdrucker Nieder-Oesterreichs*. Kölcsönösséget gyakorol valamennyi segélyágban.

Brünn (FERDINAND SCHISCHAK, Zeile 16): *Verein der Buchdrucker und Schriftgiesser Mährens*. Kölcsönöségben áll velünk, mint a bécsi egylet.

Csernowitz (WILHELM KERÉKJARTO, Erzbischöfliche Druckerei): *Verein der Buchdrucker und Schriftgiesser der Bukowina*.

- Grác** (KARL POLHEIM, Druckerei Leykam, Stempelgasse): *Unterstützungsverein der Buchdrucker und Schriftgiesser in Steiermark.*
- Innsbruck** (JOSEF BICKEL, Vereinsbuchdruckerei): *Kronlandsverein für Buchdrucker und Schriftgiesser in Tirol und Vorarlberg.*
- Klagenfurt** (ERNST BRODNIG, Druckerei Ferd. v. Kleinmayr): *Verein der Buchdrucker, Lithographen und Steindrucker Kärntens.*
- Krakó** (J. GADOWSKI, Druckerei Anczič, Kanoniczaulica): *Towarzystwa drukarzy «Sila».*
- Laibach** (FRANZ SAKSER, Katholische Buchdruckerei): *Verein der Buchdrucker, Steindrucker und Lithographen Krains.*
- Lemberg** (Rynek 9): *Stowarzyszenie wzajemnej pomocy czlonkow sztuki drukarskiej.*
- Linz** (H. MICHEL, Buchdruckerei Feichtinger, Franz-Josefsplatz): *Verein der Buchdrucker und Schriftgiesser Ober-Oesterreichs.*
- Prága** (JOSEF LINHART, Smečka ulica 26): *Typografická Beseda.* Kiterjed egész Csehországgra.
- Salzburg** (LEONHARD ROEDEL, Druckerei Kiesel): *Buchdrucker-Unterstützungsverein.*
- Trieszt** (Via degli Artisti Nr. 5): *Società dei tipografi in Trieste.*
- Troppau** (KARL DLABACZEK, Salzgasse 31, I): *Oesterreichisch-schlesischer Kronlandsverein für Buch- und Steindruckergehilfen.*
- Zára** (GIOV. MAZZANTI, Vicolo del Teatro Vecchio): *Società tipografica Zaratina di mutuo soccorso.*

A KÜLFÖLDÖN.

- Belgium**: *Fédération typographique Belge.* Székhelye Brüsszel (Rue Jourdan 65). Nyolcz kerületre oszlik.
- Bulgária**: *Blgarsko Typografsko Družestvo.* Székhelye: Sofia (Államnyomda).
- Dánia**: *Typographiske Forening i Kjöbenhavn.* Székhelye: Koppenhága (Smedegade 3).
- *Dansk typografisk Forening.* Székhelye: Kolding (Jütland) «Kolding Folkeblad»-nyomda. 39 fiókkal.

- Franciaország:** *Fédération française des travailleurs du livre*. Székhelye: Páris, XV. Rue des Savoie. Kiterjed az egész országra.
- Luxemburg:** *Société typographique luxembourgeoise*. Székhelye: Luxemburg (Grande Rue 19).
- Németország:** *Unterstützungsverein Deutscher Buchdrucker*. Központi vezetősége: Berlin SW, Solmsstrasse 31. (DÖBLIN EMIL, elnök). Ez egylet egész Németországra kiterjed s 21 kerületi központja van, melyek ismét körülbelül 80 fiókra oszlanak.
- *Buchdrucker-Unterstützungsverein für Bayern*. Székhelye Nürnberg (Schlehengasse 10). 15 fiókja van.
- *Unterstützungsverein für Buchdrucker und Schriftgiesser in Elsass-Lothringen*. Székhelye: Strassburg (Jungferngasse 4). Négy fiókja van.
- Olaszország:** *Associazione fra gli opera tipografi italiani*. Fő székhelye: Milano (Vicolo San Vittore al Teatro 13). Kiterjed egész Olaszországra.
- Románia:** *Societate generala de ajutor reciproc a lucratorilor tipografi din Romania*. Székhelye Bukarestben. Fiókja Galatz- és Jassy-ban.
- Svájcz:** *Schweizerischer Typographenbund*. Fő vezetőségének székhelye Bern (Marktgasse 44). Kiterjed a német ajkú Svájcra.
- *Société federative des typographes de la Suisse romande*. Fő székhelye: Lausanne. Kiterjed a francia ajkú Svájcra.
- Svéd- és Norvégország:** *Norsk Centralforening for Bogtrykkere*. Fő székhelye: Christiania (Nordal Brunsgade 7, II). Tizenhat fiókja van.
- *Svenska Typografförbundet*. Székhelye: Stockholm (Lilla Nygatan 12^{1/2}). Huszonhét fiókja van.
- Szerbia:** *Družina tipografskih radnika u Srbiji*. Székhelye: Belgrád (Kastriotova-ulica 16).

SZAKTÁRSKÖRÖK.

Budapesti Könyvnyomdászok és Betüöntők Jótékonyági Köre. Alakult 1882-ben.

Czélja: Önhibájokon kívül nyomorba vagy szükségbe jutott szaktársakat, avagy esetleg ezek özvegyeit és árváit segíyezni. Megkeresések a kérvény-bírálokhoz intézendők.

Székhelye: Budapest, VIII. ker., Stáhly-útca 1. sz.

Tisztviselői: Elnök CONCHA KÁROLY, alelnök SCHMIDL SÁNDOR, pénztárnok STEINER ADOLF, ellenőr FODOR ZSIGMOND, kérvény-bírálok AIGNER JÓZSEF ÉS ZAKA LAJOS, tíz választmányi tag.

Tagok létszáma 901.

Tagsági heti illeték tetszés szerint, de legkevesebb 1 kr.

Pénzforgalom 1887 végén: Áthozat 570 frt 06 kr., szaporulat 772 frt 57 kr., összes bevétel 1342 frt 63 kr.; a kiadások összege 807 frt 08 kr.; pénzkészlet 1888 január elsején 535 frt 55 kr.

Budapesti Könyvnyomdászok Társas Köre.

Alakult 1882-ben.

Czélja: Tömöríteni s fejleszteni a magyar szakerőket. A fővárosi szaktársak között a magyar szellemet fejleszteni. Elősegíteni és védeni a magyar nyomdászok érdekét.

Székhelye: Budapest, VIII. ker., Stáhly-útca 1. sz.

Tisztviselői: elnöklő KLEINMANN FRIGYES, titkár LÁNG J. L., pénztárnok SZABÓ DEZSŐ, ellenőr GELBERGER MIHÁLY, tizenöt választmányi tag.

Tagok létszáma 175.

Tagsági heti illeték 5 kr.

Pénzforgalom 1888 ápril 30-án: Áthozat 466 frt 88 kr., szaporulat 483 frt 91 kr., összes bevétel 950 frt 79 kr.; a kiadások összege 439 frt 89 kr.; készpénz-vagyon 1888 május elsején 510 frt 90 kr.

Budapesti Gépmesterek és Nyomók Köre.

Alakult 1883-ban.

Czélja: Tagjait szakbelileg foglalkoztatni; a munkanélkülieknek munkát közvetíteni; a rokkantakat segélyezni.

Székhelye: Budapest, VII. ker., Kazinczy-útca 53. sz. (Löhner-tvendéglő).

Tisztviselői: Elnök KRAUSE JÓZSEF, alelnök HELL FERENCZ, pénztárnok CSELESNIK JÁNOS (ki egyúttal a munkanélkülieknek conditiót közvetít), jegyző KOCH JÓZSEF, ellenőrök WACHTLER K. és STERN F., hat választmányi tag.

Tagok létszáma: 75, ezekből 38 nős, 37 nőtlen.

Tagsági heti illeték 10 kr., ebből esik 6 kr. a rokkant-, 2 kr. a munkanélküli-, 2 kr. az önképző-alapra.

Pénzforgalom 1887 végén, 1888 január elsején: áthozat 1209 frt 02 kr., szaporulat 406 frt 20 kr., összes bevétel 1615 frt 22 kr.; a kiadások összege 135 frt 23 kr.; a Kör készpénz-vagyon 1479 frt 99 kr.

Budapesti Hírlapszedők Köre. Alakult 1884-ben.

Czélja: A hírlapszedők érdekeinek előmozdítása s azok segélyezése huzamos betegség vagy munkanélküliség esetében.

Székhelye: Budapest, VII. ker., Kazinczy-útca 53. sz. (Löhnert-vendéglő).

Tisztviselői: Elnök SITTE JÓZSEF, alelnökök LIPP KÁROLY, MELISZER ERNŐ, pénztárnok CSORDA FERENCZ, jegyzők WEISZ ZSIGMOND, KORNER IZIDOR, ellenőr SZÉNÁSSY JÓZSEF, tiz választmányi tag.

Tagok létszáma: 124.

Tagsági heti illeték 10 kr.

Pénzforgalom 1887-ben: Bevétel 1256 frt 95 kr., kiadás 685 frt 87 kr., a Kör vagyona 1888 január elsején 621 frt 08 kr.

Budapesti Betüöntő-Kör. Alakult 1882-ben.

Czélja: Tagjait szakbelileg foglalkoztatni; átutazó, munkanélküli tagjait segíyezni, elhalt tagjai temetkezési költségeihez járulni.

Székhelye: Budapest, Kerepesi-út 29. sz. (Walasek-vendéglő).

Tisztviselői: Elnök SELTENREICH ANTAL, pénztárnok HERZFELD MÓR, jegyző és ellenőr FISCHER ANTAL, 3 választmányi tag.

Tagok létszáma: 36.

Tagsági heti illeték: 5 kr.

Pénzforgalom 1887-ben 117 frt 6 kr.

Budapesti Könyvnyomdászok és Betüöntők Hiteleszövetkezete. Alakult 1886-ban.

Czélja: Olcsó kölcsönök nyújtása által tagjai helyzetén segíteni.

Székhelye: Budapest, VIII. kerület, Stáhly-útca 1. sz.

Tisztviselői: Igazgatósági elnök lovag FALK ZSIGMOND, alelnök PETŐ LIPÓT, pénztárnok GAWEL GYULA, jegyző GRÓCZ ERNŐ, titkár-könyvelő BALÁZS ZSIGMOND, igazgatósági tagok: AIGNER JÓZSEF, DOBES IGNÁCZ, FELDMANN I. PÁL, FODOR ZSIGMOND, GYÖNGYÖSI SÁNDOR. Felügyelő-bizottság: GELBERGER MIHÁLY, MESZL GUSZTÁV, NEUHÄUSLER VILMOS, SCHALLINGER DÁVID, TSCHUTSCHEGG VINCZE.

Tagok létszáma 1888 szeptember 30-án: 675 tag, 21,162 frt 40 kr. törzsbetéttel.

Pénzforgalom a második évi működésben: Bevétel 84,600 frt 75 kr., kiadás 83,775 frt 96 kr., vagyon 22,998 frt 30 kr., osztalék minden öt forintos részvényre 25 kr.

Magyarországi Könyvnyomdászok és Betüöntők Egyletének «Ébredés» Dalköre. Alakult 1886-ban.

Czélja: A hang művelése, kiképzés a karékben; mulatságok rendezése által a szaktársak társas életének nemesbitése és fejlesztése.

Székhelye: Budapest, VIII. kerület, Stáhly-útca 1. sz.

Tisztviselői: Elnök KATITS ANTAL, alelnök SCHWANDTNER LAJOS, pénztárnok CSATÓ ZSIGMOND, jegyző VÖRÖSCSÁKY L.,

ellenőr SCHMIDT ISTVÁN, karmester SELLEI GYULA, leltárnok AIGNER JÓZSEF.

Tagok létszáma 1888 szept. elsején: 215 pártoló, 65 működő.

Tagsági heti illeték 5 kr.

Pénzforgalom 1887 szeptember elsejétől 1888 augusztus 31-éig:

Áthozat 192 frt 28 kr., szaporulat 1362 frt 81 kr., összes bevétel 1555 frt 09 kr.; a kiadások összege 1357 frt 47 kr.; a Dalkör készpénz-vagyona 1888 augusztus 31-én 197 frt 62 kr.

Budapesti Dalkör «Typographia». Alakult 1871-ben.

Czélja: A szaktársak közti érintkezést kedélyessé tenni és az együvé tartozás eszméjét szilárdítani.

Székhelye: Budapest, II. kerület, Medve-útcza 6. sz.

Tisztviselői: Elnök GALATEO BÉLA, pénztárnok HERCSEK JÁNOS, leltárnok LIGETI JÓZSEF, jegyző UNGER GYULA, ellenőr HALMOS LIPÓT, karmester BURGHARD I.

Tagok létszáma: 71 pártoló, 27 működő, azonkívül egy 12 személyből álló zenekar.

Tagsági heti illeték 10 kr.

Pénzforgalom 1887-ben: Bevétel 1160 frt 58 kr., kiadás 840 frt 85 kr.; pénztári álladék 1888-ra 1 frt 65 kr., egy 110 frtos Tisza-szegedi sorsjegy, 208 frt 8 krnyi utazó-alap, összes pénzvagyona tehát 319 frt 73 kr.

Győri Könyvnyomdászok Társas Köre.

Alakult 1885-ben.

Czélja: Kollegiális társulást létesíteni, ápolni és szakszerű önművelődésre alkalmat szolgáltatni.

Székhelye: Győr, Kazinczy-útcza 18. sz.

Tisztviselői: Elnök GAAR IVÁN, pénztárnok KRUMPEK SÁNDOR, titkár FEKETE FERENCZ, könyvtárnok NÉMET KÁLMÁN, négy választmányi tag.

Tagok létszáma 18.

Tagsági havi illeték 20 kr.

Pénzforgalom. A Kör vagyona 1888 november 1-jén 30 frt 03 kr. készpénz és 215 frt ingó.

Az országos egylet eszméje a lefolyt 1887/88-diki egyleti évben nyert megvalósulást. A vidéki egyletek, a pozsonyit és nagyszebenit kivéve, mind megszűntek s összes vagyonukkal az országos egyletbe léptek, a két nem csatlakozott egylet helyébe Győrben alapítottak új vidéki bizottságot, mely a pozsonyi kerület megyéit

képviseli, míg a nagyszebeniét a kolozsvári és brassói osztották meg. Az 1888-dik évben majd mindegyik kerületben az országos egylet alapszabályai és a vidékre vonatkozó szabályzat szerint jártak el. Csak egyet nem valósítottak az országos egylet alapításánál kitűzött intenciókból, és ez az *önképző-osztálynak a vidékre is kötelező létesítése*. — A szaktárs-körökben az év leforgásán lényeges esemény egyedül az, hogy az országos egylet terén és szakmánkban egyebüttl előforduló visszasságok ellensúlyozására «Százás bizottság» alakult, mely «Legyen Világosság!» czímen havonkint kétszer megjelenő pártatlan irányú lapot ad ki.

Az összes magyarországi kölcsönös egyleteknek 1888 január elsején 1837 tagjuk volt, kik közül 808 nős, 1029 nőtlen, pénzvagyonuk ugyanekkor 130,203 frt 80 krt tett ki; mi összehasonlítva az előző évi 1626 taggal, kik közül 747 nős és 879 nőtlen volt, míg a pénzvagyon 119,977 frt 02 krt tett ki, a szaporulat 211 azaz 61 nős és 150 nőtlen taggal 10,226 frt 77 krt tesz ki.

Ha még meggondoljuk, hogy a különböző körök mennyire szétforgácsolják az amúgy is kevés önzetlen munkájú szaktársakat, nem lehet forróbb óhajunk, mint hogy az országos egylet czélszerű alakulása mellett az összes fővárosi és vidéki körök és önképző-osztályok szellemi és anyagi vagyonukkal az összesség országos egyletét gyarapítsanak.

Végül köszönet mindazoknak, kik e statisztikai munkálatnál segítségemre voltak!

Láng J. L.

SZEDŐ-ÁRSZABÁLY ÉS MUNKAREND.

Érvényes 1886 január 1-jétől.

1. *A számítás módja.* A számítás azon betűnem közönséges *n* betűje szerint történik, melyből egy mű vagy más nyomtatvány szedendő és irányadó a betűnem időnkinti teste. — Ha valamely betűnemben az *n*-ek vastagabbak egy félnégyzetnél (Halbgevierte), úgy az utóbbiak szerint számíttatik. — Ha a sor kitöltésére egy hiányjel, vagy más gyöngébb jel szükségessé válnék, az *n*-nek számíttatik. — Az ár megszabása, törtek kerülése végett, tizedrendszer szerint történik.

2. *Térző (Durchschuss).* Minden darab térző egy *n*-nek számíttatik.

3. *Lapczím (Columnentitel).* Élő lapcímelek zársorral együtt három, holtak zársorral együtt két sornak számíttatnak.

4. *Síma szedés.* Síma szedésnél következő meghatározások állanak:

<i>a)</i> Antiqua (magyar és német) 1000 <i>n</i>	
Garmond, Bourgeois, Petit	22 kr.
Colonell és Cicero	23 "
Nonpareille, és Mitteltől fölfelé	26 "
Perl	27 "

b) Idegen nyelvek: Német nyelvű szedésért, ha *fraktur*-ból van szedve, 2 krral több számíttatik.

c) Latin, román, olasz, francia, szerb, orosz, horvát és tót (*fraktur* vagy *antiqua*) nyelveknél 1000 *n*-ért 2 krral több; egyházi czirill és görög alá nem vágott 1000 *n* 7 krral, alá vágott 9 krral több, héber síma szedés 4 krral, pontozott 8 és troppszedés 12 krral magasabban számíttatik. — A héber szedés számítása «Nun», pontozásoknál pedig «Passach» szerint történik.

5. *Kevert szedés.* Egyszeres kevert szedésnek tekintendő az, ha egy másik betűnem fordul elő; kétszeres kevertnek az, ha egy harmadik; háromszorosnak az, ha egy negyedik betűnem szét-

szórva az ív harminczkettedrészét foglalja el és ilyenkor emelkedik a rendes ár 1000 n után egyszeres kevert szedésnél 1 krral, kétszeres kevert szedésnél pedig 2 krral és háromszoros kevertnél 3 krral. — Új betűnemnek tekintetik itt a ritkított szedés is. Ha pedig az elősorolt betűnemek szétszórva az ív 16-od részét foglalják el, a főtebb megszabott kárpótlás ára kétszereztetik. — Minden más nyelvnek szétszórt előfordulása az ív 32-ed részének betöltésénél külön betűnem-keverésnek tekintetik és a főtebbi arányban magasabban számítatik. — Ha valamely műben idegen nyelv folytatólag fordul elő, úgy ennek számítása ezen árszabály határozatainak 4. pontja szerint történik. — Ha a szedés kisebb betűfajjal (tehát alárakott) van keverve, úgy az illető sorok kétszeresen számítatnak. — *Pakét* szedésnél az idegen betűfajból vagy ritkítva szedett szavak sorokká adandók össze és kétszeresen számítandók. Czímek szintén kétszeresen számítandók, még akkor is, ha állottak.

6. *Tiszta számos vagy ritkított szedés*, úgy mint számos szedés rövidítésekkel kétszeresen, számokkal vagy rövidítésekkel kevert szedés, nevek másfélszer számítatik, részben ritkított szedés kevertnek (5. pont) tekintetik. A sor kikergetése vagy behozásáért egy sorral több számítatik.

7. *Jegyzetek*. Valamely műben előforduló minden kisebb betűnem annak árszabása szerint külön számítandó. A választó-vonalak a jegyzethez tartoznak.

8. *Mathematikai szedés*. Előforduló mathematikai szedésnél egyszerű példák másfélszer, nehezek kétszeresen számítandók, Különösen nehezeknél megfelelő kárpótlás fizettetik.

9. *Táblázatos szedés*, vonalakkal vagy a nélkül, kétszeresen számítandó.

10. *Keskeny alak*, mely egy sorban 30—25 n -et tartalmaz, 2 krral, 24—20 n -es 3 krral és 20 n alatt 5 krral 1000 n -ként magasabban számítandó.

Betűszéljegyzetek (Marginalien) a szedés szélességéhez csatolandók. *Számszéljegyzeteknél* pedig megfelelő kárpótlás fizetendő.

11. *Tördelési járulék*. Ha egy műnél több mint két szedő foglalkoztatik, akkor 1000 n -nél 2 kr. a tördelésért fizettetik. Műveknél, melyek tördelése jegyzetek, fametszvények stb. által nehezítettik, különös kárpótlás fizetendő. Ugyane határozatok folyóiratok tördelésénél is alkalmazandók.

12. *Javítások*. A szedő köteles egy házi javítást és egy sajtó-reviziót lelkiismeretesen végezni. Javítások, melyekért a szedő nem okozható, ú. m. szerző- vagy sajtó-reviziók végzéseért, óránként 22 kr. fizettetik; ugyanez áll fordított betűkre nézve is. — *Pakét-szedők* csak a házi javítást tartoznak végezni.

13. *Nem foglalkoztatás* esetében, úgymint ha várni kell kézíratra, betűre stb., mely idő alatt a szedő takarításra használható, óránként 22 kr. fizetendő. — *Nehezen olvashato, czeruzával* írott vagy rendben nem levő kézirat kárpótlásáulaz ezen kéziratokból szedett szedés 1000 *n* után 2 krral magasabban lesz számítva.

14. *Föltisztogatás.* A munka befejezte után a szedő nem tartozik azt föltisztogatni. Valamely munka berendezése alkalmával a szedőnek a szükséges anyag, úgymint: stégek, négyzetek, térszökök, deszkák stb. kiszolgáltatandó, ellenkező esetben a tisztogatás ideje neki óránként 22 krral kárpótoltatik. — Ha egy mű berendezésénél a szedőnek oly osztani való nyújtatik, melyet szedéséhez teljesen nem használhat, hanem részben összeállítani, vagy a szekrényből egyes betűt kiraknia kell, pl. más nyelven, úgy ezért a föltisztogatásért megillető ár fele része által kárpótlendő.

15. *Szekrényváltogatás.* Azon esetben, ha a szedő ugyanegy szekrényből vagy ugyanegy munkánál két forintot keresni nem képes, úgy annak 30 krnyi kárpótlás jár.

16. *Előny* (Speck). A mű czime, előszava és tartalma a szedőtől el nem vonathatik, Tömképek, fametszvények, költemények, vákátok stb.-ért levonás nem történik. — Rovat- és czímsorok kétszeresen számítandók és a szedőtől el nem vonhatók.

17. *Hangjegyszedés* szabad egyezkedésre hagyatik.

HÍRLAPSZEDŐ-ÁRSZABÁLY

1. *A szedés ára.* A szedés ára magyar 25, német (fraktur) lapoknál 27 kr. 1000 *n* után.

2. *a)* Tőzsdei és kereskedelmi táviratok, ha mutáltatnak, egyszeresen, új szedésnél vagy tördelésnél másfélszer számítatnak. *b)* Vasúti és bank-kimutatások mutálásnál egyszerüen, új szedésnél kétszeresen. Tabelláris szedés újságoknál egyáltalán kétszeresen számítandó. Különösen nehéz vagy vonalakkal ellátott táblázatos szedés külön kárpótlendő. Nonpareille-fejek kétszeresen számítatnak. *c)* Leszámítolási árfolyamok és összehasonlító árfolyam-táblázatok, ha kéthasábos és mutáltatik: egyszerüen, ha több hasábos, ép úgy, mint tőzsdei táblázatok is, másfélszer számítatnak. *d)* A kis tőzsde egyszerüen, ha szétemeltetik és többek által mutáltatik, másfélszer, külföldi tőzsdék másfélszer számítatnak. *e)* Időjárás táblázatok másfélszer számítandók. *f)* Változások a hadseregben vagy kivonatok a hivatalos lapból, ha rövidítések fordulnak elő, másfélszer. *g)* Tiszta számszedés, sor- és nyerőszámmal vagy a nélkül, kétszeresen. *h)* Folytatólagos ritkított vagy név-szedések kétszeresen számítatnak. Ama sorok, melyek több mint felényire vannak ritkítva, szintén kétszeresen.

i) Idegenek névsora, színházi műsorok, tőzsdei és városi jelentések számozott része, számadási kimutatások, hitelegyletek fizetéképtelenségi kimutatásai, templomi zene, rövidített szavakkal szedett sport, név-szedés, naptár (napi rend), irodalmi vagy más tartalom-kimutatások másfélszer; folytatólagos kövér írás másfélszer, idegen nyelv kétszeresen. *k)* Olyan sorok, a melyekben cursivból vagy más fajta írásból fordulnak elő szavak, kétszeresen számíttatnak, ép úgy a távíratok kezdősorai. *l)* Rovatok új szedésnél vagy mutálásnál kétszeresen, állók egyszeresen; zárvonalak egy sornak számíttatnak. *m)* Oly lapok, melyeknél a sorokban előforduló dölt, félkövér és ritkított vezérszavak nem számíttatnak kétszeresen, két *kvajczárral* magasabban számolandók.

3. *Sorkihajtás.* A sorkihajtásért egy sorral több számíttatik.

4. *Javítások.* Korrektura-változásokért az elmulasztott idő kárpótolandó.

5. *Várók.* Rendes várók 50 kr. kárpótlást kapnak.

6. Előforduló vásár- és ünnepnap munkakárpótlásáért a szedés duplán számíttatik és a rendes határozatok lapszedésnél mérvadóak.

ÁLTALÁNOS SZABÁLYOK.

1. A munka-idő kilencz órai.

2. Minden, a fönnebbi árszabályban különösen nem említett munkák díjazása szabad egyezkedésre hagyatik.

3. A bizonyos pénz minimuma hetenkint 10 forint, újonnan föl szabadultaknál 8 forint.

4. *Külön órák.* A kitűzött időnél tovább tartó munkánál a számoló szedőnek keresetén kívül az éjféltől előtti, valamint ünnep- vagy vasárnap délelőtti órák 12 krral, az éjféltől utáni, valamint vasár- vagy ünnepnap délutáni órák 18 krral kárpótlandók. — Bizonyos pénzben levő szedőnek heti keresetének minden forintja után az éjféltől előtti, valamint vasár- vagy ünnepnap délelőtti óráért 2¹/₂ kr., éjféltől utáni, valamint vasárnap vagy ünnepnap délutáni óráért pedig 3 krnyi kárpótlás fizettetik.

5. A kölcsönös fölmondási idő 14 nap. A fölmondás csak szombaton történhetik; ha a szombat ünnep, akkor az előtte való nap érvényes a fölmondásra. A fölmondás más eseteire nézve az ipartörvény intézkedései mérvadóak.

6. Ez árszabály és munkarend az ipartörvény 113. §-a értelmében az illető kerületi elöljáróságokkal, mint elsőfokú iparhatóságokkal is láttamozandó.

Esetleges észrevételek a „Typographia” szerkesztőségéhez intézendők.

PÓSTA ÉS TÁVIRDAI SZABÁLYOK.

Oly küldemények, melyekről vevény állítatik ki, a pósta- vagy távirda-hivatalnál adandók föl; egyszerű küldemények (nyomtatványok is) a levélszekrénybe dobhatók.

A *czímzést* úgy a póstaküldeményeken, mint a táviratokon, tisztán és olvashatóan kell kiírni. Nagyob városoknál az útca és házszám is kiírandó.

Póstai küldemények bérmentetlenül is adhatók föl, de ez esetben a rendes szállítási díjon kívül *külön pótlék* is szedetik; a midőn is közönséges leveleknél a címzett a porto kétszeresét fizeti. Bérmentetlen levelet senki sem köteles elfogadni.

A pósta- és távirdai *díjak* lerovása franko (bérmentesítési) jegyekben eszközlendő. E célra a forgalomban levő 1, 2, 3, 5, 8, 10, 12, 15, 20, 24, 30, 50 kros, 1 és 3 frtos franko-jegyek használandók, melyeket a föladás előtt kell a küldeményekre, illetve szállító levélre vagy táviratra fölragasztani. Ha a díj a 10 frtot meghaladja, akkor az készpénzben fizetendő. A franko-jegyek minden pósta- és távirda-hivatalnál és jegyárusnál (tőzsdékben) kaphatók.

Ajánlva levelező lapokat, leveleket, nyomtatványokat, árúmintákat és csomagokat is lehet föl-

adni; miről a föladó a föladást igazoló vevényt kap. Az ajánlott küldemény elveszése esetén a kincstár a föladónak vagy annak meghatalmazottjának, ha a küldemény a föladástól 6 hónap alatt reklamáltatik, 20 frt kárpótlást fizet. — Ajánlott küldeményekben küldött értékpapírokért és pénzért a posta részéről felelősség nem vállaltatik. — Ajánlási díj a rendes illetéken fölül: helyben 5 kr., egyéb helyekre 10 kr. Ha az ajánlott tárgy kézbesítése iránt a föladónak kételye van, tudakozványt (reklamáczió) indíthat, mely bármely póstahivatalnál, a föladó-vevény fölmutatása mellett, eszközölhető; külön díja 10 kr. Ha az illető tárgy térti vevény mellett adatott föl és ez nem érkezett vissza, a reklamáczió díjmentes. Megszűnik e díjmentesség, ha a reklamáczió nem a föladó póstahivatalnál emeltetik. Az ajánlott küldeményre a cím alá balra az «ajánlott» szót oda kell írni.

Express küldemények. Ha valaki azt akarja, hogy küldeménye a rendeltetési helyre való érkezés után azonnal kézbesíttessék, külön díjat fizet; a küldemény címlapjára, hogy figyelembe tünjék, az «*express*» szó irandó. Az *express*-küldemény kézbesítési díja a póstahivatal székhelyén belül 15 kr., azon kívül $7\frac{1}{2}$ klm.-ig 50 kr., távolabb minden $7\frac{1}{2}$ klm.-től vagy ennek részétől, újabbi 50 kr.

Térti vevényt is — mely a kézbesítés megtörténtét tudatja — kaphat a föladó, ha a küldemény ajánlva adatott föl. A térti vevény díja helybeli küldeményeknél 5 kr., máshová szólóknál 10 kr.

Közönséges levelek az osztrák-magyar monarchia területén 20 grammig egyszerű (5 kr.), azonfölül 250 grammig kettős (10 kr.) porto alá esnek. Ennél

súlyosabb küldemények csak mint csomagok adhatók föl. Rövid közlésekre czélszerűen használhatók a *levelező lapok*; közönséges levelező lap 2 kr.; zárt levelező lap helyi használatra 3 kr., egyéb helyekre 5 kr.; válaszos levelező lap 4 kr.

Nyomtatványok (hírlapok, füzetek, kefelevonatok a hozzátartozó kézirattal, árjegyzékek stb.) kereszt-kötés vagy le nem zárt borítékban küldhetők. A küldemény legfőllebb 1 kgr. súlyú és legfőllebb 45 cm. kiterjedésű (vékony tekercs alakú 70 cm. hosszú is) lehet. A nyomtatványokat a földadásnál bérmentesíteni kell s szállítási díjuk a következő: 50 gr. súlyig 2 kr., 50—250-ig 5 kr., 250—500-ig 10 kr., 500—1000-ig 15 kr.

Árúminták vagy mustrák a póstán mérsékelt dí mellett szállítatnak, ha árúértékük nincs és levelezésszerű közleményt nem tartalmaznak. Árakat, súlyt, mértéket és a készletet lehet közölni. Az árú-minta, hogy tartalma megsejmelhető legyen, nyitott borítékban, zacskóban vagy dobozban adandó föl. A küldemény súlya legföljebb 250 gr. lehet. Szállítási díj 5 kr.; a bérmentesítés kötelező.

Nyomtatvány és árú-minta egybecsomagolva is föl-adható; az ily küldemények súlyhatár és díjra nézve úgy tekintetnek, mintha árú-minták lennének.

A pénzküldésnek legczélszerűbb és legolcsóbb módja a *pósta-utalvány*; adó- és állami illetékek lefizetését is lehet ily módon eszközölni. Pénz-utalványozásra rózsaszínű (2 db 1 kr.), adó lefizetésére sárga színű (darabja 1 kr.), illeték lefizetésére szürke színű (darabja 1 kr.) űrlap használandó. Az utalványozandó összeget a földadó póstahivatalnál kell lefizetni. Egy utalvánnyal legföljebb 500 frt utalványozható. Az utalványok bérmentesítendőek, s a díjak

a következők : 5 frtig 5 kr., 5—50-ig 10 kr., 50—150-ig 20 kr., 150—300-ig 30 kr., 300—500-ig 50 kr. Az utalványozó a kifizetésről értesítést is nyerhet; díja 10 kr. A hol állami távirda-hivatal van, távirda útján is lehet pénzt utalványozni, mely alkalommal a távir dai díj is megfizetendő és ha a cím nem «poste restante» szól, az express kézbesítésért járó 15 kr. díj is fizetendő.

Pénzes levelek legföljebb 250 gr. súlyig terjedhetnek, az ennél nehezebb küldemények mint csomagok adandók föl. Pénzes levélborítékul legczél szerűbb a külön e célra készült s 1 krért kapható pénzeslevél-borítékot használni. A pénzes levelet öt pecséttel kell lezárni (a boríték leragasztott oldalának négy sarkán és közepén), úgy azonban, hogy a sarokpecsétek szélei a boríték szélétől legalább $\frac{1}{2}$ centiméterre essenek. Ajánlatos a jó pecsétviasz használata, mivel a közönséges a borítékról könnyebben levehető. A pénzes levelekért súlyportót és értékportót kell fizetni. A súlyporto 75 klm. távolságig 12 kr., ezen túl 24 kr. Az értékporto 50 frtig 3 kr., 50—300 frtig 6 kr. és minden további 150 frtért vagy részeért (értékpapír-küldeményeknél) 3 krral több. 500 forintnál többel terhelt pénzes levelet úgy is lehet föladni, hogy a behelyezendő pénzt a póstahivatal olvassa meg és teszi a borítékba. Az ily leveleket a póstahivatal pecsételi le, még pedig a 4 sarkon a fél magával hozott, a közepén pedig a póstahivatal pecsétnyomójával. Az így föladott pénzes levelekért a porto másfélszerese fizetendő.

Utánvételek. A kocsipósta-szolgálattal foglalkozó magyar kir. és cs. kir. osztrák póstahivataloknál 200 frtig terjedő utánvétellel terhelt küldeményeket lehet a monarchia bármely helyére föladni. Német-

ország, Helgoland, Luxemburg, Görögország és Svájcba csak 75 frtig. A magyar és osztrák kincstár által kezelt póstahivatalok között váltott küldeményeknél az utánvételi összeg 500 frtig terjedhet. Levelekre is lehet utánvételeket eszközölni. Az utánvételi összeg fölvetelénél még a rendes portón kívül 10 frtig 6 kr., ezen fölül 50 frtig minden 5 frt után 3 kr. s azon túl 100 frtig 2 kr. fizetendő; tehát ez utóbbi legmagasabb összegnél 50 kr. fizetendő. Ily küldemények bérmentetlenül is föladhathók és beérkezésük után 14 nap alatt fölveendők, különben a föladó költségére visszaküldetnek. A befolyt utánvételi összegek 2 hónap alatt fölveendők.

Csomag alatt oly küldemény értendő, mely a 250 gramm súlyt meghaladja, nyomtatványoknál pedig az 1 kgr.-nál nehezebb küldemények. Egy csomag súlya 50 kgr.-ig terjedhet. A csomag külalakjának olyannak kell lenni, hogy a póstakocsiban elhelyezhető legyen. A címet a göngyöletre kell írni s ha erre nem lehet, egy külön papírra, mely a küldeményre a zsinag alá ragasztandó. A csomag szállító levelét pontosan kell kitölteni s oly pecséttel ellátni, a minő a csomagon van. 50 frt értékig elegendő a szállító levélre azokat a betűket följegyezni, melyek a csomag pecsétjén vannak. — A küldeményt úgy kell csomagolni, hogy a göngyölet a tartalmat teljesen megvédje és a pecsétek megtörése nélkül ahhoz hozzáférni ne lehessen. — Gyorsan romló vagy törékeny tárgyat tartalmazó küldemény szállító levelén e körülmény megjegyzendő. — Csomagoknál a súlyportót kell fizetni s ha az érték nyilvánítva van, az értékportót is. — A súlyporto a) $\frac{1}{2}$ kgr. és 75 klm. távolságig 12 kr., távolabb fekvő helyekre 24 kr.; b) $\frac{1}{2}$ —5 kgr. súlyig és 75 klm. távolságig 15 kr.,

távolabbra 30 kr. Az értékporto ugyanaz, a mi a pénzes leveleknél. — A kézbesíthetlennül visszaérkezett csomagot a föladó a viteldíj megfizetése mellett 14 nap alatt köteles visszavenni. Az 5 kgr.-nál nehezebb csomagokért járó súlyporto a távolságok szerint változó. A következő táblázat a távolsági fokok szerint mutatja a súlyportót :

A küldemény súlya	I.	II.	III.	IV.	V.	VI.
	távolsági fokozat					
	75	75-től 150	150-től 375	375-től 750	750-től 1125	1225-ön túli
	kilom. távolságra a föladás helyétől					
k r a j c z á r						
5—6 kgrammig	18	36	42	48	54	60
6—7 "	21	42	54	66	73	90
7—8 "	24	48	66	84	102	120
8—9 "	27	54	78	102	126	150
9—10 "	30	60	90	120	150	180
10—11 "	33	66	102	138	174	210
11—12 "	36	72	114	156	198	240
12—13 "	39	78	126	174	222	270
13—14 "	42	84	138	192	246	300
14—15 "	45	90	150	210	270	330
15—16 "	48	96	162	228	294	360
16—17 "	51	102	174	246	318	390
17—18 "	54	108	186	264	342	420
minden tov. kg.-ért	3	6	12	18	24	30

Terjedelmes küldeményeknél e tételek másfélszeresét kell fizetni.

Póstai megbízások. A pósthivatalok elvállalják az okmányokon alapuló vagy számlákkal, nyugtákkal igazolható követelések behajtását. E célra szolgáló űrlap (föladó jegyzék) (ára 1 kr.) rovatai pontosan kitöltendők; a követelés alapjául szolgáló okmányokat be kell jegyezni és aláírni. Az okmányok felső részére az adós neve, lakása és a behajtandó összeg számokkal és betűkkel följegyzendő. Ez ok-

mányokat a jegyzékhez csatolva, borítékban mint ajánlott levelet azon póstahívatálhoz kell címezni, a hol az adós lakik. A borítékra még «póštai megbízás» szavak is ráírandók. — Egy póštai megbízással külön-külön okmányok alapján egy adóstól több követelés is beszédhető; úgy szintén több egy helyen lakó adóstól is beszédhető, ha külön-külön okmányokon alapulnak a követelések. Ugyanazon okmányon alapuló, több adóst terhelő, követelés behajtása nem vállaltatik el. — Egy megbízással legfőllebb 500 frt behajtása kérhető. — A póštai megbízás különösen ajánlható kamatszelvények vagy sorsjegyek beváltásánál, mely esetben azon bankot vagy pénztárt kell megnevezni, mely a beváltást eszközli; a kamatszelvényeknek csak összértékét kell a jegyzékbe beírni, az «adós» című rovatba pedig a szelvények darabszámát és nemét. Ha a fizető pénztár a szelvények beváltásánál ezekről kimutatást kíván, ilyen is csatolandó, még pedig a szelvényekhez fűzve. A pósta csak oly szelvényeknek beváltását eszközli, melyeknél az eredeti értékpapír bemutatása nem szükséges. — Egy jegyzékbe lehet több okmányt is fölvenni, de legfőllebb 5-öt; egy megbízáshoz azonban több jegyzék is csatolható. — A póštai megbízáshoz semmi más közleményt csatolni nem szabad s az ily levelek súlya is csak 250 grammig terjedhet. — A póštai megbízásért a föladásnál az ajánlott levél díján kívül egyebet nem kell fizetni. A beszédő póstahívatál azonban a behajtott összegből a behajtásért minden okmány után 5 krt, valamint a beszédett pénznek utalvány-nyal való megküldéseért is a rendes utalványozási díjat levonja.

Külföldi postai díjszabás.

H o v á ?	Bérmentesítési illeték											
	Egyszerű levél		Levelezőlap		Nyomatvány		Minta		Ajánlási illeték		Bérmentetlen levelek	
	súly gr.	kr.	súly	kr.	súly gr.	kr.	súly gr.	kr.	súly gr.	kr.	súly gr.	kr.
Németország	15	5	2	50 grammig 250 grammig 500 gramm	2 5 10	250	5	10	15	10	15	10
Helgoland	250	10	5	1 kgr.	15	—	—	—	250	—	250	20
Anglia, Belgium, Bulgária, Franciaország, Algírta, Dánia, Island, Farői szigetek, Görögország, Luxemburg, Olaszország	15	10	5	50 gr.	3	50	3	10	15	10	15	20
Montenegro	15	7	4	50 gr.	2	50	2	10	15	10	15	20
Németalföld												
Norvégia												
Portugália, Madeira												
Románia												
Oroszország												
Svédország	15	10	5	50 gr.	3	50	4	10	15	10	15	20
Svájcz												
Spanyolország, Gibraltár												
Európai és ázsiai Törökország												
Egyesült Allamok												
Egyiptom, Nubia, Szudán												
Kelet-India	15	20	10	50 gr.	6	50	6	10	15	10	15	20
Szerbia	50	5	2	50 gr.	2	50	2	10	15	10	15	20

Bel- és külföldi távirati díjszabás.

A távirat megírásához legcélszerűbb az úrlap, mely a távirdahivatalnál 1 kr-ért kapható. Lehet azonban a táviratot tiszta papírra írva is föladni. Hogy oly helyeken is lehessen táviratokat föladni, hol távirdahivatal nincs, zárt táviratlapok vannak forgalomba hozva, melyek a levélszekrénybe is bedobhatók és áruk 35 kr., melybe egy 5 szóból álló belföldi távirat díja is be van számítva. Ha a rendeltetési helyen távirda nincsen, az utolsó távirdahivatal is kiteendő, a cím elé pedig a továbbítás módja; ennek hiányában a távirat közönséges levélként továbbíttatik. Ha a választ a föladó kifizette, úgy a cím elé RP, és e mellett a válasz sürgős, RPD betűk írandók. — A föladó által eszközölt bármilyenemű correctió alul igazolandó, pl. «egy szót hozzáírtam. N. N.» — A távirási díj *alap-* és *szódíj*-ből áll. Belföldön az alapidíj 24, külföldre 30 kr. A szódíjat krajczárookban a következő táblázat mutatja.

Ország neve	Szódíj	Ország neve	Szódíj
Belföldi forgalomban ...	02	Németalföld	11
Belgium... ..	11	Németország	04
Bosznia és Hercegovina	04	Norvégia	16
Bulgária	09	Olaszország (határszélre)	04
Dánia	11	" máshova ...	08
Franciaország	10	Oroszország, európai	14
Gibraltár	17	Portugal	17
Görögország	21	Románia	06
Helgoland	13	Spanyolország... ..	14
Luxemburg	11	Svájcz	04
Malta	19	Svédország	12
Montenegro	04	Szerbia... ..	04
Nagy-Britannia	20	Törökország, európai ...	14

A magán cabel-társulatokkal összeköttetésben levő külföldi vonalak díjszabása folytonosan változik. — A külföldi távirati díjknál agio nem számítatik.

Külföldi pénznemek összehasonlítása az osztrák értékkel (agio nélkül).

Anglia	1 font sterling à 20 shilling à 12 pence	10 fit	$5\frac{2}{10}$ kr. o. é.
Ausztria	1 forint 100 újkrajczárral	1	—
Belgium, Franciaország, Svájc	1 franc 10 centimes-al	—	40
Brazília, Portugal... ..	1 milreis à 1000 reis	1	$13\frac{7}{10}$
Bulgária	mint Törökország... ..	—	—
China	1 tael 10 más-vel à 10 condorin... ..	3	—
Dánia	1 korona 100 ore... ..	—	$56,2$
Egyházi állam	1 scudo 100 bajochival à 5 quadrini	2	$18\frac{1}{10}$
Egyiptom	mint Törökország... ..	—	—
Északamerika	1 dollar 100 cents-al	2	$27\frac{5}{10}$
Görögország	1 drachma à 100 leptas	—	$36\frac{2}{10}$
Keletindia	1 sicca-rupia à 16 annas à 12 pice	—	$96\frac{2}{10}$
Modena, Sardinia	1 lira 100 centesimivel	—	40
Montenegro	mint szomszédartományok... ..	—	50
Német birodalom	1 Reichsmark (3 Reichsmark = 1 tallér)	1	72
Nápoly	1 arany 100 granival à 10 cavali	—	85
Németalföld	1 forint 100 cents-al	—	$27\frac{5}{10}$
Norvégia... ..	1 speciestallér 120 shillinggel	2	40
Olaszország	1 lire nuove 100 centesimi	1	$61\frac{9}{10}$
Oroszország	1 rubel 100 kopekkel	—	40
Parmá... ..	1 olasz lira 10 soldival à 12 denari	—	40
Románia... ..	1 piaster (lei) 100 ban pará... ..	—	40
Spanyolország	1 duro v. pesó 20 realeval	2	13
Svédország	1 birodalmi tallér à 1000 öre	—	$57\frac{9}{10}$
Szerbia	1 dinár 100 para... ..	—	40
Törökország	1 piaster 40 parával à 3 asper	—	$10\frac{1}{10}$

Kitüntetés: a császári sas alkalmazása a czimen és pecséten.

LEGJOBB ANYAG.
PONTOS KIVITEL.

TELJES
KÖNYVNYOMDAI
BERENDEZÉSEK

nagy és kis szabású üzletek részére

a legdivatosabb s legizlésebb

betűk-, körzetek- és ékítményekkel

valamint mindenféle

gépekkel és szerelvényekkel, a legrövidebb
idő alatt, jutányos fizetési módokat mellett
szállítanak.

J. H. RUST & COMP.

BETŰÖNTÖDE ÉS MECHANIKAI MŰHELY

BÉCS, V, GRIESGASSE 10.

Minta-árjegyzékek és költség-tervezetek
ingyen és bérmentve.

Minden világ- és szak-kiállításon díjakkal kitüntetve.

A valódi tégelyes LIBERTY nyomógépek, melyeket az 1859-ben alapított

J. M. Weiler's

Liberty Machine Works

NEW-YORK

BERLIN, SW.

54 FRANKFORT STREET 54.

24 TEMPELHOFER UFER 24.

főltaláló gyár készít, számos kiállításon elismerésben és kitüntetésben részesültek.

☞ KÜLÖNLEGESSÉGEK ☞

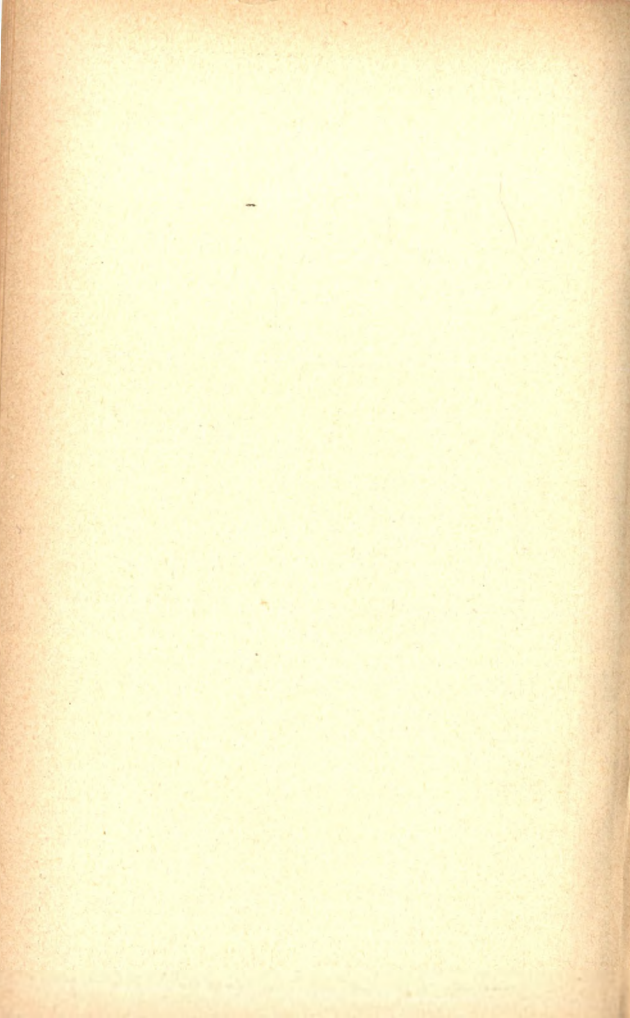
KARTONVÁGÓ OLLÓ. Munkája szabatos, egyenszögű s kezelése könnyű.

KÉZI LEHÚZÓ HENGER, kerekkel, előnyös tisztá levonatok készítésére.

LÍNIAVÁGÓ GÉP, ólom- vagy rézlíniák kényelmes vágására.

BRONZIROZÓ SZERKEZET. Előnyös ki-sebbszerű munkákhoz. Nagymérvű bronz-megtakarítást eszközöl.

PRINTER'S CUTTER új amer. *papírvágó gép*, 76 cm. széles és 8 cm. magas metsző-képeséggel. A gép szerkezete igen erős s egyszerű.

Szaküzlet könyv- és könyomdák,
könyvkötészetek, cartongyárak
és rokonágak számára

Gutenberg - Haus Gebri. Geel
Bécs, Liechtensteinstrasse 8.

MECHANIKAI MŰHELY. * SZAK-ASZTALOSSÁG.

Gép-műintézete: IX, Hörlgasse 14.

BETŰÖNTÖDE

A. MEYER & SCHLEICHER

→ BÉCS ←

VII, Hermannsgasse 22, saját házában.

MOTOR-HAJTÁSSAL.

Szilárd ércöntés szabatos gépekkel.
Galvanoplasztika és dynamo-gépek.
Tömöntöde.

Véső-intézet és fametszés.

Saját készítményű rézlíniák.

Asztalos - műhely, könyvnyomdászati
szükségletekre.

Mindennemű nyomda-szerelvények.

Mechanikai műhely és gépgyár.

Új nyomdák berendezése, minden követelés-
nek megfelelőleg, a legrövidebb idő alatt.

Alapított 1862-ben.

Legújabb vívmányok szerint tökéletesített könyv- és könyomdai
gyorssajtóit, tégelyes nyomó-, továbbá papírvágó- és
lyukasztó gépeit, simító és aranyozó sajtóit stb.,
a legolcsóbb gyáriárak s előnyös
fizetési módokatok mellet
ajánlja

Josef Anger & Söhne
Dasöntödeje
Gepgyára és
*Eisengiesserei * Haupttrasse 124*

Maschinenfabrik und
Wien,
Hernals,
empfehlen ihre mit
den neuesten Verbesserungen
versehene Buchdruck- u. lithographische
Schnellpressen, Tiegeldruck-, Papierschnid- und
Perforirmaschinen, Park- und Glätfpressen, wie auch Maschinen verwandter Zweige.
Wir gewähren die billigsten Fabriks-Preise und coulantesten Zahlungs-Bedingungen.

RÉZLÍNIA-GYÁR

H. BERTHOLD

→ BERLIN ←

SW. Belle-Alliancestasse 88.

•
NYOMDABERENDEZÉSI ESZKÖZÖK.

••
Mintákat és árjegyzéket ingyen s bérmentve küld.
Pontos kivitel és jutányos árak.

FREY & SENING

LIPCSÉBEN.

Könyv- és könyomdai fekete és színes festék-gyár.

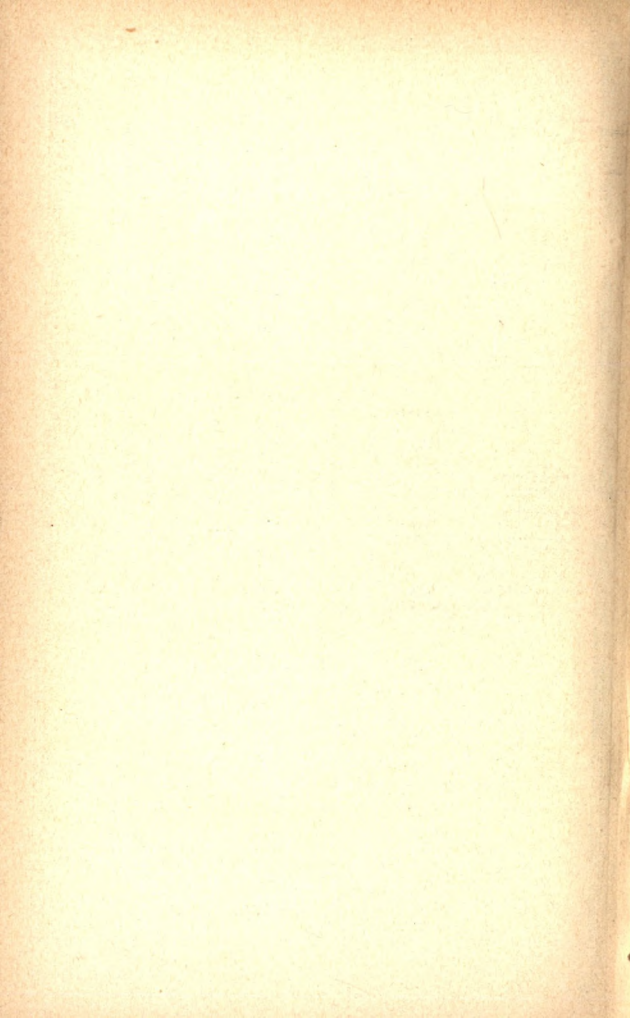
Copirozó festékek többféle színben.

KÜLÖNFÉLE KENCZÉK ÉS KENGERANYAG.

•
Mintanyomtatványok és árjegyzékek ingyen.

••
Vezérképviselőség az osztr.-magyar birodalom részére

JOHANNES WEYSZ, Bécs, III, Uchatiusgasse 3.

Magyar királyi

udvari szállító.

Posner Károly Fajos

Budapest, Erzsébet-tér 19, a Bálvány-útca sarkán.

A „LEYKAM-JOSEFSTHAL“ PAPIR- ÉS NYOMDAIPAR-RÉSZVÉNYTÁRSASÁG
MAGYARORSZÁGI FŐRAKTÁRA.

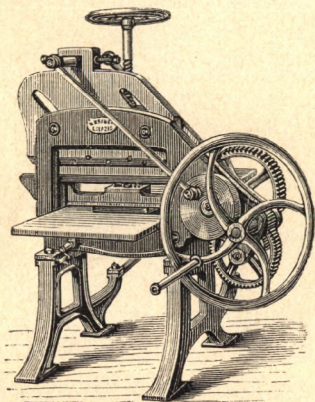
Legjobb minőségű levél-, író-, fogalmi, nyomda- és csomagoló papirok nagybani raktára.
Ügyvédi, gazdasági és községségi nyomtatványok, valamint üzleti könyvek
dús választékban.

Különlegesség: Kézzel enyvezett bank-íjenposta-papír.

KRAUSE KÁROLY

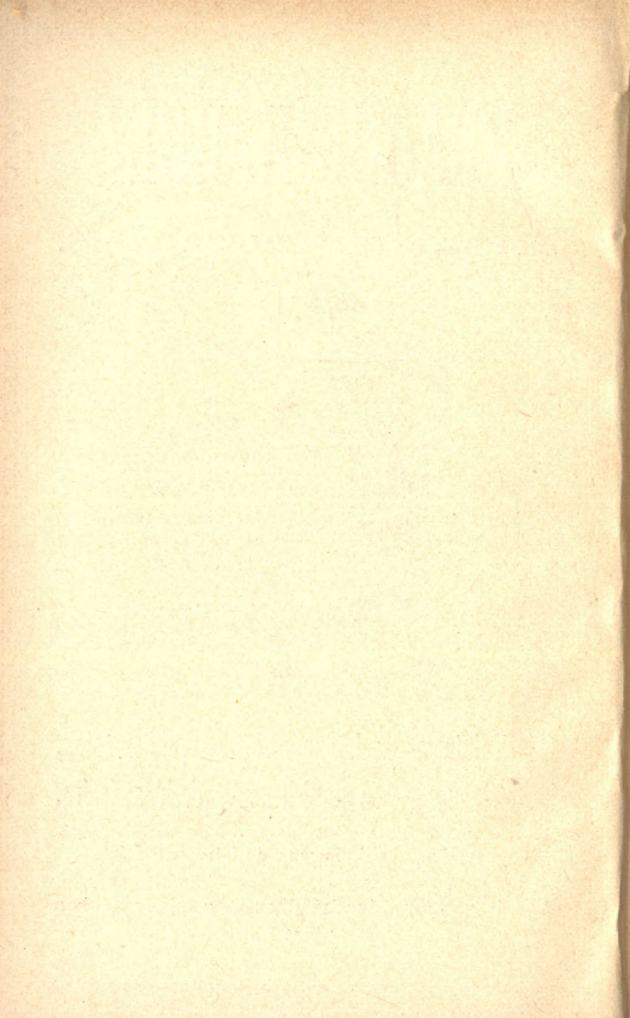
LIPCSE, INSELSTRASSE 14-16.

Gépek könyv- és könyomdák, könyvkötészetek,
karton-, papir- és papirlemez-gyárak számára.

Arjegyzékek ingyen és bérmentve.

A gyár 560 munkást foglalkoztat, s minden évben
2300 gépet készít.

CHEMIGRAFIA

Weinwurm Antal

Fényképész Budapesten

IV, Károly-útca 3,

az Angerer-féle sokszorosító eljárásnak Magyarországon egyedül jogosított tulajdonosa,

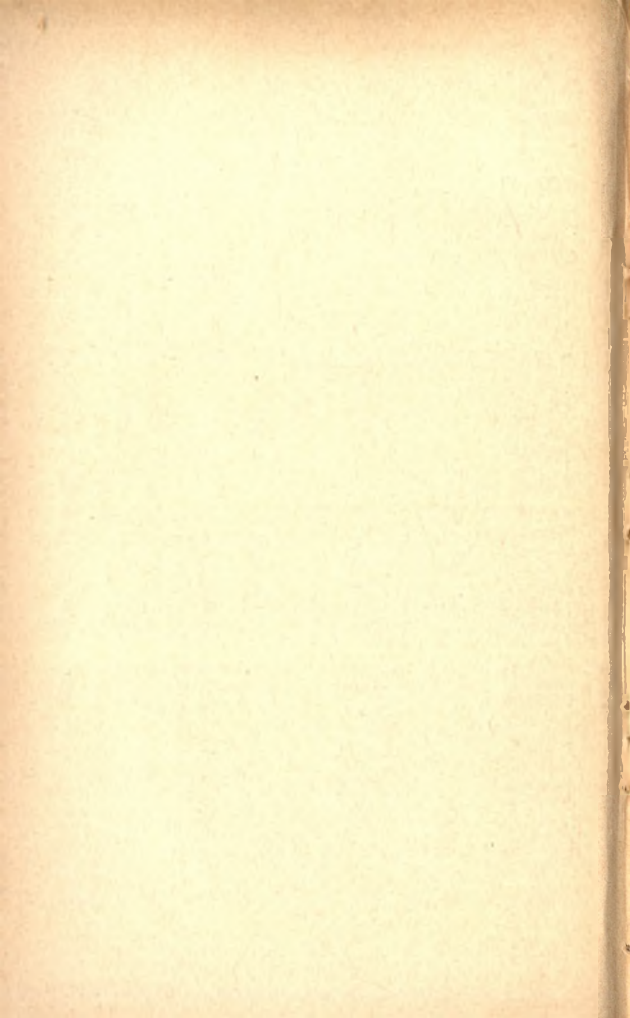
készít mindennemű fényképet és horgany-edzésű duczokat.

Rajzok, iratok, érmek, cím-lapok, hirdetések, árjegyzékek s több effélék sokszorosítására ajánlkozik.

A LÁPÍTATÓ

1965

DEIT & PHILIPPI

Fabrik von schwarzen
und bunten

STEINDRUCK-FARBEN

BUCH- & FEIRNISSEN,

"HAMMONIA" WALZENMASSE.

HAMBURG & STASSFURT.

FESTÉK - GYÁRA

Hamburg és Stassfurtban

Készít feketé és színes

**KÖNYV- ÉS KÖNYOMDAI
FESTÉKEKET**
**

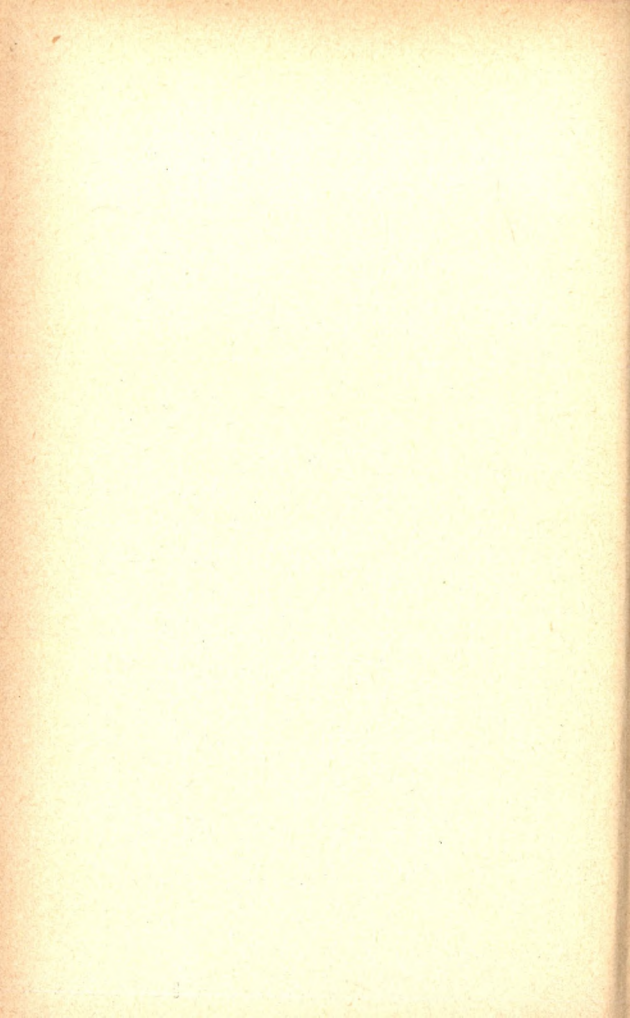
Hammonia hengeranyagot

KENCZÉKET
**

Vezérképviseletőség és gazdagon fölszerelt faktár * General-Repräsentanz und reich assortirtes Lager:

MÜLLER TESTVÉREK

FŐ-RAKTÁR ÉS IRODA: **BUDAPEST** NAGYKORONA-ÚTCZA 3.

KOROMÉGETÉS.

Könyv- és Könyomda-Festékek

valamint

Hengeranyag-gyár

F. WÜSTE

Pfaffstätten bei Baden, in Nieder-Oesterreich.

IRODA ÉS RAKTÁR: BÉCS, I, COLWRAT-RING 9.

Rugsbrennerei.

Buch- und Steindruck-Farben

und

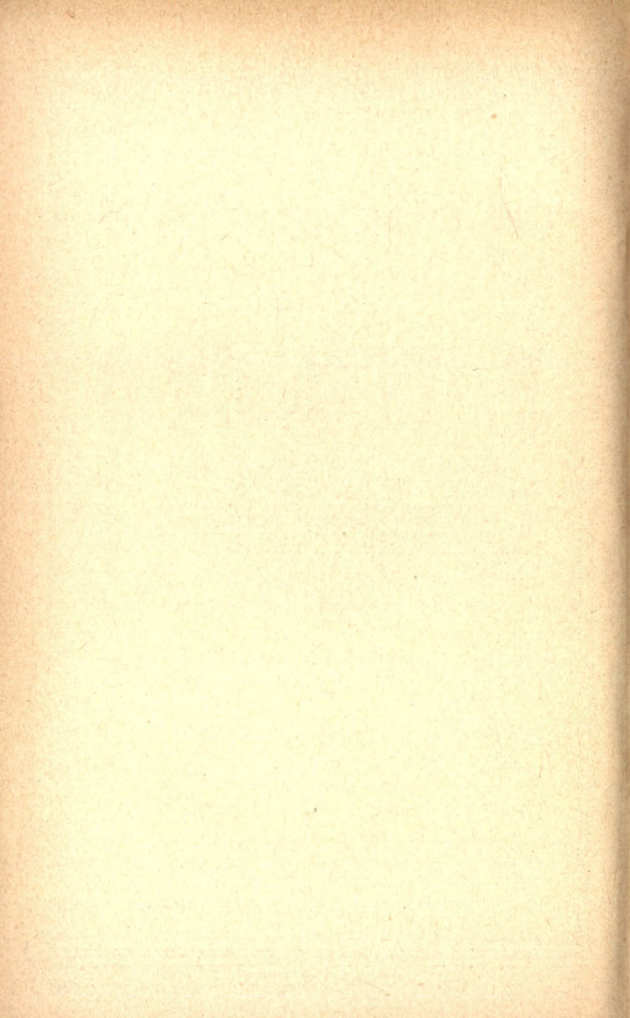
Malzenmasse-Fabrik.

*

Comptoir und Niederlage : Wien, I, Colowrat-Ring 9.

**

Árjegyzékek ingyen és * Preis-Courante gratis
bérmentve. und franco.

KÉT MILLIÓ ALAPPAL BIRÓ KÖZKERESETI

FESTÉKGYÁR

CH. LORILLEUX & CIE

16, RUE SUGER PARIS RUE SUGER 16.

Ala-
pítási
év
1818

Dísz-
oklevél
és
arany
érem

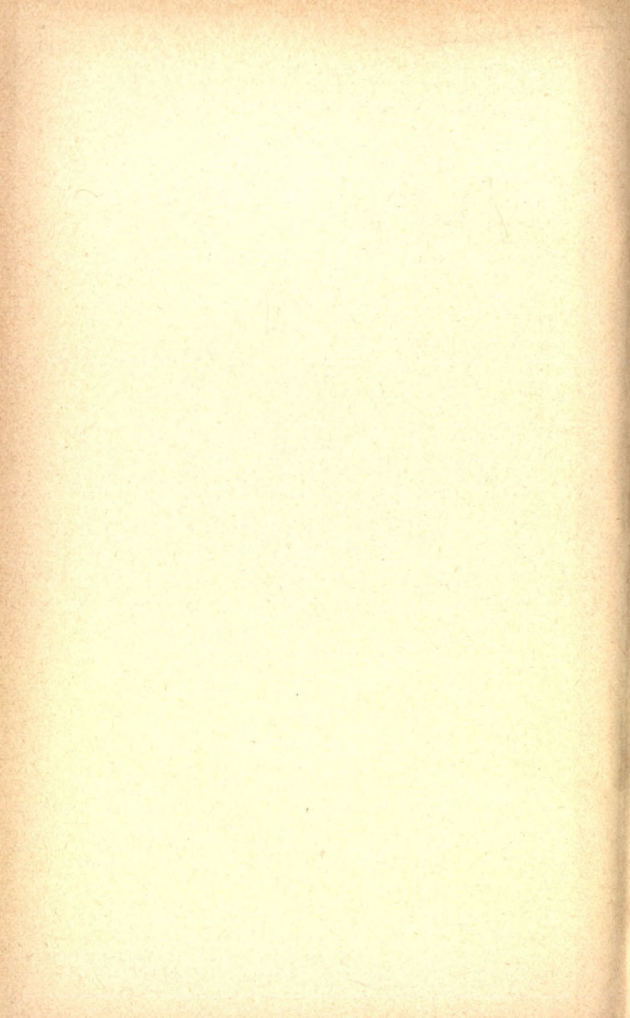
RAKTÁR BÉCSBEN:

Gutenberg-Haus, Gebr. Geel, IX, Liechtensteinstrasse Nr. 8.

Könyv- és Könyomdai Festékek
fekete és színes nyomásra, dörzsölve v. szárazon

**
MINDENNEMŰ KENCZÉK

Gyárak: Puteaux és Nanterre (Seine)

BETŰÖNTÖDE ÉS TÖMÖNTÖDE

FISCHER ÉS MIKSA

BUDAPEST, VI., KIRÁLY-ÚTCA 83.

Ajánlja nagy választékú és folytonos készletben tartott legújabb szerb és héber betűket, körzeteket és kizárásokat, továbbá nyomdai szerelvényeket, betűszekrényeket, állványokat, leggyorsabban és legjobb minőségben kiállítva.

Elvállal igen jutányos áron egész nyomdai berendezéseket.

Szabatos munkát szállít, jutányos árak mellett.

Rüger C.

Rézlínia- és nyomdafölszerelési gyára

Mechanikai műhely és véső-intézete

Lipcsében.

Árjegyzéket és mintákat kívánatra ingyen küld.

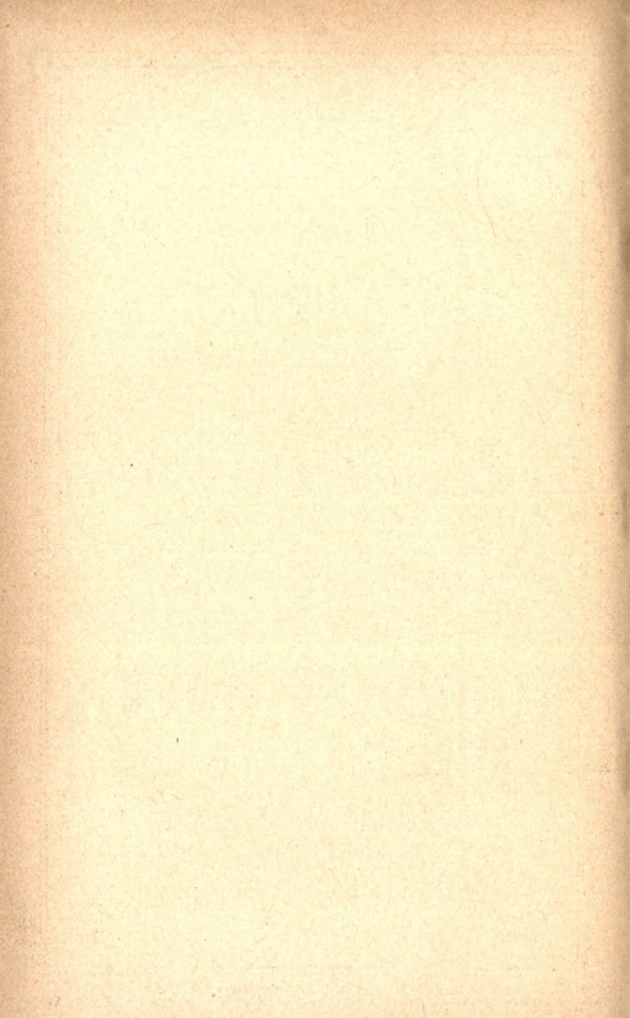
Betüöntöde, galvanoplasztikai és
mechanikai intézet

LUDWIG & MAYER

Maina m. Frankfurtban.

Különlegességek: írott, körlevél- és mediaeval-betűk,
nagy választékban.

Könyv-betűk complet-öntési árakon. Kitűnő öntés,
szilárd anyaggal. Minta-lapok rendelkezésre állanak.
Teljes nyomdai berendezések.

Nyomdai Festékek Gyára.

BERGER & WIRTH

LIPCSEBEN

A VICTORIA HENGÉRANYAG KÉSZÍTŐI

ILLUSZTRÁCIÓ - FESTÉK törve, dísz-
művekhez, folyóiratokhoz (körforgó gép
számára is), autotypiákhoz.

ACCIDENZ-ÉS MŰ-FESTÉK.

HÍRLAP-FESTÉK egyszerű, kettős vagy
négyzetes gyorsajtók és körforgó gépek
számára. Gyorsan szárad.

SZÍNES FESTÉKEK törve vagy szárazon,
könyv-, kö-, réz- és fény-nyomáshoz.

KENCZÉK megfelelően gyártott lenolajból
készítve.

VICTORIA HENGÉRANYAG kétféle mi-
nőségben. Bármily gép számára (körforgó-
hoz is), fekete (különösen illusztráció-
nyomásra) vagy más színű festékekhez.

E hengeranyag előnyösségét dicséri
az is, hogy a meleg időjárás v. tropikus
éghajlat befolyásának nincs alávetve.